

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Katja Slatinek

Vpliv gospodarske krize na brezposelnost v Podravski regiji

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Katja Slatinek

Mentorica: red. prof. dr. Zinka Kolarič

Vpliv gospodarske krize na brezposelnost v Podravski regiji

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

Vpliv gospodarske krize na brezposelnost v Podravski regiji

Gospodarska kriza, ki se je začela poleti leta 2007 na ameriškem trgu nepremičnin, je hitro dosegla ves svet in pustila posledice na celotnem svetovnem gospodarstvu. Tudi Slovenija se posledicam gospodarske krize ni uspela izogniti. Gospodarska kriza je Slovenijo dosegla v drugi polovici leta 2008. Podravska regija je ena izmed regij, ki jo je kriza še posebej prizadela. Regija je bila zgodovinsko gledano močna industrijska regija, ki se je že z osamosvojitvijo začela soočati s težavami, predvsem zaradi izgube jugoslovanskega trga in prepočasnega prilagajanja strukturnim spremembam. Trenutna gospodarska kriza je njene težave še poglobila. V času krize je prenehalo poslovati veliko podjetij, največ iz gradbeništva. Brezposelnost se je povečala za več kot 50 odstotkov. Povečala se je pri moških in pri ženskah, v vseh starostnih razredih ter na vseh stopnjah izobrazbe. Ob tem se je podaljšalo tudi trajanje brezposelnosti. Posledično so se zmanjšale tudi zaposlitvene možnosti v regiji. Prijavljenih prostih delovnih mest je vse manj, kandidatov za zaposlitev pa vse več. Prebivalci regije zato svoje priložnosti vse pogosteje iščejo tudi v drugih regijah, redkeje pa v tujini. Kritične skupine brezposelnih so predvsem mladi, starejši in delavci, ki so izgubili zaposlitev zaradi stečajev podjetij iz industrijskih panog. Ukrepi za zmanjšanje brezposelnosti v regiji sicer obstajajo, vendar njihovi učinki niso zadostni. Na lokalni in državni ravni bo potrebno čim prej oblikovati ukrepe, ki bodo oživeli lokalno gospodarstvo in ponovno spodbudili zaposlovanje.

Ključne besede: brezposelnost, gospodarska kriza, Podravska regija.

The impact of the economic crisis on unemployment in the Podravska region

The economic crisis, which began in summer 2007 in the American real estate market has extended to the whole world and left consequences throughout the global economy. Also Slovenia, could not escape the consequences of the economic crisis. The economic crisis reached Slovenia in the second half of 2008. The Podravska region is one of the regions that the crisis has particularly affected. The region was historically seen a strong industrial region, which started to deal with problems with the occurrence of Slovenia's independence. Mainly due to the loss of the Yugoslav market and slow adaptation to structural changes. The current economic crisis only deepen the problems. In the time of the new crisis many companies went out of business, mainly in the construction sector. Unemployment has increased to more than 50 percent, for men and for woman in all age groups and educational levels. At the same time the duration of unemployment increased and the employment opportunities decreased. Job vacancies are less and less but the number of candidates for those vacant jobs has increased. So people in the region are seeking their opportunities in other regions, but rarely abroad. Critical groups of unemployed are mostly the young, elderly workers and worker who lost their jobs due to corporative bankruptcies in the industrial sector. Measures to reduce unemployment in the region do exist, but their effects are not sufficient. They must be developed at the local and state level as soon as possible to revive the local economy and encourage re-employment.

Keywords: unemployment, economic crisis, Podravska region.

KAZALO

1 UVOD	9
2 BREZPOSELNOST	13
2.1 Teorije brezposelnosti	13
2.1.1 Vzroki za rast in upad brezposelnosti	13
2.1.2 Tokovi v zalogo brezposelnosti	14
2.1.2.1 Opustitev dela.....	14
2.1.2.2 Odpustitev z dela.....	15
2.1.2.3 Prva zaposlitev	15
2.1.2.4 Ponovna zaposlitev.....	15
2.2 Definicija brezposelnosti	16
2.2.1 Aktivno in delovno aktivno prebivalstvo.....	17
2.3 Merjenje brezposelnosti	17
2.4 Vrste brezposelnosti	18
2.4.1 Prostovoljna brezposelnost	18
2.4.2 Tehnološka brezposelnost.....	19
2.4.3 Odkrita brezposelnost	20
2.4.4 Prikrita brezposelnost.....	21
3 TRG DELOVNE SILE	23
3.1 Teorija trga delovne sile	23
3.2 Definicija dela in vrste trgov dela	26
3.3 Nastanek trga delovne sile	27
3.4 Trg delovne sile v Sloveniji	28
3.4.1 Značilnosti trga delovne sile	28
3.4.2 Zgodovinski pregled trga delovne sile od nastanka Slovenije do trenutne gospodarske krize.....	29
4 GOSPODARSKA KRIZA	31
4.1 Definicija	31
4.2 Nastanek in vzroki za gospodarsko in finančno krizo	31
4.2.1 Vplivi gospodarske in finančne krize na realno gospodarstvo	33
4.3 Gospodarska in finančna kriza v EU	33
4.4 Gospodarska in finančna kriza v Sloveniji	35
5 PODRAVSKA REGIJA	38
5.1 Osnovni podatki	38

5.2. Gospodarska nihanja v Zgornjem Podravju	41
5.3 Zgornje Podravje.....	42
5.3.1 Prva faza tranzicije.....	43
5.3.2 Druga faza tranzicije.....	44
5.3.3 Tretja faza tranzicije	45
5.3.4 Gospodarska kriza (od leta 2009 naprej)	46
6 ANALIZA STANJA NA PODROČJU BREZPOSELNOSTI IN ZAPOSLOSTITVENIH MOŽNOSTI V ZGORNJEM PODRAVJU	48
6.1 Brezposelnost/zaposlenost.....	48
6.1.1 Delovno aktivno prebivalstvo	48
6.1.2 Registrirana brezposelnost	52
6.1.3 Trajanje registrirane brezposelnosti.....	58
6.1.4 Stečaji.....	59
6.2 Zaposlitvene možnosti	62
6.2.1 Prosta delovna mesta.....	62
6.2.2 Kandidati za zaposlitev	65
6.2.3 Zaposlitve.....	67
6.2.4 Zaposlitve za določen čas	70
6.2.5 Selitve	71
6.3 Ugotovitve analize stanja na področju brezposelnosti in zaposlitvenih možnosti v Zgornjem Podravju	75
7 UKREPI	77
7.1 Interventna zakona.....	77
7.2 APZ	78
7.2.1 Ukrepi APZ na območju Območne službe Maribor ZRSZ	80
7.3 Specifični ukrepi za Zgornje Podravje oziroma Maribor s širšo okolico.....	83
8 ZAKLJUČEK.....	86
9 LITERATURA	89
PRILOGE	98
Priloga A: Vprašanja za go. Mirjano Zgaga iz Območne službe Maribor ZRSZ.....	98
Priloga B: Intervju/pogovor s svetovalko generalnega direktorja Območne službe Maribor ZRSZ, go. Mirjano Zgaga	99

KAZALO SLIK, TABEL IN GRAFOV

Slika 5.1: Podravska regija.....	38
Slika 5.2: Gospodarska nihanja v Zgornjem Podravju.....	42
Graf 6.1: Število delovno aktivnih prebivalcev Zgornjega Podravja po spolu	49
Graf 6.2: Stopnja delovne aktivnosti v Zgornjem Podravju in Sloveniji.....	50
Tabela 6.1: Delovno aktivno prebivalstvo v Zgornjem Podravju po statusu zaposlitve.....	51
Graf 6.3: Struktura zaposlenih v Zgornjem Podravju po dejavnosti.....	51
Tabela 6.2: Struktura zaposlenih v Zgornjem Podravju po dejavnosti (podrobneje).....	52
Graf 6.4: Število registrirano brezposelnih oseb v Zgornjem Podravju po spolu	53
Graf 6.5: Stopnja registrirane brezposelnosti v Zgornjem Podravju in Sloveniji	54
Graf 6.6: Izobrazbena struktura registrirano brezposelnih oseb v Zgornjem Podravju	55
Tabela 6.3: Izobrazbena struktura registrirano brezposelnih oseb v Zgornjem Podravju in Sloveniji (v odstotkih).....	56
Graf 6.7: Starostna struktura registrirano brezposelnih oseb v Zgornjem Podravju	57
Tabela 6.4: Starostna struktura registrirano brezposelnih oseb v Zgornjem Podravju in Sloveniji (v odstotkih).....	58
Tabela 6.5: Trajanje registrirane brezposelnosti v Zgornjem Podravju.....	59
Tabela 6.6: Stopnja (zelo) dolgotrajne registrirane brezposelnosti v Zgornjem Podravju.....	59
Tabela 6.7: Trajno presežni delavci in stečajniki v Zgornjem Podravju.....	60
Graf 6.8: Podjetja, ki so prenehala poslovati v Podravski regiji	60
Tabela 6.8: Podjetja, ki so prenehala poslovati v Podravski regiji po dejavnosti	61
Graf 6.9: Prosta delovna mesta v Zgornjem Podravju	62
Tabela 6.9: Prosta delovna mesta v Zgornjem Podravju po dejavnosti	63
Graf 6.10: Izobrazbena struktura prostih delovnih mest v Zgornjem Podravju.....	65
Graf 6.11: Prosta delovna mesta in kandidati za zaposlitev v Zgornjem Podravju	66
Tabela 6.10: Prosta delovna mesta in kandidati za zaposlitev v Zgornjem Podravju po izobrazbi	67
Graf 6.12: Prosta delovna mesta in zaposlitve v Zgornjem Podravju.....	68
Tabela 6.11: Zaposlitve v Zgornjem Podravju po dejavnosti	69
Graf 6.13: Izobrazbena struktura zaposlitev v Zgornjem Podravju	70
Tabela 6.12: Zaposlitve za določen čas v Zgornjem Podravju	71
Graf 6.14: Meddržavne selitve, Podravska regija	72
Tabela 6.13: Meddržavne selitve, Podravska regija.....	72
Graf 6.15: Medregijske selitve, Podravska regija	73

Tabela 6.14: Izobrazba selivcev, Podravska regija	75
Tabela 7.1: Število vključenih v APZ za področje celotne Slovenije.....	80
Tabela 7.2: Odliv stečajnikov iz evidence registrirano brezposelnih oseb pri Območni službi Maribor ZRSZ.....	83

SEZNAM KRATIC

APZ	Aktivna politika zaposlovanja
BDP	Bruto domači proizvod
CPM	Cestno podjetje Maribor
ECB	Evropska centralna banka
EU	Evropska unija
EUR	<i>Euro</i> – evro
EURES	<i>European Employment Services</i> – Evropska zaposlitvena mreža
FED	<i>Federal Reserve System</i> – Ameriška centralna banka
ILO	<i>International Labour Organization</i> – Mednarodna organizacija dela
IMF	<i>International Monetary Fund</i> – Mednarodni denarni sklad
MRA	Mariborska razvojna agencija
MTT	Mariborska tekstilna tovarna
NPK	Nacionalne poklicne kvalifikacije
OECD	<i>Organization for Economic Co-operation and Development</i> – Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
RS	Republika Slovenija
STA	Slovenska tiskovna agencija
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
TAM	Tovarna avtomobilov Maribor
TPK	Temeljne poklicne kvalifikacije
TVM	Tovarna vozil Maribor
UMAR	Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
ZDA	Združene države Amerike
ZDPNP	Zakon o delnem povračilu nadomestila plače
ZDR	Zakon o delovnih razmerjih
ZDSPDČ	Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa
ZRSZ	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje
ZUTD	Zakon o urejanju trga dela
ZUTD-A	Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o urejanju trga dela

1 UVOD

Velika depresija oziroma velika finančna kriza v 30-ih letih prejšnjega stoletja je pokazala kako hitro lahko pride do zloma gospodarstva. V zadnjih letih se zgodba ponavlja. Kriza na ameriškem trgu nepremičnin se je hitro razširila na finančne trge po vsem svetu in prizadela celotno svetovno gospodarstvo. Ker stanje v gospodarstvu vpliva na razpoložljivost delovnih mest, so posledice vidne tudi na trgu delovne sile. Veliko podjetij je propadlo, veliko jih se še vedno bori za obstoj. Vse to povečuje število brezposelnih oseb in zmanjšuje povpraševanje po delovni sili.

Posledicam gospodarske krize se ni izognila niti Slovenija in število brezposelnih oseb se je tudi na slovenskem trgu začelo hitro povečevati. Nekatere slovenske regije, ki so se že prej soočale z višjo brezposelnostjo, je kriza še posebej prizadela. Ena izmed takšnih regij je Podravska regija. Podravska regija je bila v preteklosti močna industrijska regija, predvsem po osamosvojitvi Slovenije pa je zaradi izgube jugoslovanskega trga in prepočasnega prilagajanja spremembam začela izgubljati svojo moč (MRA 2002, 27). Prepočasno prestrukturiranje gospodarstva je povečevalo število brezposelnih oseb v regiji in ko se je nato stanje le začelo nekoliko izboljševati, je nova gospodarska kriza situacijo ponovno poslabšala (Inštitut za novejšo zgodovino 2011–2014; MRA 2002, 27) .

Podravska regija je notranje zelo raznolika regija. Nekatera območja so precej razvitejša kot druga. V regiji so nekateri najslabše razviti predeli v Sloveniji, pa tudi Maribor, drugo največje slovensko mesto, ki je urbano in gospodarsko središče regije. V Podravju je veliko območij odvisnih od kmetijstva, zlasti Spodnje Podravje (MRA 2004, 6–7 in 11–12; Sedlaček 2010, 578 in 591). Brezposelnost je bila velik problem Podravske regije že pred začetkom trenutne gospodarske krize, predvsem zaradi propadanja industrijskih podjetij, z zdajšnjo krizo pa je zaposljivost med drugim postala velik problem tudi med visoko izobraženimi osebami (Inštitut za novejšo zgodovino 2011–2014). Ena izmed najbolj ogroženih skupin v času krize so sicer mladi, ki šele vstopajo na trg delovne sile, priložnosti zanje pa je zelo malo.

V svojem magistrskem delu preučujem vpliv trenutne gospodarske krize na trg delovne sile v Podravske regiji. Predvsem me zanima kako kriza vpliva na gibanje brezposelnosti oziroma

zaposlenosti, na zaposlitvene možnosti v regiji in ali povečuje selitve iz regije oziroma države.

Predvidevam, da je kriza določene skupine ljudi prizadela bolj kot druge, zato njen vpliv analiziram glede na spol, starost in izobrazbo.

Podravske regije delimo na Spodnje in Zgornje Podravje. Spodnje Podravje je že od nekdaj pretežno kmetijska regija s centrom na Ptujskem polju. Gre za precej kmetijsko usmerjen predel Podravske regije, kjer imajo določena območja celo več kot 20 odstotkov kmečkega prebivalstva (Pak 2011, 60; Potočnik Slavič in Revernik 2011, 47–49). Zaradi te specifičnosti Spodnjega Podravja in ker se ljudje na tem območju v času gospodarske krize zatekajo h kmetijskim dejavnostim, se v svojem magistrskem delu osredotočam predvsem na Zgornje Podravje, v katerem najdemo številne dejavnosti tudi v nekmetijskem in storitvenem sektorju. Predvidevam namreč, da je kriza različne dejavnosti različno prizadela, zato preverjam njen vpliv tudi po posameznih dejavnostih v regiji.

Temeljni cilj mojega magistrskega dela je na študiji primera analizirati vpliv trenutne gospodarske krize na brezposelnost v Zgornjem Podravju in posledično celotni Podravski regiji. Primerjala bom gibanje brezposelnosti v času krize z gibanjem pred njo. Zanima me katere skupine brezposelnih oseb je kriza najbolj prizadela, zato bom analizirala gibanje brezposelnosti glede na spol, starost in izobrazbo ter glede na dejavnost. Cilj je tudi ugotoviti, katere zaposlitvene možnosti ponuja Zgornje Podravje oziroma Podravska regija brezposelnim osebam v času krize. Posebno pozornost bom namenila še ukrepom za povečanje zaposlenosti v regiji. Pri preučevanju ukrepov mi bo v pomoč intervju s predstavnico Območne službe Maribor ZRSZ (Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje), ki pokriva celotno Zgornje Podravje.

V magistrskem delu poskušam potrditi oziroma zavrniti naslednje teze:

1. Gospodarska kriza se v Podravski regiji najbolj kaže v propadanju podjetij v delovno intenzivnih panogah.

Glede na to, da je bila Podravska regija vrsto let močna industrijska regija in da je še vedno precej industrijsko usmerjena, predvidevam, da so ravno delovno intenzivne panoge tiste, ki jih je trenutna gospodarska kriza najbolj prizadela.

2. Gospodarska kriza se v Podravski regiji kaže v zmanjševanju zaposlitvenih možnosti mladih, starejših od 50 let in bolj izobraženih.

V času gospodarske krize veliko podjetij propade ali zmanjša število zaposlenih. Zaposlovanja je tako precej manj in ker je na voljo vse več kandidatov za tiste redke zaposlitve, so v prednosti osebe z izkušnjami. Zato predvidevam, da je kriza še posebej prizadela mlade iskalce brez izkušenj. Bolj izobraženi so vse bolj ogroženih, ker se je njihovo število v zadnjih letih povečalo in ker se ponudba na trgu dela ne prilagaja povpraševanju. Na trgu je na primer veliko izobraženih družboslovcev, delovnih mest zanje pa ni veliko. Starejši od 50 let pa so osebe, ki so večinoma več let delale v istem podjetju in jih do upokojitve loči le še nekaj let. Te osebe so manj prilagodljive, se težje učijo in za delodajalce niso dolgoročna »naložba«.

3. Posledica gospodarske krize v Podravski regiji je povečanje števila dolgotrajno brezposelnih oseb.

Ker je brezposelnih oseb vse več, zaposlitvenih možnosti pa vse manj, predvidevam, da je čas prijave na ZRSZ vse daljši.

4. Povečale so se migracije iz Podravske regije, zlasti izobražene delovne sile, zaradi prepočasnega prestrukturiranja gospodarstva in nastajanja novih delovnih mest.

Predvidevam, da v času gospodarske krize ljudje vse pogosteje iščejo priložnosti za zaposlitev in s tem dostojno življenje tudi izven svoje regije ter države. Menim, da so med iskalci priložnosti izven regije pogosteje bolj izobraženi.

Osrednji metodi v teoretičnih poglavjih magistrskega dela sta metoda analize in metoda interpretacije primarnih ter sekundarnih virov. Pri tem uporabljam literaturo slovenskih in tujih strokovnjakov ter slovenske in tuje uradne dokumente. Za opis in razlago pojmov uporabljam metodo deskripcije in metodo eksplanacije. S primerjalno analizo primerjam stanje brezposelnosti v Zgornjem Podravju oziroma Podravski regiji v času krize z obdobjem pred njo. Pri opisu in razlagi nastanka gospodarske krize ter opisu faz tranzicije Zgornjega Podravja uporabljam kronološki pristop.

V empiričnem delu, pri študiji primera, uporabljam metodo analize in interpretacije sekundarnih podatkov ter metodo primerjanja za predstavitev rezultatov v grafih in tabelah. V pomoč mi je tudi metoda analize uradnih statistik. Opravila sem tudi intervju s predstavnico

Območne službe Maribor ZRSZ glede stanja na trgu dela in ukrepov za zmanjšanje brezposelnosti in povečanje zaposlenosti.

Magistrsko delo je sestavljeno iz devetih poglavij. V uvodnem poglavju predstavljam izbrano tematiko, postavljene teze, uporabljeno metodologijo in strukturo magistrskega dela. V drugem in tretjem poglavju opredeljujem temeljne pojme in predstavljam teorije na področju brezposelnosti oziroma trga delovne sile. Četrto poglavje je namenjeno nastanku gospodarske krize in njenem vplivu na slovensko okolje. V petem poglavju se osredotočam na Podravsko regijo, natančneje na Zgornje Podravje. Šesto poglavje predstavlja študija primera, ki je razdeljena na dva dela. V prvem delu analiziram gibanje brezposelnosti oziroma zaposlenosti, v drugem pa zaposlitvene možnosti v Zgornjem Podravju oziroma Podravski regiji nasploh. Sedmo poglavje je namenjeno predstavitvi ukrepov za zmanjšanje brezposelnosti in povečanje zaposlenosti. Zadnji dve poglavji sta zaključek z verifikacijo tez in predstavitev uporabljene literature.

2 BREZPOSELNOST

2.1 Teorije brezposelnosti

2.1.1 Vzroki za rast in upad brezposelnosti

Glede na vzroke za rast in upad brezposelnosti ločimo tri tipe brezposelnosti (Križanič 1995, 51).

Prvi tip je klasična brezposelnost, ki je »posledica previsoke cene dela /.../, da se ne izplača zaposliti celotno za delo zainteresirano aktivno prebivalstvo do t. i. naravne stopnje brezposelnosti¹« (Križanič 1995, 52). Klasična brezposelnost je pogosto posledica stabilizacijskih programov institucij, do katerih pride, kadar je cena dela previsoka in ne dosega nominalnih okvirjev. Odpravlja se z državnim omejevanjem ali samoomejevanjem plač do njene nominalne vrednosti pri polni zaposlenosti. Takšen način omejevanje klasične brezposelnosti je možen le ob šibki prisotnosti sindikatov. Bistvo za delovanje gospodarske dejavnosti je pri klasični brezposelnosti cenovna elastičnost povpraševanja. Tako je za krepitev gospodarstva pomembno, da se pri preveliki ponudbi ali premajhnem povpraševanju cena dela zniža (Križanič 1995, 52–53).

Drugi tip brezposelnosti je keynesianska brezposelnost. Ta se pojavi, »ko ni mogoče prodati /.../ dovolj blaga oziroma storitev, da bi izkoristili razpoložljive kapacitete narodnega gospodarstva, produkt ostane ali pa upade pod raven produkta polne zaposlenosti« (Križanič 1995, 53). Znižanje cene dela v tem tipu brezposelnosti ni mogoče. Keynesianska brezposelnost se pojavi zaradi slabo vodenih stabilizacijskih programov. Odpraviti jo je mogoče s povečanjem agregatnega povpraševanja na optimalno raven, kar lahko država doseže s povečanjem aktivne zunanjetrgovinske politike in zmanjšanjem davkov ob nespremenjeni državni porabi. Kriza v 70-ih letih prejšnjega stoletja je dokazala, da ta teorija ni vzdržna ob padcu gospodarske rasti in povečanju cen izdelkov ter storitev (Križanič 1995, 54).

¹ Naravna stopnja brezposelnosti je »/.../ dolgoročna stopnja nezaposlenosti v gospodarstvu, ki je doseglo dolgoročno ravnotežje na trgu dela. /.../ danes je približno na ravni 6 %« (Hrovatin 2007, 204–205). Je posledica: organiziranosti oziroma neorganiziranosti trga dela, strukture trga dela, demografske rasti, preferenc brezposelnih in ustreznih oziroma neustreznih delovnih mest. Na naravno stopnjo brezposelnosti ne vplivajo faktorji, kot je cena dela (Križanič 1995, 52).

Tretji tip je strukturna brezposelnost, ki temelji na zamujenem tehnološkem razvoju in posledično padcu konkurenčnosti. Teorija zagovarja, da ni mogoče zaposliti enakega števila delovne sile, če se ne spremeni cena dela ali tečaj domače valute in prodaja enak obseg blaga kot doslej. Je rezultat napak v razvojni politiki in vodenju te politike. Odpravi se lahko z ekonomskimi ukrepi, kot so: rast proizvodnje, rast konkurenčnosti, aktivna tečajna politika, omejujoča monetarna politika, zmanjšanje davkov, samoomejevanje plač, državno spodbujanje zaposlenosti in tehnološko sofinanciranje. Včasih zahteva še inovacije, preusmerjanje gospodarskih dejavnosti, povečanje izvoza in tehnološki napredek (Križanič 1995, 55–56).

2.1.2 Tokovi v zalogo brezposelnosti

Brezposelnost je presežek na trgu delovne sile, ki nastane zaradi »/.../ prevelike ponudbe delovne sile, premajhnega povpraševanja po delovni sili, neuskkljenosti med vrsto ponudbe in povpraševanja po delovni sili ali rezultat neustreznega delovanja trga delovne sile« (Svetlik 1985, 63). Pri iskanju odgovorov, zakaj posameznik postane brezposeln, se je potrebno osredotočiti na pritek novih oseb na trg delovne sile. Obstajajo štiri glavni tokovi na trgu delovne sile: opustitev dela, odpustitev z dela, prva zaposlitev in ponovna zaposlitev. Tokovi so opredeljeni glede na tri možne statuse posameznika, in sicer: da je brezposeln, da je zaposlen ali da je v potencialni ponudbi delovne sile (Svetlik 1985, 64).

2.1.2.1 Opustitev dela

»Delavci opustijo delo iz različnih razlogov: da bi našli drugo, ustrezno zaposlitev ali ker ne želijo ali iz določenih razlogov ne morejo več delati« (Svetlik 1985, 64).² Opustitev dela ne vodi vedno v brezposelnost, saj si lahko posameznik, preden opusti delo, poišče novo in po opustitvi začne delati v novi službi. Pri tem načinu vstopanja v brezposelnost gre za načrtovano brezposelnost, kar pomeni, da posameznik opusti delo za počitek. Slednje je značilno za posameznike, ki nimajo dela, ki bi jim nudilo zadovoljstvo ali pa se ukvarjajo z delom na črno. Sistem socialne varnosti omogoča, da lahko posameznik preišlje o opustitvi dela in vstopu v brezposelnost brez, da bi postal ogrožen. Največ opustitev dela se pojavlja v času gospodarske rasti, saj je takrat na razpolago več delovnih mest in posameznik ne tvega

² Če posameznik ne želi več opravljati dela ne postane takoj brezposeln, ampak se le začasno odmakne iz trga dela (Svetlik 1985, 64).

veliko. Se pa lahko zgodi, da se posameznik ušteje in njegova prostovoljna brezposelnost postane neprostovoljna.

V času gospodarske krize pa so delavci bolj vezani na zaposlitev in je ne opuščajo, če niso prepričani, da bodo dobili novo (Svetlik 1985, 64–65).

2.1.2.2 Odpustitev z dela

Drugi pomemben dejavnik, zakaj posamezniki vstopajo v brezposelnost, je odpustitev z dela. Ta se pojavi ob cikličnih nihanjih v gospodarstvu, sezonskem ali začasnem delu in zaradi strukturnih sprememb v proizvodnji. Delavec lahko postane odveč, kadar: se uvedeta nova tehnologija in nov način dela, se skrči obseg proizvodnje, nima ustreznih sposobnosti za delo ali ni pripravljen menjati kraja dela. Izguba dela je neprostovoljna, saj posameznik sam ne izbira, ali bo postal brezposeln ali ne. Pri določanju, koga odpustiti, ima velik vpliv disciplina delavca, ki je pogosto odločilni faktor. V največji nevarnosti za odpustitev so posamezniki, ki opravljajo nizko kvalificirana in nespecifična dela ter so zelo hitro zamenljivi. V času gospodarske krize jih podjetja odpuščajo in so v zalogi delovne sile do ponovne gospodarske rasti. Pri odpuščanju delavcev, predvsem večjega števila, ima pomembno vlogo sindikat, ki sklepa sporazume z delodajalci in sili državo v sklepanje zakonov, ki otežujejo odpuščanje (Svetlik 1985, 66–67).

2.1.2.3 Prva zaposlitev

Med posamezniki, ki prvič iščejo delo, je največ mladih. Med iskalce prve zaposlitve štejemo tudi samozaposlene, kmete in obrtnike, ki so opustili svojo dejavnost in iščejo delo ter osebe, ki zapuščajo angažiranost v gospodinjstvu. Prehod iz neaktivnosti v zaposlenost je otežen, saj posamezniki nimajo izkušenj, nimajo ustrezne izobrazbe, ki bi bila prilagojena proizvodnim potrebam in nimajo ustreznih kompetenc. Posameznik posledično dlje časa ostaja v zalogi delovne sile (Svetlik 1985, 67–68).

2.1.2.4 Ponovna zaposlitev

Ponovna zaposlitev se nanaša na željo posameznika, da se ponovno zaposli ali preide iz izobraževanja oziroma samozaposlitve na zaposlitev. Za ponovno zaposlitev je značilno, da je posameznik v preteklosti že bil zaposlen in nato odpuščen ali je opustil delo, se umaknil s trga delovne sile in se po določenem času ponovno vrača na trg delovne sile. V preteklosti je bilo posvečanje družini pogosto razlog za umik iz trga delovne sile. Ženske so ob nosečnosti

zapustile trg delovne sile in se ob potrebi po novih denarnih sredstvih vrnile nazaj. Vrnitev na trg delovne sile je lahko za posameznike zelo problematičen, saj po določenem času odsotnosti njihovo znanje in izkušnje postanejo zastarele. V državah s programi APZ (aktivne politike zaposlovanja) so za skupine, ki ponovno vstopajo na trg dela organizirani posebni tečaji in delavnice, ki jim osvežijo znanje, jih prekvalificirajo in dodatno usposobijo, predvsem pa olajšajo prehod na trg delovne sile (Svetlik 1985, 68–69).

2.2 Definicija brezposelnosti

Brezposelnost je eden največjih problemov današnjih gospodarstev. Iz ekonomskega vidika je brezposelnost slaba, saj povzroča manjši BDP (bruto domači proizvod) od tistega, ki bi bil, če bi brezposelno prebivalstvo delalo. Političen vidik brezposelnosti pa je povezan z naklonjenostjo volivcev do vlade, če jo ta uspe znižati (Hrovatin 2007, 200).

Status brezposelne osebe se je skozi zgodovino spreminjal in je odvisen od posamezne države. Pojem brezposelnost se je pojavil v 80-ih in 90-ih letih 19. stoletja, ko so raziskovalci in sindikati pričeli preštovati brezposelne osebe. Sindikati so svoje podatke pridobivali iz evidenc članstva, kjer so bili podatki o delovni aktivnosti in neaktivnosti članov. Državne komisije so začele voditi svoje evidence brezposelnih oseb mnogo kasneje. Kot osrednji kriterij so postavile voljnost in sposobnost delati ter potrebo posameznika po delu. Pogoje za brezposelnost je moral posameznik začeti dokazovati z javljanjem ustreznim ustanovam (Svetlik 1985, 20–23).

Ravnič (Ravnič v Svetlik 1985, 20) omenja štiri elemente brezposelnosti. Prvi element je stanje brezposelnosti oziroma stanje, ko oseba ne deluje oziroma deluje le delno. Drugi element je voljnost opravljati delo oziroma natančneje, javljanje na zavodih za zaposlovanje in spremljanje ustreznih prostih delovnih mest. Tretji element je neprostovoljna brezposelnost, kar pomeni, da posameznik ni izgubil zaposlitev po svoji krivdi. Zadnji element pa se nanaša na pomanjkanje ustreznega dela (Svetlik 1985, 20–21).

Najpogosteje uporabljena definicija brezposelnosti je definicija ILO (*International Labour Organization* – Mednarodna organizacija dela). Po ILO brezposelnost zajema vse osebe nad določeno starostjo, ki so skozi referenčno obdobje (ILO 2014b):

- brez dela (ne prejemajo plačila in niso samozaposlene);
- so na razpolago za delo;

- iščejo delo (so prijavljene na ZRSZ, spremljajo razpisana prosta delovna mesta in se prijavljajo nanje).

Definicije brezposelnosti se od države do države lahko razlikujejo od splošne definicije ILO. Razkoraki med državami so predvsem v starostnih omejitvah, referenčnih obdobjih, kriterijih iskanja dela in ravnanjem z odpuščenimi posamezniki ter iskalci prve zaposlitve (ILO 2014b).

2.2.1 Aktivno in delovno aktivno prebivalstvo

UMAR (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj) definira stopnjo brezposelnosti kot »/.../ število brezposelnih v odstotkih od aktivnega prebivalstva, pri čemer tvori aktivno prebivalstvo število delovno aktivnih in število brezposelnih. /.../ Delovno aktivne pa so tiste osebe, ki so v zadnjem tednu (od ponedeljka do nedelje) opravljale kakršnokoli delo za plačo, dobiček ali družinsko dobrobit, ali imele status zaposlene ali samozaposlene, čeprav niso delale« (Kraigher 2009, 1). Stopnja delovne aktivnosti prikazuje delež delovno aktivnih prebivalcev (zaposlenih in samozaposlenih) med vsemi delovno sposobnimi prebivalci, torej osebami starimi 15 let in več (SURs 2014b).

2.3 Merjenje brezposelnosti

Poznamo dva načina merjenja brezposelnosti. Prvi je stopnja registrirane brezposelnosti. Ta »/.../ primerja število oseb, registriranih pri enotah Zavoda RS za zaposlovanje /.../ s številom aktivnih po registrskih virih, ki ga poleg brezposelnih tvorijo še zaposlene in samozaposlene osebe /.../« (Kraigher 2009, 1). Posameznik se uvršča med registrirano brezposelne osebe, če (Malačič, Domadenik in Pahor 2006, 10; ZRSZ 2014a):

- je star med 15 in 65 let;
- je prijavljen na ZRSZ;
- nima redne zaposlitve ali samozaposlitve;
- ni lastnik ali solastnik podjetja;
- ni lastnik ali solastnik nepremičnine, s katero se lahko preživlja;
- ni kmetovalec;
- ni udeleženec v izobraževanju odraslih (mlajši od 26 let), vajenec ali študent;
- je sposoben in voljen delati;
- je pripravljen sprejeti delo, primerno njegovim izkušnjam in izobrazbi.

»Ker pa obstaja možnost, da se oseba evidentira na Zavodu za zaposlovanje zaradi prejemanja nadomestila za izgubo dohodka, po drugi strani pa opravlja delo za plačilo, se računa tudi /.../ anketna brezposelnost /.../« (Malačič, Domadenik in Pahor 2006, 10).

Drugi način merjenja brezposelnosti je torej stopnja anketne brezposelnosti, ki se ugotavlja z anketami o delovni sili. Ankete se izvajajo po standardih ILO in določajo brezposelne osebe kot »/.../ tiste anketirane osebe, ki v referenčnem tednu niso bile delovno aktivne /.../, a aktivno iščejo delo (preko zavodov za zaposlovanje /.../) in so v naslednjih dveh tednih pripravljene sprejeti delo« (Kraigher 2009, 1). Posameznik je torej anketno brezposeln, če je star več kot 15 let in v referenčnem obdobju (Malačič, Domadenik in Pahor 2006, 11):

- ni bil zaposlen ali samozaposlen in ni opravil nikakršnega dela za plačilo;
- je aktivno iskal delo, se prijavljal na oglase za delo in se javljal ZRSZ;
- je pripravljen takoj sprejeti delo;
- če je že našel delo, a ga bo začel opravljati po referenčnem obdobju.

Nekatere brezposelne osebe, ki so prijavljene na ZRSZ ne izpolnjujejo prvih treh oziroma četrtega pogoja anketne brezposelnosti. Posledično je stopnja anketne brezposelnosti nižja od registrirane brezposelnosti pri ZRSZ (Malačič, Domadenik in Pahor 2006, 11).

2.4 Vrste brezposelnosti

Poznamo več vrst brezposelnosti: prostovoljno brezposelnost, tehnološko brezposelnost, odkrito brezposelnost in prikrito brezposelnost.

2.4.1 Prostovoljna brezposelnost

Vse do 20. stoletja je vsaka brezposelnost veljala za prostovoljno, saj se je predpostavljalo, da je delo vedno na voljo tistim, ki želijo delati. Prostovoljna brezposelnost je najbolj utemeljena s Sayovim modelom naravnega tržnega ravnovesja. Po tem modelu se brezposelnost pojavi kot vpliv zunanjih dejavnikov. Tržno ravnovesje omogoča, da lahko imajo vsi, ki želijo delati, zaposlitev. Ta zaposlitev je le za normalne plače, ki so rezultat razmerja med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili (Svetlik 1985, 25–26). Bistvo prostovoljne brezposelnosti »/.../ je ravno v tem, da delavci niso pripravljene delati za normalne pleče. Njihova svobodna volja je tisti zunanji /.../ dejavnik, ki ruši tržno ravnovesje.« (Svetlik 1985, 26). Pod prostovoljno brezposelnost se uvrščajo tudi posamezniki,

ki niso pripravljeni sprejeti delo za (po njihovem mnenju) neustrezno plačilo, se prekvalificirati in se seliti v kraj, kjer so prosta delovna mesta (Svetlik 1985, 26; Mouhammed 2011, 101).

Veliko razprav v povezavi s prostovoljno brezposelnostjo je vezanih na oblike pomoči, ki jih prejemajo brezposelni. Po mnenju nekaterih lahko visoka pomoč vodi v spodbujanje brezposelnih, da si ne iščejo zaposlitve ali so pri njej zelo izbirčni. Raziskave na tem področju se glede dejanskega učinka raznih oblik pomoči zelo razlikujejo (Svetlik 1985, 27)

Prostovoljnost brezposelnosti je tudi v tem, da se delavski razred počasi sam izloča iz produkcijskega procesa z zahtevami po vedno višjih plačah. Ta oblika brezposelnosti se pojavi ob previsokih plačah oziroma ko plače zrastejo nad ekvilibrij polne zaposlenosti. Takšna situacija povzroča dolgotrajno brezposelnost, saj je preprečeno padanje plač (Svetlik 1985, 29; Economywatch 2010). Prihaja do neravnovesja ponudbe in povpraševanja, saj sicer več ljudi išče zaposlitev, vendar delodajalci, zaradi visokih stroškov dela, manj zaposlujejo (Svetlik 1985, 29).

2.4.2 Tehnološka brezposelnost

Tehnološka brezposelnost se pojavi kot posledica novih tehnologij. Nastaja na strani povpraševanje po delovni sili, saj zmanjša in spremeni strukturo razpoložljivih delovnih mest. Najhujša oblika tehnološke brezposelnosti se pojavi, ko nova tehnologija zamenja staro, saj se zaradi večje mehanizacije poveča produktivnost posamičnega delavca. Posledično prihaja do odpuščanj in zmanjševanja novih zaposlitev (Svetlik 1985, 34; Bagon 1991, 41; Mouhammed 2011, 101). Odpuščeni delavci si morajo poiskati nova delovna mesta, kar pa povzroči znižanje cene dela za vse zaposlene (Mouhammed 2011, 101).

Marx je tehnološko brezposelnost videl kot substitucijo variabilnega kapitala s konstantnim in v povezavi s tem poudaril obstoj vedno manjših možnosti zaposlovanja. Nove tehnologije so ena od oblik konstantnega kapitala (Svetlik 1985, 30). Zahteve sindikatov po večjih plačah situacijo le še poslabšujejo, saj povzročajo substitucijo dela s kapitalom, kar obenem vodi k avtomatizaciji in mehanizaciji delovnih procesov in ob tem do zmanjševanja potreb po delovni sili oziroma do brezposelnosti (Svetlik 1985, 29).

O vplivu novih tehnologij na gospodarske cikle in na brezposelnost med strokovnjaki ni enotnega mnenja. Fitoussi in Georgescu (v Svetlik 30–31) sta v svoji analizi pokazala, da se dolgoročne amplitude nihanja brezposelnosti zmanjšujejo. Slednje velja za maksimalne in minimalne amplitude, kar pomeni, da »/.../ minimalna stopnja brezposelnosti stalno raste« (Fitoussi in Georgescu v Svetlik 1985, 31). Cikli pa postajajo vse krajši. Fitoussi in Georgescu pripisujeta takšno gibanje strukturnim spremembam v gospodarstvu, ki jih povzročajo inovacije. Te spremembe pa so tako pogoste, da ekonomski sistem ni v ravnovesju in povzroča trajno brezposelnost (Fitoussi in Georgescu v Svetlik 1985, 30).

2.4.3 Odkrita brezposelnost

Odkrita brezposelnost je predstavljena skozi aktualno ponudbo delovne sile. Obstaja več vrst odkrite brezposelnosti, ki pa se med seboj razlikujejo glede na razmerje med aktualnim povpraševanjem in aktualno ponudbo delovne sile. »/.../ Torej od števila in vrste prostih delovnih mest na eni ter od števila in karakteristik iskalcev zaposlitve na drugi strani« (Svetlik 1985, 34–35). Vrste odkrite brezposelnosti so: frikcijska brezposelnost, brezposelnost zaradi premajhnega povpraševanja oziroma ciklična brezposelnost in strukturna brezposelnost (Svetlik 1985, 35).

Frikcijska brezposelnost nastaja zaradi slabega delovanja trga delovne sile, saj se ta ne odziva dovolj hitro na gibanja in spremembe v proizvodnji. Specifika te oblike brezposelnosti je pokrivanje z ustreznimi prostimi delovnimi mesti, torej kolikor je ustreznih prostih delovnih mest, tolikšna je frikcijska brezposelnost (Svetlik 1985, 35; Bagon 1991, 41). Sama frikcijska brezposelnost je tesno povezana s prostovoljno brezposelnostjo in zato ne vpliva na gospodarske razmere (Hrovatin 2007, 206).

Frikcijska brezposelnost se pojavi le občasno zaradi nihanj v gospodarstvu oziroma kadar posameznik zapusti eno službo in išče novo. V vmesnem času je frikcijsko brezposeln. Obdobje njegove brezposelnosti po večini ne traja dlje kot nekaj mesecev (Hrovatin 2007, 206; Economywatch 2010; Mouhammed 2011, 101). Vzroki posameznika za menjavo zaposlitve so: selitev, začasna nezaposlenost zaradi šolanja, težnja po spremembi delovnega okolja itd. (Hrovatin 2007, 206). Nevarnost te oblike brezposelnosti se zmanjša z razvojem učinkovitega trga delovne sile, ko vmesne brezposelnosti med eno in drugo službo skorajda ni. Posameznik namreč takoj preide iz ene službe v drugo (Economywatch 2010).

Brezposelnost zaradi premajhnega povpraševanja ali ciklična brezposelnost nastane, ko akumulacija dohodka ni usmerjena v potrošnjo in ne v investicije ter nastajajo blagovni presežki. To pa nadalje vpliva na zmanjšanje investicij, proizvodnje in zaposlovanja (Svetlik 1985, 36; Mouhammed 2011, 104). Nastaja v gospodarskih ciklih in zaradi odpuščanja delovne sile v vseh sektorjih vpliva na celotno delovno silo. Izboljšanje stanja zaradi premajhnega povpraševanja po delovni sili je doseženo šele z novim ciklom z gospodarsko rastjo (Hrovatin 2007, 207).

Strukturna brezposelnost se pojavi, kadar kvalifikacije iskalcev zaposlitve ne ustrezajo zahtevam ponujenih delovnih mest. To pomeni, da prihaja do neskladij med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili. Neskladja, ki povzročajo to obliko brezposelnosti, se največkrat pojavljajo pri stopnji izobrazbe, poklicu, plači, mobilnosti, psihofizičnih sposobnostih iskalca zaposlitve in regionalni razporeditvi delovnih mest ter iskalcev zaposlitve (Svetlik 1985, 37; Economywatch 2010). Strukturna brezposelnost je tudi posledica gospodarske rasti in tehnološkega razvoja. Ob pojavu strukturne brezposelnosti pade povpraševanje po določenem tipu delovne sile, v večini po nekvalificirani in polkvalificirani delovni sili. Odpuščeni se težje prilagajajo na nove razmere na trgu dela. Povzroči lahko visoko stopnjo brezposelnosti v določenih regijah, kjer začnejo propadati določeni gospodarski sektorji. Pogosto mora strukturno brezposelnost reševati država z APZ (Hrovatin 2007, 206).

2.4.4 Prikrita brezposelnost

Prikrito brezposelne so »tiste osebe, ki same hočejo biti boljše, bolj produktivno ali dalj časa zaposlene, in osebe, ki niso zaposlene, ne iščejo aktivno zaposlitve, pa bi se vendarle želele zaposliti« (Svetlik 1985, 38). Prikrita brezposelnost se ugotavlja z ocenami in se pojavlja z nepopolno produktivno izkoriščenostjo delovne sile, slabo izrabo delovnega časa ter zaposlitvijo na le delno ustreznem delovnem mestu (Svetlik 1985, 38; Hrovatin 2007, 207).

Svetlik (1985, 39) ločuje dve podvrsti prikrite brezposelnosti, podzaposlenost in latentno brezposelnost.

Podzaposlenost se nanaša na delno zaposlene osebe oziroma na osebe, »ki so sicer zaposlene ali samozaposlene, vendar bi želele delati več ali na zanje bolj primernih delovnih mestih. Te osebe se ne morejo registrirati kot brezposelne« (Svetlik 1985, 39). Najbolj problematična je

podzaposlenost v kmetijstvu in industriji, kjer se pojavlja zaradi reorganizacije, tehnoloških sprememb, ekonomskih ciklov in sezonskega nihanja v proizvodnji (Svetlik 1985, 39–41).

Pod latentno brezposelnost pa se uvrščajo ljudje, ki niso registrirani kot brezposelni, ker se ne želijo zaposliti, vendar se lahko v določenih situacijah pojavijo med iskalci zaposlitve (Svetlik 1985, 39). Situacija, v kateri bi se takšna oseba želela zaposliti, je izguba zaposlitve drugega člana družine ali izguba zaposlitve hranitelja družine (Svetlik 1985, 45).

3 TRG DELOVNE SILE

3.1 Teorija trga delovne sile

Klasična teorija delovanje trga delovne sile razlaga s pomočjo tržnih dejavnikov. Trg delovne sile ima tri konstitutivne elemente. Prva dva so delodajalci in delavci. Delodajalci so tvorci povpraševanja po delovni sili, delavci pa so ponudniki delovne sile. Tretji element trga delovne sile je cena, ki ima obliko plač in drugih povračil (Svetlik 2009, 68). Cena določa višino ponudbe in povpraševanja po delovni sili. Po klasični ekonomski teoriji sta ponudba in povpraševanja na trgu delovne sile neprestano v ravnotežju, brezposelnost pa je rezultat motenj od zunaj. V tem modelu je cena dela odločilni dejavnik, saj se ob večjem povpraševanju po delovni sili dvigne cena dela in obratno (Svetlik 2009, 68–69).

Povpraševanje po delovni sili je sestavljeno iz dveh zalog. Prva je aktualno povpraševanje, ki predstavlja prosta delovna mesta. Druga zaloga pa je realizirano povpraševanja, ki predstavlja zasedena delovna mesta. Podobno kot povpraševanje, delimo tudi ponudbo. Slednja je sestavljena iz treh vrst zalog. Prva je realizirana ponudba, ki jo sestavljajo vsi zaposleni. Druga je aktualna ponudba, ki je sestavljena iz iskalcev zaposlitve oziroma brezposelnih. Tretja zaloga pa je potencialna ponudba, v kateri so osebe, ki ne iščejo dela, bi pa delale pod določenimi pogoji (Svetlik 1985, 15–17). Na velikost zalog vplivajo številni tokovi, in sicer (Svetlik 1985, 17):

- fluktuacija, ki predstavlja menjavo delovnih mest;
- odhod oseb, ki zaradi različnih razlogov ne morejo ali ne želijo več opravljati dela (upokojenci, umrli, stalno odseljeni);
- opustitev dela;
- odpustitev z dela.

Pomen odtokov je v povečanju povpraševanja, saj se s povečanjem odtokov delovne sile sproščajo nova delovna mesta. Na količino delovnih mest vplivajo tudi tehnologija in način ter obseg proizvodnje v podjetjih (Svetlik 1985, 18). »Prosta delovna mesta predstavljajo nerealizirano povpraševanje po delovni sili. Zasedajo jih iskalci zaposlitve« (Svetlik 1985, 18), ki najbolj ustrezajo pogojem zaposlitve.

Na nezasedenost vseh delovnih mest vplivata predvsem dva dejavnika: splošno pomanjkanje delavcev ali neustrezna struktura ponudbe. Do neustrezne strukture ponudbe pride, kadar je

ponudbe na trgu dovolj, vendar ponujena delovna sila ne ustreza po izobrazbi, izkušnjah ali regiji bivanja. Dejavniki, ki vplivajo na neuskklajenost med ponudbo in povpraševanjem so: gospodarska rast, strukturne spremembe v gospodarskih dejavnostih, lokacija proizvodnje in storitev in tehnološki razvoj ter inovacije (Malačič, Domadenik in Pahor 2006, 50).

»Zaloga brezposelnih se napaja iz zaloge zaposlenih, in sicer zaradi opuščanja dela in odpuščanja z dela » (Svetlik 1985, 19). Druga oblika dotoka v zalogo pa predstavljajo migracije (Svetlik 1985, 19). »Ob visokih prilivih in odlivih je povprečni čas brezposelnih kratek. V nasprotnem primeru se povprečni čas brezposelnosti podaljšuje /.../« (Malačič, Domadenik in Pahor 2006, 12).

Klasična teorija s ponudbo in povpraševanjem v ravnovesju je pogojena z določenimi predpostavkami na trgu delovne sile, vendar te zaradi zunanjih motenj niso v celoti izpolnjene. Prepreke delovanja klasične teorije ponudbe in povpraševanja so (Svetlik 2009, 73–77):

- netransparentnost trga delovne sile, saj delavci in delodajalci nimajo dostopa do vseh informacij;
- vsak delavec ni primeren za vsako delovno mesto;
- posamezniki niso popolnoma mobilni zaradi družinskih in kulturnih vezi;
- nastanek stroškov ob menjavi delavca, izguba njegovega znanja in izpad proizvodnje v tem času;
- trg delovne sile ni povezan s trgoma kapitala in blaga;
- prodajalci in kupci delovne sile so med seboj odvisni in povezani ter vplivajo na oblikovanje neuravnotežene cene dela;
- delavci so pri ponujanju delovne sile svobodni in niso popolnoma na razpolago delodajalcu;
- ponudba in povpraševanje nista elastična in se ne prilagajata.

Za trg delovne sile so pomembni tudi institucionalni dejavniki, ki zagotavljajo, da pogajanja med delodajalci in delavci potekajo s pomočjo organiziranih skupin, kot so: sindikati, združenja oziroma zbornice delodajalcev in država (Svetlik 1985, 77; Malačič 1995, 10).

Pojav sindikatov sega v čas industrijske družbe, ko so razmere za delavce postajale vse slabše.³ Njihova naloga je bila sprva le pomoč odpuščenim in ponesrečenim delavcem, kasneje pa so prevzeli še vlogo pogajalcev. Računali so na večjo pogajalsko moč zaradi številčnosti svojih članov in tako tudi omejili moč delodajalcev. Njihov prisilni instrument so stavke, preko katerih delodajalce silijo v boljšo skrb za svoje zaposlene in izpolnjevanje svojih dolžnosti. V Sloveniji imajo še posebno vlogo zaradi sistema socialnega partnerstva, kjer je njihova vloga razdeljena med pogajanje in sodelovanje pri upravljanju. Njihovo poseganje na trg delovne sile je viden skozi njihovo vlogo pri: sklepanju sporazumov, sprejemanju zakonodaje o zaposlovanju in delovnih razmerjih, sprejemanju plačilnih sistemov in razvojnih načrtov itd. Rezultat pogajanj med delavci in delodajalci, med katerimi vsaka stran izkazuje svojo moč, so kolektivni dogovori in pogodbe na ravni podjetij oziroma panog in socialni sporazumi na ravni države (Svetlik 2009, 77–79).

Delodajalci imajo že od nekdaj vlogo močnejšega pogajalca, vendar se vseeno povezujejo v združenja ali zbornice, saj svoje interese tako lažje zastopajo v pogajanjih s sindikati in državo (Svetlik 2009, 79). Cilj delodajalcev je zmanjšati moč povezanosti delavcev. Da pogajanja potekajo brez konfliktov vmes stopi še tretja stran, država (Svetlik 2009, 77). »Delodajalci v socialnih pogajanjih posebej izpostavljajo pomen tržnih mehanizmov, vključno trga delovne sile« (Svetlik 2009, 79).

Država kot institucija ima več vlog. Njena prva vloga je kot mediator blažiti konflikte med delodajalci in sindikati, jim pomagati skleniti kompromise in ob tem skrbeti še za splošni skupni interes. Druga vloga države je biti socialna, zlasti v času gospodarske krize, saj financira določene programe in projekte. Tretje vloga države je biti delodajalec. Javne službe zaposlujejo veliko število ljudi in obenem skrbijo za varnost, izobrazbo in zdravje (Svetlik 2009, 80). »V odnosu do trga delovne sile je država dolgo igrala vlogo njegovega zaščitnika in spodbujevalca« (Svetlik 2009, 80). Državne službe skrbijo za posredovanje dela, nudijo denarne spodbude za zaposlovanje težje zaposljivih oseb, svetujejo, financirajo določen programe usposabljanja itd. Država posega na trg delovne sile z APZ in oblikovanjem ustreznih zakonov, ki pa obenem vplivajo tudi na vedenje delavcev in delodajalcev (Svetlik 2009, 81). Medsebojno delovanje vseh treh institucij vodi do oblikovanja sistema

³ Nizke plače, slabi delovni pogoji, predolg delovnik, nezdravo delovno okolje in nezaščitenost delavcev so dejavniki, ki so sprožili povezovanja delavcev (Svetlik 2009, 78).

zaposlovanja. Slednji zagotavlja: prožnost pri dodeljevanju dela, socialni mir, splošne interese in varnost v delovnem razmerju (Svetlik 2009, 82).

Ob tržnih in institucionalnih dejavnikih, trg delovne sile oblikujejo tudi družbeni dejavniki. »Tu gre predvsem za vpliv družbenih norm in vrednot, pa tudi posameznih družbenih skupin, slojev in razredov na določanja plač, razdelitev agregatnega proizvoda in alokacijo dela« (Malačič 1995, 10).

3.2 Definicija dela in vrste trgov dela

»Trg dela je en izmed osnovnih trgov proizvodnih dejavnikov in temeljno področje proučevanja ekonomike dela« (Malačič 1995, 7). Za boljše razumevanje trga dela je najprej potrebno razložiti pojem delo. »Z delom običajno izrazimo proizvodne storitve, vsebovane v človeškem fizičnem in psihološkem naporu, usposobljenosti in intelektualni moči« (Malačič 1995, 7). Lahko se prodaja ali kupuje in je neločljivo od osebe. Sam prenos dela od ponudnika ali delavca do tistega, ki po njem povprašuje ali delodajalca pa je zelo oseben. Prenos dela olajšujejo formalne in neformalne institucije⁴, preko katerih se izmenjujejo informacije o ceni in kvaliteti dela. Trg dela je pomemben tudi kot mehanizem, ki razporeja delavce na različna dela po različni ceni (Malačič 1995, 8).

V povezavi s pojmom trg dela pravzaprav govorimo o več trgih dela. Slednji so (Malačič 1995, 9):

- nacionalni trg dela;
- mednarodni trg dela;
- lokalni trg dela;
- regionalni trg dela;
- regulirani trg dela, za katerega je značilno povezovanje delavcev v sindikate in delodajalcev v združenja;
- neregulirani trg dela;
- notranji trg dela, ki se nahaja znotraj podjetji;
- primarni trg dela, ki nudi večjo stabilnost zaposlitev, višje plače, usposobljenost in izobraženost;

⁴ Formalne institucije so službe in agencije za zaposlovanje, neformalne institucije pa so neformalni kraji, kjer se srečujejo delavci in delodajalci (Malačič 1995, 7).

- sekundarni trg dela, za katerega je značilna nestanovitnost zaposlitev.

Med vsemi trgi dela obstaja mobilnost, saj delavci iščejo vedno boljše razmere zase in če tega ne najdejo na trenutnem trgu dela, ga zamenjajo. Podobno velja za delodajalce. Ti ob nezadovoljstvu s poslovanjem v določeni dejavnosti, menjajo dejavnost (Malačič 1995, 9).

3.3 Nastanek trga delovne sile

Trg delovne sile je nastal, ko je delovna sila postala blago. Prvi pogoj za to je bil, da delavci postanejo lastniki svoje delovne sile, kar pomeni, da se mora delavec ločiti od zemlje in od svojega stanu. V času srednjega veka je bil namreč delavec povezan z zemljo in tudi prodan z njo, kar pa je onemogočalo nastanek brezposelnosti. Šele po tem obdobju je lahko svojo delovno silo za določen čas ponujal različnim povpraševalcem in se pogajal za najboljšo ceno zanjo. Izbira delodajalca delavcem omogoča dostop do boljših pogojev dela. Nezaželena posledica pogajanj pa je, da lahko delavec ostane brez posla. Drugi pogoj je bil »/.../ po Marxu »osvoboditev« delavca od lastnih sredstev za proizvodnjo« (Svetlik 1985, 13). Delavec je bil za preživetje prisiljen prodajati svojo delovno silo lastnikom proizvodnih sredstev. V kapitalizmu je tako delo postalo posel. Posledično se je pojavila tudi brezposelnost, saj vsi niso uspeli prodati svojega dela po željenih pogojih in ceni. Producerske funkcije so tako postopno pričenjale prehajati v komercialne ustanove in posledično je postala zaposlenost edini način za preživetje ljudi. Zaposlenost je posameznikom tudi omogočila dostop do določenih sredstev in pravic za lažje življenje (Svetlik 1985, 12–14).

Brezposelnost ima več funkcij (Svetlik 1985, 14–15):

- prva funkcija brezposelnosti je omogočati podjetjem, da se prilagajajo na ciklična gibanja gospodarstva in po potrebi zmanjšujejo ali povečujejo svojo delovno silo;
- druga funkcija brezposelnosti je biti rezerva delovne sile, ki omogoča strukturne spremembe gospodarstva;
- tretja funkcija brezposelnosti je zmanjševanje moči delavskega razreda nasproti razredu kapitalistov z ustvarjanjem konkurence med zaposlenimi in iskalci zaposlitev;
- četrta funkcija brezposelnosti je zniževanje plač, ki so nižje, kadar je na razpolago več delovne sile.

3.4 Trg delovne sile v Sloveniji

3.4.1 Značilnosti trga delovne sile

Za Slovenijo je značilno majhno odprto gospodarstvo (Malačič 2010, 2). Našo državo delimo na dvanajst statističnih regij, ki se razlikujejo po razvitosti in stopnji zaposlenosti. Najrazvitejša regija je Osrednjeslovenska regija, v kateri se tudi nahaja največ podjetij in kjer je stopnja zaposlenosti največja. Je značilna migracijska regija, saj zaradi velikega števila delovnih mest tja migrira delovna sila iz drugih delov Slovenije. Pravo nasprotje je regija Prekmurje, ki je bolj kmetijsko usmerjena, najmanj razvita in ima najvišjo stopnjo brezposelnosti (EURES 2014). Slovenija je gospodarsko gledano zelo odvisna od svojega izvoza in je zato pomembno, da se tehnološko razvija in poskuša biti čim bolj konkurenčna (Malačič 2010, 2; EURES 2014).

V Sloveniji se najbolj zmanjšuje kmetijski sektor, ki sicer zaposluje velik del prebivalstva, predvsem v manj razvitih regijah. Pada tudi delež nekmetijskega sektorja, predvsem rudarstva in predelovalnih dejavnosti, ki so ob trgovini, gradbeništvu in poslovnih storitvah zelo pomembna področja zaposlovanja (Ignjatović 2002, 15; EURES 2014). Povečuje pa se delež storitvenega sektorja, ki zaposluje vedno več delovno aktivnega prebivalstva (Ignjatović 2002, 15; Pečar 2008, 54; EURES 2014). Za Slovenijo je značilna visoka stopnja sindikaliziranosti, ki je posledica vključevanja delavcev v sindikate v prejšnjem sistemu (Malačič 1995, 28).

V Sloveniji je zaradi zgodovinskega dogajanja in stanja na trgu dela značilna strukturna in v določenih panogah dolgotrajna brezposelnost. »Problem dolgotrajne in strukture brezposelnosti je povezan z izobraževalnim sistemom«, saj ta proizvaja določeno izobrazbeno strukturo delovne sile, ki ne ustreza zahtevam gospodarstva (Ignjatović 2002, 21). Tako ponudba in povpraševanje po delovni sili ne sovpadata. Izobraževalni sistem proizvede tip delavca, ki ne ustreza zahtevam prostih del in poklicev. Za slovenski izobraževalni sistem je še posebej značilno, da vsako leto proizvede veliko število mladih iskalcev delovnih mest, ki so slabo izobraženi. Veča pa se povpraševanje po višje izobraženi delovni sili in strokovnjakih (Ignjatović 2002, 14 in 22).

3.4.2 Zgodovinski pregled trga delovne sile od nastanka Slovenije do trenutne gospodarske krize

Za slovenski trg delovne sile so v zadnjih desetletjih značilni vzponi in padci. Eno najtežjih obdobjih se je pričelo v drugi polovici 80-ih let prejšnjega stoletja, ko je slovenski trg zapadel v »depresijo«. Iz dokaj zaprtega in varnega sistema polne zaposlitev je Slovenija v zelo kratkem času prišla v zelo negotov sistem z visoko stopnjo brezposelnosti. Vzrok za takšno spremembo so bile strukturne spremembe v gospodarstvu in padec gospodarske rasti zaradi izgube jugoslovanskih trgov (Ignjatović 2002, 12–13). Posebnost slovenskega trga delovne sile je, da ni bil razvit v času Jugoslavije. Zaradi ideoloških in institucionalnih ovir so bili nepopolno razviti proizvodnji dejavniki in šele po osamosvojitvi ter odstranitvi ovir se je trg delovne sile začel pravilno razvijati (Malačič 1995, 27).

Propad velikih podjetij v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja je povzročil, da so zelo zavarovana delovna mesta postala velika redkost. Ljudje so trg delovne sile zapuščali na dva načina: v brezposelnost ali v upokojitve (Ignjatović 2002, 12–13). »Večina oseb, ki so izgubile delo zaradi prestrukturiranja industrije, je težko ponovno našla zaposlitev« (Malačič, Domadenik in Pahor 2006, 2). Glavni problemi teh oseb, da niso našli dela v drugih panogah, so bili neustrezna izobrazba, prenizka izobrazba in neusposobljenost (Malačič, Domadenik in Pahor 2006, 2).

Slabe razmere na trgu delovne sile so po letu 1988 povzročile nastanek in uvajanje programov ter ukrepov APZ (Ignjatović 2002, 17; Malačič, Domadenik in Pahor 2006, 2). Ti naj bi povečali fleksibilnost slovenskega trga delovne sile, predvsem na strani povpraševanja po delu. Zato je bil leta 1990 sprejet ZDR (Zakon o delovnih razmerjih).⁵ Omogočil je lažje odpuščanje delavcev, ki so postali odveč zaradi propadanja določenih panog in ukinjanja določenih oblik dela. Posledica ZDR je tako bila še večja stopnja brezposelnosti (Ignjatović 2002, 17–18; MRA 2007, 15; ZDR, 29. čl.).

Manjše povpraševanje po delovni sili in prestrukturiranje gospodarstva sta tako še poslabšala stanje na trgu delovne sile, ki ga je še dodatno poslabšala zaostritev meril za pridobitev nadomestila za primer brezposelnosti. Stanje v gospodarstvu in posledično na trgu delovne

⁵ *Zakon o delovnih razmerjih (ZDR)*. Ur. l. RS 14/1990 (2. julij 1990).

sile se je izboljšalo šele po letu 1993, kljub temu pa je bila konkurenca na trgu delovne sile še vedno velika zaradi manjšega števila prostih delovnih mest (Ignjatović 2002, 17–18). Trg delovne sile v Sloveniji je kljub sprejetem ZDR še vedno nefleksibilen, saj ima visoko stopnjo samozaposlenih. Slednje je značilno za družbe z manj razvitim trgom dela in manj varnimi oblikami zaposlitve. Naraščati je začel tudi delež zaposlitev za določen čas in povečevala se je hitrost prehoda iz brezposelnosti v zaposlenost in obratno (Ignjatović 2002, 27–28).

Ljudje so v obdobju industrializacije začeli opuščati kmetijstvo in so prehajali v industrijo. V 90-ih letih prejšnjega stoletja je začel delovna mesta odpirati tudi storitveni sektor in delovno aktivni so pričeli zapuščati industrijske dejavnosti, kjer ni bilo več dela (Ignjatović 2002, 15; Malačič, Domadenik in Pahor 2006, 2). Leta 1993 se je zgodil prelom, saj je bilo več delovno aktivnih zaposlenih v storitvenih dejavnostih, kot v industriji. Kmetijstvo in industrija pa sicer še vseeno zaposlujeta velik delež delovno aktivnih oseb (Ignjatović 2002, 15–17).

Med letoma 1993 in 1999 se je zaradi boljšega gospodarskega stanja izboljšalo tudi stanje na trgu delovne sile. Obdobje tranzicije je povzročilo, da se je spremenila struktura brezposelnih, saj so težje našli delo tisti, ki so opravljali preprosta dela. Povečalo se je tudi število delovnih mest v drobnem gospodarstvu in samozaposlitvah (Ignjatović 2002, 12–14).

Z Lizbonsko strategijo⁶ iz leta 2000 se je v Sloveniji pojavila nujnost ureditve trga delovne sile in potreba po uvedbi reform, saj so neustrezna zakonodaja, ki še delno izhaja iz časa Jugoslavije in neustrezne institucije trga delovne sile negativno vplivale na gospodarstvo in posledično na zaposlovanje (Malačič, Domadenik in Pahor 2006, 2).

⁶ Evropski svet. 2000. *Presidency conclusions. Lisbon European Council 23 and 24 march 2000*. Dostopno prek: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm (4. avgust 2014).

4 GOSPODARSKA KRIZA

Gospodarstvo in trg delovne sile sta v vseh državah močno povezana, saj stanje gospodarstva določa koliko delovnih mest je na razpolago in katera. Velika depresija oziroma velika finančna kriza v 30-ih letih 20. stoletja je vsem pokazala kako hitro lahko pride do krize, ki povzroči zlom gospodarstva. V zadnjih letih se zgodba ponavlja. Svetovno gospodarstvo je ponovno zapadlo v globoko krizo in kot je bilo pričakovati je velika gospodarska kriza 21. stoletja vplivala tudi na trg delovne sile.

4.1 Definicija

Za razumevanje posledic gospodarske krize jo je najprej potrebno opredeliti. Gospodarska kriza je obdobje, »/.../ ki ga zaznamuje padec cen, omejevanje posojil, nizek obseg proizvodnje in naložb, številni stečaji in visoka stopnja brezposelnosti. /.../ Pojavi se ob prekomerni proizvodnji, zmanjšanem povpraševanju ali ob kombinaciji obeh dejavnikov, kar sili v zmanjševanje proizvodnje, odpuščenje zaposlenih in nižje plače«⁷ (The free dictionary by Farlex 2014). Po Businessdictionary (2014) pa ima kriza naslednje značilnosti: poslabšanje gospodarskega stanja v obliki padca BDP, padec likvidnosti, rast brezposelnosti, stagnacija ali padec plač in padec prodaje zaradi zmanjšanja kupne moči.

4.2 Nastanek in vzroki za gospodarsko in finančno krizo

Trenutna gospodarska kriza se je začela poleti leta 2007 v ZDA (Združenih državah Amerike) na trgu nepremičnin, iz katerega so se problemi hitro razširili na finančni trg in nato celotno gospodarstvo (Allen in Carletti 2009, 1). Po mnenju Reinhartove in Rogoffa (v Allen in Carletti 2009, 1) je finančna kriza vedno povezana s prepoceni krediti in 'baloni' premoženja, tokratna predvsem z 'baloni' na nepremičninskem trgu.

Nastanek nepremičninskega 'balona' te gospodarske krize sega v leto 1997 in je povezan z globalno razsežnostjo trenutne krize. V letu 1997 so se pričeli problemi v povezavi z gospodarsko krizo v azijskih državah. Banke in podjetja so si nakopičila velik dolg v tujih valutah in azijskim državam ni prestalo nič drugega kot prositi IMF (*International Monetary Fund* – Mednarodni denarni sklad) za finančno pomoč. IMF je bil neusmiljen in je brezpogojno od držav zahteval dvig obrestnih mer in zmanjšanje državnih izdatkov. Po izpolnitvi vseh zahtev so azijske države pričele kopičiti sredstva. Druge države po svetu, med

⁷ Lastni prevod.

njimi tudi države EU (Evropske unije) pa v istem obdobju niso povečevale svojih rezerv. Nakopičena sredstva so azijske države nato investirale v zakladne menice in obveznice, predvsem hipotekarnih posojiljemalcev v ZDA in EU. Zaradi kopičenja dolžniških vrednostih papirjev so se znižali standardi posojil (Rant 2008, 58–59; Allen in Carlettin 2009, 6–9). Drugi pomemben faktor, ki je vplival na nastanek ‘balona’, je bilo sposojanje sredstev po nizkih obrestnih merah v določenih državah in investiranje sredstev v države z višjo obrestno mero (Allen in Carlettin 2009, 6–9; Evropska komisija 2009, 12). Tretji razlog pa je bil propad tehnološkega ‘balona’ v letu 2000 in uvedeni ukrepi ameriške centralne banke FED (*Federal Reserve* – Ameriška centralna banka). Zaradi poka tehnološkega ‘balona’ je FED vpeljal nizko obrestno mero v višini enega odstotka, kar je ustvarilo idealne pogoje za jemanje kreditov in nakup nepremičnin. Obsežnejše povpraševanje po nepremičninah je povzročilo dvig vrednosti nepremičnin, kar pa je povečalo izkupiček vlaganja v nepremičnine. V EU je bila v istem časovnem obdobju obrestna mera tudi nizka in tako so v nekaterih državah, predvsem Španiji in na Irskem, nastali velikanski nepremičninski ‘baloni’ (Rant 2008, 58–59; Allen in Carlettin 2009, 6–9; Evropska komisija 2009, 10).

Nepremičninski ‘balon’ je svoj vrhunec v ZDA dosegel leta 2006, ko je ‘počil’ ter povzročil nizke cene nepremičnin (Allen in Carletti 2009, 3). S ‘pokom’ se je pokazala sistemska napaka pri ocenjevanju vrednosti in tveganj v finančnih institucijah. Ocene tveganj hipotek so opravljale investicijske banke in jih glede na tveganje porazdelile na bolj ali manj tvegane skupine. Investicijske banke so nato pričele v vedno večjih merah prodajati hipoteke vseh skupin tveganj, kar pa je odpravilo mehanizem kontrole pravilne ocene tveganj. Njihov nov cilj je postal izdati čim več hipotek in jih potem prodati. Tveganost posojila in kako ga bo posojiljemalec odplačal pa zanje ni bilo več pomembno, saj so hipoteke prodale in nanje več niso bile vezane (Allen in Carletti 2009, 3–4). K napačnemu ocenjevanju tveganj so prispevale tudi kreditne/bonitetne agencije, ki so podajale bonitetne ocene pravzaprav plačnikom svojih storitev (Rant 2008, 60; Evropska komisija 2009, 13).

Kreditna tveganja so se s prodajo razpršila po celotnem finančnem trgu in shema je delovala tako dolgo, dokler je bilo dovolj povpraševanja in denarja za nakup nepremičninskih posojil (Rant 2008, 58). Po neprenehnem padcu cen nepremičnin in vedno večji ponudbi nepremičnin na trgu, so poleti leta 2007 bonitetne ocene hipotek pričele padati, investitorji pa so množično začeli prodajati svoje hipoteke. V težave likvidnosti so tako prišle skoraj vse banke. Medsebojno zaupanje na finančnih trgih je bilo porušeno. Banke so zaradi izgub pričele

oblikovati rezerve in prenehale z medsebojnim posojanjem sredstev (Rant 2008, 62). Posledica je bila dolgotrajni padec likvidnosti in nujnost novih finančnih prilivov iz centralnih bank (Allen in Carletti 2009, 3; Evropska komisija 2009, 10). Slednje so po hitrem postopku pričele uvajati ukrepe za sanacijo finančnih trgov (Rant 2008, 55). Padec vrednosti hipotek na nepremičnine ni prenehal in septembra leta 2008 je propadla prva investicijska banka Lehman Brothers Holding Inc. Kriza se je tako razširila na celotni bančni sektor in banke so pričele množično ponovno ocenjevati svoja tveganja (Rant 2008, 55; Allen in Carletti 2009, 3–4; Evropska komisija 2009, 9). Ocene tveganj so postajale 'napihnjene' in zaradi tega se je posojanje med bankami ustavilo. »Banke so zaradi pomanjkanja kapitala in denarja močno omejile posojilno aktivnost, v nekaterih tržnih segmentih pa so jo celo začasno ustavile, s čimer je finančna kriza neposredno prehajala v delovanje realnega gospodarstva« (Rant 2008, 63). Uvedeni ukrepi centralnih bank niso pomagali, saj so banke svoja sredstva rajši preusmerile v rezerve, kot pa, da bi ponovno dajale kredite. Nadaljnjo situacijo so morale reševati države. Te so morale: odkupiti problematične naložbe, dokapitalizirati problematične banke in dati garancije za naložbe ter depozite v bankah (Rant 2008, 63–64; Evropska komisija 2009, 10). S tem so ponovno vzpostavile zaupanje med bankami in zaupanje varčevalcev, kar je leta 2014 pripomoglo h gospodarski rasti (ILO 2014a).

4.2.1 Vplivi gospodarske in finančne krize na realno gospodarstvo

Napačne odločitve in domneve o cenah nepremičnin pred dobrim desetletjem so drastično zmanjšale investicije podjetij in prihranke ter povečale zadolževanje institucij, posameznikov in podjetij. Po padcu cen in pričetku odplačevanja dolgov je nastal problem vrednotenja delnic, blaga in investicijskih sredstev. Ocenjevanje vrednosti je postalo težavno in nihče ne ve, kakšna bo vrednost določenega premoženja na dolgi rok, kar pa preprečuje nova vlaganja v gospodarstvo (Allen in Carletti 2009, 9–10; Evropska komisija 2009, 10 in 12).

4.3 Gospodarska in finančna kriza v EU

Kriza, ki se je leta 2007 začela v ZDA, se je hitro razširila na globalno raven in je imela velike posledice tudi za države EU. Do leta 2007 je gospodarstvo EU raslo in ustvarjalo vedno več novih delovnih mest. Brezposelnost EU je bila takrat nizka, le okoli 7 odstotkov. Trg dela je bil sposoben akumulirati velik priliv imigrantov iz tretjih držav. Najpomembneje pa je bilo, da se je pričela zmanjševati strukturna brezposelnost. Ves trud nižanja brezposelnosti v EU je izginil z letom 2009, ko je brezposelnost v EU ponovno narasla na 9 odstotkov. Največji porast brezposelnosti je bil v Španiji, na Baltiku in na Irskem. Najbolj so bili prizadeti

zaposleni za določen čas in obrtniki ter delavci za preprosta dela (Evropska komisija 2009, 35–37).

‘Pok’ nepremičninskega ‘balona’ je imel svoje posledice tudi v EU, vendar ne tako uničujoče, kot v ZDA, saj ocene tveganj vrednosti premoženja niso bile tako slabe. Evropske banke pa so vseeno imele velik del svojih sredstev vloženih v premoženje v ZDA, ki je v letih 2007 in 2008 izgubilo precejšnjo vrednost. Slednje je negativno vplivalo na zaupanje med bankami, ki so si pričele posojati sredstva po zelo visoki medsebojni obrestni meri. Tako je padla likvidnost evropskih bank. Nastal je kreditni krč, saj si določene institucije niso bile več sposobne izposojati denar in so bile prisiljene zaprositi za državno pomoč (Senior Experts Group 2008, 2).

Trg dela v EU je utrpel največje ‘udarce’ konec leta 2008 in leta 2009. Problemi so se reševali z notranjo fleksibilnostjo v podjetjih, vendar je to bil le začasni ukrep, ki ni preprečil velike izgube delovnih mest (Evropska komisija 2009, 35).

V EU je kriza določene države prizadela bolj kot druge. Ena od držav, ki je imela največ problemov, je bila Irska. Delnice njenih bank so proti koncu leta 2008 izgubile precejšnjo vrednost in komaj garancije države na vse depozite so pritegnile ponovno zaupanje v njihov bančni sistem. Takšno ravnanje irske vlade pa je povzročilo, da je mnogo institucij svoja sredstva naložilo v irske banke, kar je povzročilo probleme v drugih državah EU (Senior Experts Group 2008, 2). Svoje banke so morale reševati tudi Nemčija in države Beneluksa. Posebne probleme je imela Madžarska, saj je vrednost njene valute pričela padati. Vzrok za takšno stanje je bilo veliko število kreditov v tujih valutah in posledično velik dolg v tujih valutah. Probleme je imela tudi s slabo implementiranim prostim trgom (Senior Experts Group 2008, 3). Svoje težave je Madžarska pričela reševati s pomočjo drugih držav članic, IMF in Svetovne banke. Glavni problem vseh držav članic EU pa je bil kreditni krč, ki je zmanjšal gospodarsko rast (Senior Experts Group 2008, 5).

Reševanja gospodarske krize so se države EU lotile skupno in začele vpeljevati nadzor nad finančnimi institucijami in stabilnostjo finančnega sistema. V začetni fazi krize je ECB (Evropska centralna banka) pomagal pri likvidnostnih problemih bank in posojala sredstva, kar pa ni imelo velikega vpliva na izboljšanje stanja. Nazadnje so morale države prevzeti

dolgove svojih bank in jih dokapitalizirati, kar je delno spodbudilo finančni trg in medbančna posojila (Senior Experts Group 2008, 4).

Izboljšanje stanja v gospodarstvu se je začelo kazati v drugi polovici leta 2013. Produktivnost v podjetjih se je počasi začela dvigovati in podjetja so lahko ponovno začela investirati. Izboljšanje stanja v gospodarstvu je bilo predvsem posledica dviga mednarodne in notranje konkurenčnosti nekaterih držav EU. Kljub vsemu pa si gospodarstvo še ni dovolj opomoglo, da bi začela padati tudi brezposelnost. Eden od vzrokov za to je vztrajanje pri fiskalni konsolidaciji. Dodaten problem v smeri izboljšav na trgu dela predstavlja prihodnost finančnih institucij, ki je za zdaj še precej negotova (ILO 2014a, 35). Brezposelnost EU je leta 2013 obstala na 8,6 odstotka. Viden padec se ne pričakuje do leta 2018. Najhuje od vseh skupin brezposelnih bo ta trend prizadel mlade brezposelne, stare med 25 in 34 let, saj število primernih novih delovnih mest narašča najpočasneje (ILO 2014a, 36). Vedno bolj se povečuje tudi neuskkljenost med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela. Delavci iz določenih sektorjev vedno težje najdejo delo v svojem sektorju, kar povečuje tudi dolgotrajno brezposelnost (ILO 2014a, 37). Predvsem je to značilno za starejše iskalce zaposlitve (ILO 2014a, 38).

4.4 Gospodarska in finančna kriza v Sloveniji

Gospodarska »kriza je skoraj v celoti izničila napredek na področju gospodarstva in socialnega razvoja, izražen z visoko gospodarsko rastjo in povečanjem zaposlenosti v preteklih konjunktorno ugodnih letih, v katerih so bile zamujene priložnosti za konkretnije spremembe/.../« (UMAR 2010). Prvi vplivi gospodarske krize so bili v Sloveniji vidni v letu 2008 z upočasnitvijo gospodarske rasti. »V zadnjem četrtletju leta 2008 pa je bil zabeležen padec gospodarske aktivnosti« (Kajzer 2009, 69). V letu 2009 se stanje ni spremenilo in Slovenija je tudi uradno prešla v recesijo. Slabo delovanje podjetij v tujini in doma, predvsem v predelovalnih dejavnostih, pa je z zamikom vplivalo tudi na trg delovne sile. Prvi odzivi na rast brezposelnosti so bile spremembe plač in ZDSPDČ (Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa),⁸ vendar pa se je kljub temu povpraševanje po delovni sili zmanjševalo (Kajzer 2009, 70; ZDSPDČ, 1.čl.).

⁸ *Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa (ZDSPDČ)* Ur. l. RS 5/2009. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=90544> (1. junij 2014).

»Premajhna usmerjenost v tehnološko prestrukturiranje in inovacijske aktivnosti v preteklem desetletju, premalo učinkovito vodenje podjetij kot posledica ohranjanja velike vloge države v gospodarstvu in prepočasno izboljševanje poslovnega okolja so namreč zmanjšali konkurenčno sposobnost slovenskega gospodarstva« (UMAR 2012). V preteklem desetletju pa Slovenija ni imela le teh problemov. Slovenija zaradi velikih strukturnih problemov in prepočasne privatizacije podjetij že od 90-ih let prejšnjega stoletja zaostaja v razvoju, zaradi česar je gospodarska kriza na gospodarskem področju še toliko hujša. Gospodarski padec je bil v Sloveniji zaradi strukturnih neskladij in nekonkurenčnosti gospodarstva večji od povprečja EU. Slovensko gospodarstvo je zelo izvozno usmerjeno in ga je posledično manjše povpraševanje tudi bolj prizadelo. Zmanjšanje naročil, predvsem po nizko in srednje tehnoloških proizvodih, se je takoj odrazilo v manjši gospodarski aktivnosti in potrebi po zmanjšanju delovne sile (UMAR 2010; Zorc 2013, 128). »Najbolj na udaru je bila avtomobilska industrija, kovinska industrija in gradbeništvo (v gradbeništvo je težave povzročilo padanje cen nepremičnin)« (Zorc 2013, 128). Velik padec zaposlenosti je bil zabeležen tudi v tržnem sektorju. Najmanj okrevanja se pri zaposlovanju sicer opaža v delovno intenzivnih in tehnološko manj zahtevnih panogah. Nasprotno se dogaja v državnem sektorju, kjer se je v letih 2009 in 2010 dodatno zaposlilo 10.000 ljudi. Število zaposlenih v državnem sektorju še vedno narašča, vendar pa mnogo počasneje kot v preteklosti (Bednaš 2013, 18). Stanje na trgu delovne sile se ne izboljšuje, saj varčevalni ukrepi zavirajo gospodarsko rast. Zasebni sektor zelo malo zaposluje in posledično se povečuje delež dolgotrajno brezposelnih oseb, predvsem starejših od 50 let. Na splošno pa se povečuje število mladih brezposelnih, visoko izobraženih, starejših od 50 let in moških (Kajzer 2011, 13 in 15; Apohal Vučkovič 2013, 54). Nizka stopnja zaposlovanja podjetij je vidna tudi v povečanju števila pogodb za določen čas in številu samozaposlenih. V gospodarski krizi se je zaradi pomanjkanja fleksibilnosti in prenehanja veljave ZDSPDČ pojavil trend najemanja samozaposlenih in ne zaposlovanja (Apohal Vučkovič 2013, 54–55). »Razmere ostajajo slabe, saj se zaposlenost krči, novih delovnih mest pa zaradi zmanjševanja stroškov dela in upada investicij ni dovolj« (EURES 2014a).

Slovenija ima zaradi težav iz preteklosti tudi težave z učinkovitostjo finančnega sektorja. (UMAR 2012). Banke v Sloveniji je bilo potrebno dokapitalizirati in dati državne garancije za naložbe in depozite. Dokapitalizacija bank je bila nujna, vendar država ni bila sposobna najti strateškega partnerja in je bila zaradi slabe dostopnosti do finančnih virov prisiljena si

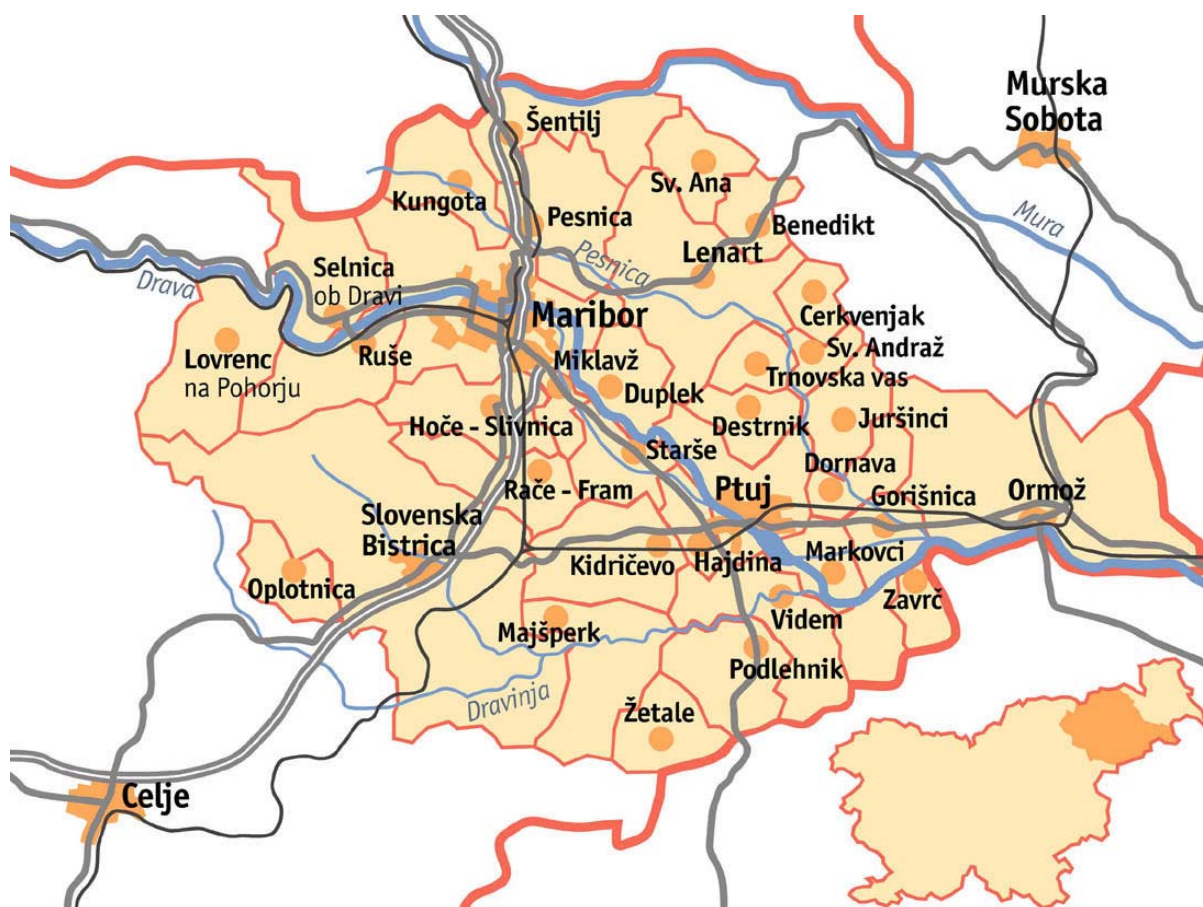
sposoditi denar z izdajo državnih obveznic. Obrestna mera za državne obveznice pa je še vedno zelo visoka (Kajzer 2011, 14; OECD 2013, 5).

5 PODRAVSKA REGIJA

5.1 Osnovni podatki

Podravska regija leži na severovzhodu Slovenije. Obsega 2.170 km² oziroma 10,7 odstotka slovenskega ozemlja. Na vzhodu meji na Pomursko regijo, na zahodu na Koroško in Savinjsko regijo, na severu sega vse do meje z Avstrijo, na jugu pa do Hrvaške. Osrednje regionalno središče je mesto Maribor, sledita Ptuj in Ormož (glej Sliko 5.1) (Potočnik Slavič in Rebernik 2011, 40–58; SURS 2013, 42 in 2014b).

Slika 5.1: Podravska regija

Vir: MRA (2007, 1).

Podravska regija vključuje 41 občin: Benedikt, Cerkevjak, Cirkulane, Destrnik, Dornava, Duplek, Gorišnica, Hajdina, Hoče-Slivnica, Juršinci, Kidričevo, Kungota, Lenart, Lovrenc na Pohorju, Majšperk, Makole, Mestna občina Maribor, Markovci, Miklavž na Dravskem polju, Oplotnica, Ormož, Pesnica, Podlehnik, Poljčane, Ptuj, Rače-Fram, Ruše, Selnica ob Dravi, Slovenska Bistrica, Središče ob Dravi, Starše, Sveta Ana, Sveta Trojica v Slovenskih goricah, Sveti Andraž v Slovenskih goricah, Sveti Jurij v Slovenskih goricah, Sveti Tomaž, Šentilj,

Trnovska vas, Videm, Zavrč in Žetale (SURS 2013, 42 in 75). Izmed omenjenih pod Zgornje Podravje spada naslednjih 22 občin: Benedikt, Cerkvenjak, Duplek, Hoče-Slivnica, Kungota, Lenart, Lovrenc na Pohorju, Makole, Mestna občina Maribor, Miklavž na Dravskem polju, Oplotnica, Pesnica, Poljčane, Rače-Fram, Ruše, Selnica ob Dravi, Slovenska Bistrica, Sveta Ana, Sveta trojica v Slovenskih goricah, Sveti Jurij v Slovenskih goricah, Starše, Šentilj (ZRSZ Maribor 2012, 9). Po površini je največja občina Slovenska Bistrica, najmanjša pa Miklavž na Dravskem polju (MRA 2007, 3).

Po zadnjih razpoložljivih podatkih, je 1. januarja 2014 v Podravski regiji živel 323.328 prebivalcev, kar predstavlja 15,7 odstotka slovenskega prebivalstva. Po številu prebivalcev je Podravska regija druga največja slovenska regija, takoj za Osrednjeslovensko regijo (SURS 2014a).

Razmerje med moškimi in ženskami v regiji je približno enako, 49,6 odstotka je moških in 50,4 odstotka je žensk. 13,3 odstotka prebivalcev regije je starih 14 let ali manj, med 15. in 64. letom jih je 68,5 odstotka, starejših od 65 let pa je 18,2 odstotka (SURS 2014a).

Po gostoti naseljenosti je Podravska regija tretja najpogosteje naseljena slovenska regija. Povprečna gostota naseljenosti je bila 1. januarja 2014, ko so na razpolago zadnji podatki, 149,0 prebivalca na kvadratni kilometer. Gosteje naseljeni regiji sta Zasavska in Osrednjeslovenska regija (SURS 2014a). Najgosteje naseljeni območji v Podravski regiji sta mesti Maribor in Ptuj, najredkejša naseljenost pa je na območju Haloz in Slovenskih Goric (MRA 2002, 13).

Naravnogeografsko podobo Podravske regije predstavljata subalpski hribovji Pohorje in Kozjak na zahodu, gričevja na severovzhodu in Dravsko-Ptujsko polje ob reki Dravi. V regiji za pridobivanje električne energije izkoriščajo vodna bogastva. Na reki Dravi je cela veriga hidroelektrarn. Regija ima tudi zelo plodno zemljo. Kmetijske površine, ki obsegajo več kot 82.000 hektarov so obsežnejše kot v preostalih slovenskih regijah. Regija je vodilna tudi po številu kmetijskih gospodarstev (MRA 2002, 1; SURS 2013, 42).

Po podatkih iz leta 2012, je Podravska regija, po prispevku k slovenskemu BDP, na drugem mestu, takoj za Osrednjeslovensko regijo. BDP Podravske regije je leta 2012 predstavljal 13,1 odstotka celotnega slovenskega BDP. Po BDP na prebivalca, je Podravska regija dosegala

83,6 odstotka slovenskega povprečja (SURS 2014a). Največji del regionalnega BDP ustvarijo storitvene dejavnosti (SURS 2013, 42).

Podravska regija ima tudi bogato kulturno tradicijo. Vsem znani so pustni običaji s ptujskimi kurenti (MRA 2007, 1). Mednarodno prepoznaven je tudi mariborski Festival Lent.

Podravska regija je notranje zelo raznolika regija. Po eni strani je v regiji Maribor, drugo največje slovensko mesto po številu prebivalcev, ki je gospodarski in urbani center regije, po drugi strani pa so v regiji tudi nekateri najslabše razviti predeli Slovenije. Razlike so večinoma izraz neizkoriščenih razvojnih potencialov regije in njenih občin. Za ekonomsko šibka območja sta značilna visoka stopnja brezposelnosti in visok delež kmečkega prebivalstva (MRA 2004, 6–7 in 11–12; Sedlaček 2010, 578 in 591). Razlike se sicer počasi zmanjšujejo, vendar kot posledica nazadovanja prej razvitejših predelov regije (Sedlaček 2010, 578 in 591).⁹ Ob slabi razvitosti določenih predelov Podravske regije, so prisotni še drugi razvojni problemi, kot so pomanjkanje identitete regije, neizkoriščenost obstoječih virov in slaba konkurenčna sposobnost prebivalstva. Velikost regije ne pripomore k reševanju problemov regije, saj je posledično vpliv potrebne strokovne in finančne pomoči omejen (MRA 2004, 12 in 15). Podravje lahko tako opredelimo »/.../ kot območje s strukturnimi problemi in kot ekonomsko šibko ter socialno nestabilno območje s staro industrijsko strukturo in s pretežno agrarno usmeritvijo« (Lorber 2005, 107).

V nadaljevanju navajam nekaj osnovnih podatkov o Podravski regiji:

Površina:	2.170 km ²
Število prebivalcev (1. januar 2014):	323.328
Po spolu (1. januar 2014):	
• moški	160.285
• ženske	163.043
Po starosti (1. januar 2014):	
• 14 let in manj	42.870
• od 15 do 64 let	221.525
• 65 let in več	58.933

⁹ Predeli regije se med seboj razlikujejo v: demografskih pogojih, človeškem kapitalu, gospodarski strukturi, uspešnosti gospodarjenja, infrastrukturi, obsegu okolijskih problemov in notranji homogenosti (MRA 2004, 7).

Gostota naseljenosti (1. januar 2014):	149,0 prebivalca/km ²
Število živorojenih (2012):	3.025
Število umrlih (2012):	3.207
Naravni prirast (2012):	- 182
Selitveni prirast s tujino (2012):	- 371
Selitveni prirast med statističnimi regijami (2012):	281
Skupni selitveno prirast (2012):	- 90
Število podjetij (2012):	22.332
Prihodek podjetij (2012):	9.864 milijonov EUR (<i>euro – evro</i>)
Število delovno aktivnega prebivalstva (januar 2014):	115.941
Število registrirano brezposelnih oseb (januar 2014):	22.016
Povprečna mesečna bruto plača (januar 2014):	1.392,76 EUR
Regionalni BDP (2012):	4.640 milijonov EUR
(na prebivalca 14.359 EUR, Slovenija 17.172 EUR, torej 83,6 odstotka slovenskega povprečja)	

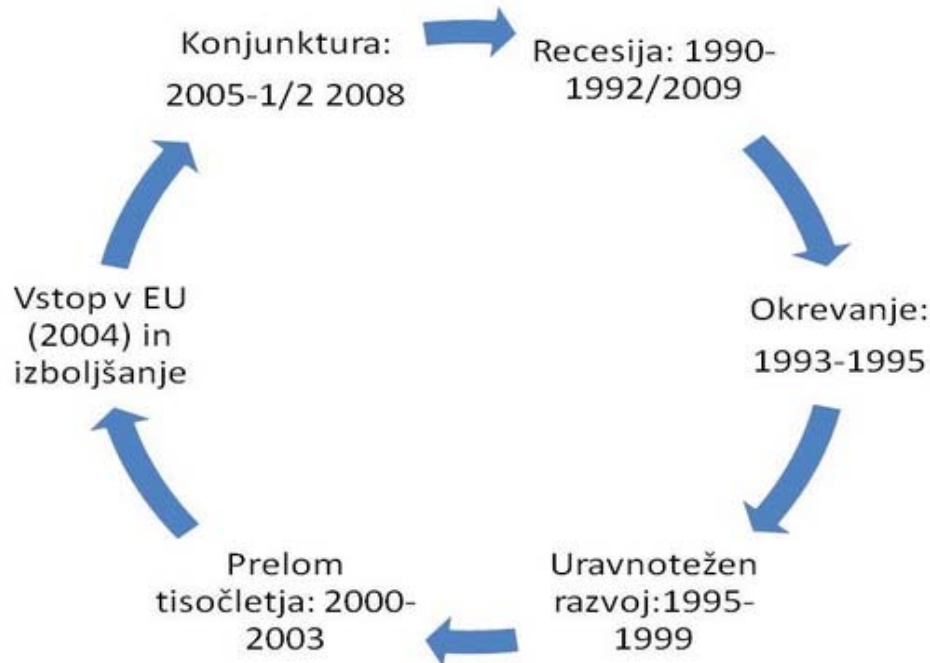
Vir: SURS (2013, 42–43 in 2014a).

5.2. Gospodarska nihanja v Zgornjem Podravju

Slika 5.2 prikazuje gospodarska nihanja v Zgornjem Podravju oziroma Podravski regiji nasploh, in sicer od negativne gospodarske rasti oziroma recesije, okrevanja gospodarstva, uravnoteženega gospodarskega razvoja, do gospodarske rasti oziroma konjunktore in ponovne recesije. Trenutna gospodarska kriza torej ni prva kriza, ki se je pojavila v Zgornjem Podravju. Prva večja gospodarska kriza na tem območju se je pojavila v obdobju 1990–1992 in je bila posledica tranzicije države. Kriza je zaustavila gospodarski razvoj, povzročila propadanje podjetij in posledično tudi zmanjšala število razpoložljivih delovnih mest. Kriza je bila tudi začetek treh faz tranzicije podravskega gospodarstva. Prva faza tranzicije je bilo obdobje 1990–1992, za katero je bila značilna globoka gospodarska recesija. Temu je sledilo obdobje počasnega okrevanja gospodarstva oziroma druga faza tranzicije. Tretja faza tranzicije pa se je začela leta 1995. Zanj je bil značilen uravnotežen gospodarski razvoj in postopno odpravljanje posledic gospodarske krize. Slika 5.2 nadalje prikazuje tudi obdobje izboljšanja stanja, ki je sovpadalo z vstopom Slovenije v EU in nato obdobje gospodarske rasti, ki je trajalo vse do druge polovice leta 2008. Cikel se je sklenil s pojavom nove gospodarske krize v letu 2009. Pričakuje se, da bo okrevanje gospodarstva potekalo v

podobnem zaporedju, kot pri prejšnji krizi. Trenutno se nahajamo nekje med recesijo in okrevanjem gospodarstva, ki pa poteka zelo počasi.

Slika 5.2: Gospodarska nihanja v Zgornjem Podravju

Vir: Lorenčič (2011–2014).

5.3 Zgornje Podravje

Središče Zgornjega Podravja je mesto Maribor, ki je v preteklosti že doživljalo gospodarske vzpone in padce. Najboljši časi njegovega gospodarstva so bili v času Jugoslavije, v 60-ih in 70-ih letih prejšnjega stoletja. Na celotno podobo mesta je od gospodarskih dejavnosti najbolj vplivala industrija. Vplivala je na vse, od strukture prebivalstva do urbane infrastrukture mesta. Industrija mesta »/.../ je temeljila na kapitalno dragi in dohodkovno skromni strukturi. Skoncentrirana /.../ v gigantih /.../« (Lorber 1999a, 8). Ta velika podjetja, giganti, so svoj vrh dosegla v 60-ih letih prejšnjega stoletja, njihov zaton pa se je začel v drugi polovici 80-ih let prejšnjega stoletja, ko so se v industriji začele čutiti posledice počasne cepitve Jugoslavije (Lorber 1999a, 8). Pojavila se je visoka inflacija, plače so bile nizke in tehnični napredek prepočasen. Opazen je bil padec v proizvodnji in izvozu. Vrzal med socialističnimi in kapitalističnimi gospodarstvi je bila vse večja. Zaradi vse večje neenakosti in nepravilnosti je bilo prebivalstvo vse bolj nezadovoljno, politika pa ni bila sposobna zaustaviti nazadovanja gospodarstva in razpada jugoslovanskega trga (Lorenčič 2011–2014).

Tako se je postopoma začela gospodarska tranzicija oziroma prehod iz plansko-tržnega v socialno-tržno gospodarstvo (Lorenčič 2010, 203). V Sloveniji je bilo »/.../ najbolj prizadeto ravno gospodarstvo v Mariboru in regiji, zlasti še zaradi zlomov velikih /.../« podjetij (Inštitut za novejšo zgodovino 2011–2014). Maribor je v tem času padel v gospodarsko krizo, ki je trajala dobro desetletje (Lorber 1999a, 8). Tranzicijsko obdobje mariborskega gospodarstva lahko razdelimo na tri faze.

5.3.1 Prva faza tranzicije

Prva faza tranzicije se je začela v drugi polovici 80-ih let prejšnjega stoletja. Zanj je značilna kriza mariborskega gospodarstva, predvsem industrije. Po letu 1989 je začela brezposelnost hitro naraščati. Delež brezposelnosti se je gibal med 8 in 10 odstotkov nad slovenskim povprečjem. Podobno je bilo tudi z deležem trajno brezposelnih oseb, ki je bil 10 odstotkov nad povprečjem (Lorber 1999b, 9; Lorenčič 2011–2014). To je bil čas, ko bi Slovenija morala »/.../ vzpostaviti vse potrebne elemente in institucije za uspešno delovanje samostojne slovenske države« (Lorenčič 2011–2014). Toda v Podravski regiji ni bila najbolj uspešna.

Zgodba mariborske industrije je pravzaprav precej tragična, saj je v prvi fazi tranzicije skorajda v celoti propadla. Tradicionalna delovno intenzivna industrija, ki je prevladovala v Mariboru, ni bila pripravljena na spremembe, ki so sledile osamosvojitvi Slovenije (Lorber 1999a, 8 in 1999b, 9). Sam prehod je dodatno otežila ekonomska politika Jugoslavije, ki ni dopuščala pravočasnega prestrukturiranja mariborske industrije (Lorber 2011, 16). Maribor se je namreč do tedaj razvijal le industrijsko in je imel razvite vse industrijske panoge, ki so bile prisotne v Sloveniji, vendar pa mu to ob prehodu na novi sistem ni prav nič koristilo. Prevladujoče industrijske panoge so bile večinoma nizko tehnološke, kot je bila na primer tekstilna industrija. Vlaganj v raziskave in razvoj je bilo premalo. Konkurenčnost mariborskega gospodarstva je bila vse nižja in izguba jugoslovanskega trga je povzročila krizo v obeh prevladujočih panogah, proizvodnji vozil in tekstilni industriji, ki sta do tedaj ustvarjali največ dohodkov v Mariboru (Lorber 2011, 15; Inštitut za novejšo zgodovino 2011–2014). Proizvodnjo vozil je izguba jugoslovanskega trga še posebej prizadela, saj je do leta 1988 jugoslovanska vojska odkupovala specialna vozila (Lorenčič 2010, 211; Lorber 2011, 18–19).

Za prvo fazo tranzicije je značilno tudi, da Mestna občina Maribor in mariborska podjetja niso bila sposobna privabiti tuji kapital v mesto. Podobno je opaziti tudi v trenutni gospodarski

krizi (Lorber 2011, 17). Lokalna oblast in podjetja so zaradi slabega stanja samo čakali na pomoč države, ki pa je zadevo nato le še poslabšala. Predvsem »vodstva velikih mariborskih podjetij so iskala rešitve ‘od zgoraj navzdol’ /.../ namesto s pravočasnim prestrukturiranjem proizvodnih dejavnosti, ki bi se ustrezno prestrukturirala za potrebe tržnega gospodarstva« (Lorber in Mohar 2011, 7). Državna pomoč v obliki subvencij bi se morala porabiti za prestrukturiranje podjetij in iskanje novih investorjev, porabila pa se je za sanacijo likvidnosti in plače zaposlenih. Denarna ‘injekcija’ je kratkoročno sicer ublažila socialne napetosti na območju, dejansko pa je le zavlačevala propad podjetij (Lorber 2011, 18). Posledice državnega intervencionizma bi lahko Slovenija sicer predvidela iz mednarodne prakse, ki je dokazovala, da vmešavanje države v gospodarstvo deluje v nasprotni smeri, kot je predvideno in da probleme le pogloblja (Lorber 1999c, 10; Lorenčič 2011–2014).

S propadom industrije in prehodom iz zaprtega jugoslovanskega trga v tržno gospodarstvo z globalno konkurenco je po eni strani večina zaposlenih v Mariboru postala tehnološki višek, po drugi strani pa je primanjkovalo primerne kadr. Obstoječi kader je bil večinoma nekvalificiran in neizkušen za delovanje v globalno konkurenčnem in visoko tehnološkem okolju (Lorber 1999c, 9). Tako je sama ».../ struktura delovne sile in struktura brezposelnih onemogočala hitrejši proces prestrukturiranja mariborskega gospodarstva, hitrejše vključevanje na svetovni gospodarski trg /.../« (Lorber 1999a, 8).

Ob prepočasnem prilagajanju na socialno-tržno gospodarstvo, je v prvi fazi tranzicije največ problemov povzročala privatizacija podjetij. Privatizacija je potekala na podlagi jugoslovanske zakonodaje, pod nadzorom Agencije RS (Republike Slovenije) za prestrukturiranje in privatizacijo ter Sklada RS za razvoj. Določen del postopkov privatizacije je bil sporen, saj je zamujal nastanek nove zakonodaje. Zaključek tega lastniškega preoblikovanja je pozitivno vplival na gospodarstvo in povzročil rast zaposlenosti ter povečal delež tujih vlaganj (Lorenčič 2011–2014). Kljub temu pa so bili postopki za spodbuditev gospodarstva v Podravski regiji počasnejši kot drugje v Sloveniji (Lorber 1999c, 9).

5.3.2 Druga faza tranzicije

Drugo tranzicijsko obdobje se je pričelo leta 1992, ko so v krizo prišla podjetja, ki so proizvajala investicijsko opremo. Vzroki so bili: izguba skupnega jugoslovanskega trga, izguba povezav z državnimi podjetji in izguba skupnega kooperacijskega izvoza. Okrevanje podjetij je dodatno onemogočal otežen dostop do finančnih trgov (Lorber 2011, 19). Ta faza

je bila tudi obdobje ekonomske stabilizacije, saj se je v Sloveniji pojavil pozitiven gospodarski razvoj. Država je namreč kot ena izmed prvih prišla v tranzicijsko 'depresijo' in se je tako okrevanje s pomočjo povečanja domačega povpraševanja začelo že leta 1993. V Podravju je do okrevanja sicer prišlo z zamudo. Kljub pozitivni gospodarski rasti pa sta v tistem obdobju brezposelnost in inflacija ostajali relativno visoki (Lorenčič 2011–2014).

5.3.3 Tretja faza tranzicije

Za tretjo tranzicijsko fazo, ki se je začela leta 1995, je bila značilna kriza v tekstilni industriji in počasno okrevanje gospodarstva (Lorber 2011, 20). Do tega obdobja je »tekstila industrija /.../ bila najpomembnejša gospodarska panoga v Mariboru« (Kresal 2010, 257). Za njen razvoj so bile razmere v Mariboru zelo ugodne. Zelo uspešna je bila vse do 80-ih let prejšnjega stoletja, ko je pričela stagnirati. Podjetja so začela propadati, saj se ob vstopu v tržno gospodarstvo in ob novi cenejši konkurenci niso uspela prilagoditi ter svoj izvoz pravilno usmeriti. Negativni trend se je v 90-ih letih prejšnjega stoletja samo še stopnjeval (Kresal 2010, 287). Krizna obdobja v tekstilni industriji so se pojavljala tudi po letu 2000. Leta 2009 je tekstilna industrija v Podravju doživela zadnji večji udarec. MTT (Mariborska tekstilna tovarna) Tekstil se je začel pripravljati na likvidacijo. Podjetje je bilo do leta 1992 del največje tekstilne tovarne v Jugoslaviji in je zaposlovalo več kot 52.000 delavcev (leta 2009 le še 18.000). Leta 1992 se je nato razdelilo na pet delov, ki so se osamosvojili in privatizirali, vendar nobeden od njih ni bil preveč uspešen (Kresal 2010, 276 in 286–287; Inštitut za novejšo zgodovino 2011–2014). S pomočjo države, v obliki posojil in subvencij, je MTT Tekstil sicer 'umetno' preživel do leta 2014, ko je odšel v stečaj (Kresal 2010, 276; STA 2014). Kresal (2010, 287) ugotavlja, da se tekstilna industrija v Sloveniji ni pravilno lotila strukturnih sprememb in se ni prilagodila tržnim razmeram ter je zato postala nepomembna industrijska panoga.

V tretji tranzicijski fazi se je pojavila počasna rast malih in srednje velikih podjetij. Mala podjetja so v tem obdobju, predvsem pa v letu 1995 izboljšala situacijo v gospodarstvu, saj so pričela zaposlovati in tako zmanjšala število brezposelnih. Istega leta se je stanje na trgu dela izboljšalo tudi zaradi prenosa sedeža Pošte Slovenije v Maribor, kar je odprlo 5.000 novih delovnih mest (Lorber 1999a, 8). Kljub temu pa je bilo okrevanje mariborskega gospodarstva še vedno prepočasno, da bi izboljšalo socialno-ekonomske razmere na območju (Lorber 2011, 17). Stanje se je nekoliko izboljšalo šele leto kasneje, ko je število brezposelnih prenehalo padati in se je začel razvijati storitveni sektor. Do dejanskih izboljšav pa je prišlo šele leta

1998, ko si je industrija tudi opomogla. Podjetja so se prestrukturirala in našla nove strateške partnerje. Izboljšala se je tudi zaposlitvena struktura v mariborskem gospodarstvu (Inštitut za novejšo zgodovino 2011–2014; Lorber 1999a, 8). Kljub temu pa so brezposelni v Podravski regiji še vedno predstavljali skoraj četrtino vseh brezposelnih oseb v Sloveniji (MRA 2004, 10). Rast zaposlovanja ob koncu 90-ih let prejšnjega stoletja gre pripisati pozitivnim gospodarskim trendom, vključevanju brezposelnih oseb v APZ in spremembam v evidentiranju oseb, vključenih v Javna dela (MRA 2007, 6). Po zaključku tranzicije je bilo gospodarstvo Podravske regije popolnoma drugačno kot pred tranzicijo, kljub temu pa je bilo še vedno največ poslovnih subjektov v Mariboru, ki so predstavljala 43,8 odstotka vseh poslovnih subjektov v regiji (Lorenčič 2010, 218).

Tretja tranzicijska faza se je zaključila leta 2004 z vstopom Slovenije v EU (Lorber 2011, 20; Lorenčič 2011–2014). Vstop na trg EU, ki je omogočil prost pretok storitev, blaga in delavcev, je pomembno vplival na večjo gospodarsko rast in nižjo stopnjo brezposelnosti. Med letoma 2000 in 2007 se je stopnja brezposelnosti v Podravski regiji celo najbolj zmanjšala v primerjavi z ostalimi slovenskimi regijami (Pečar 2008, 44; Lorenčič 2011–2014). Stanje v gospodarstvu se je izboljševalo vse do leta 2009, in sicer tako na ravni celotne Slovenije kot tudi v Podravju (Lorenčič 2011–2014). Po letu 2009 pa se je v Podravski regiji in Sloveniji nasploh začel čutiti vpliv svetovne gospodarske krize, kar podrobneje predstavljam v nadaljevanju magistrskega dela, predvsem pa v študiji primera.

5.3.4 Gospodarska kriza (od leta 2009 naprej)

»Da prestrukturiranje slovenskega gospodarstva ni bilo v celoti uspešno, se je pokazalo po prvem četrtletju leta 2009« (Lorenčič 2011–2014). Trenutna gospodarska kriza je prvič po letu 1993 povzročila padec gospodarske aktivnosti. Potrebno pa se je tudi »/.../ zavedati, da današnje stanje v družbi in gospodarstvu ni rezultat včerajšnjega dne ali posledica zadnjih let, temveč je potrebno odgovore iskati na začetku naše tranzicijske zgodbe« (Lorenčič 2011–2014).

»Krise /.../ pokažejo nakopičena gospodarska neravnovesja oziroma nepravilnosti in tako se je zgodilo tudi Sloveniji. Številna podjetja, ki se med tranzicijo niso uspešno in primerno prestrukturirala, so propadla « (Lorenčič 2011–2014). Trenutno v Maribor prevladujejo mala podjetja, ki so usmerjena v trgovino, turizem in storitvene dejavnosti. Ta podjetja omogočajo normalno delovanje mariborskega gospodarstva, vendar pa stanje ne dopušča nikakršnega

gospodarskega razvoja in zmanjšanja stopnje brezposelnosti (Pregl 2011b, 1). Proces razvoja storitvenega sektorja in notranje prestrukturiranje industrije sta povzročila, da se je struktura zaposlenih popolnoma spremenila glede na obdobje pred osamosvojitvijo (Lorber 1999b, 233).

»Če so /.../ vsa večja podjetja v Mariboru propadla v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, pa je bila zadnja kriza v prvi fazi usodna predvsem za mala podjetja« (Inštitut za novejšo zgodovino 2011–2014). Do konca leta 2009 je bilo na mariborsko okrožno sodišče podanih štirideset predlogov za začetek stečajnega postopka. Nova gospodarska »/.../ kriza ni zaobšla tudi nekaterih večjih in do izbruha krize, uspešnih mariborskih podjetij« (Inštitut za novejšo zgodovino 2011–2014).

Vzroke za propad številnih podjetij pa ne gre iskati samo v trenutni gospodarski krizi, temveč tudi pri njihovih lastnikih in njihovem načinu poslovanja. Podjetja, ki so ob prihodu krize končno šla v stečaj, so bila do takrat že izčrpana in skoraj brez stečajne mase. Prisilnih poravnav je v trenutni gospodarski krizi malo, saj lastniki podjetij zavlačujejo in na koncu je možen le še stečaj podjetja. Prvo podjetje, ki je prišlo v težave ob začetku gospodarske krize in je bil zanj vložen stečajni postopek, je bilo MTB Maribor. Sledili so mu Konstruktor, Stavbar in Cestno podjetje Maribor (Pregl 2011a, 3; 2011b, 4 in 2012, 4). Gospodarska kriza je Slovenijo prizadela bolj kot druge države EU. Vzrok sta močan gradbeni sektor in predelovalna industrija, ki sta nizko tehnološka, delovno intenzivna, nekonkurenčna in premalo inovativna, da bi bila uspešna na globalni ravni. Delež gradbenega sektorja je v Mariboru višji od državnega povprečja in propad gradbenih gigantov je gospodarstvo Maribora, ki si še ni prav opomoglo od tranzicijske krize, znova porinilo v krizo, v kateri zaposlenost prebivalstva drastično pada. Za razliko od prejšnje krize, so v tej krizi med brezposelnimi tudi osebe z višjo izobrazbo (Godina 2011, 30; Pregl 2011a, 3; 2011b, 4 in 2012, 4). Zaradi tega je Podravje še danes območje z resnimi gospodarskimi in socialnimi problemi (Lorber 2005, 109).

6 ANALIZA STANJA NA PODROČJU BREZPOSELNOSTI IN ZAPOSLOITVENIH MOŽNOSTI V ZGORNJEM PODRAVJU

V svoji empirični analizi najprej s pomočjo izbranih indikatorjev ugotavljam stanje na področju brezposelnosti oziroma zaposlenosti, nato pa še zaposlitvene možnosti v Zgornjem Podravju.

Indikatorji, ki jih uporabljam pri svoji empirični analizi, so naslednji:

- Brezposelnost/zaposlenost:
 - delovno aktivno prebivalstvo;
 - prijavljene brezposelne osebe pri ZRSZ;
 - trajanje prijave pri ZRSZ;
 - stečaji podjetij.
- Zaposlitvene možnosti:
 - razpisana prosta delovna mesta;
 - kandidati za zaposlitev;
 - zaposlitve na prostih delovnih mestih;
 - zaposlitve za določen čas;
 - meddržavne in medregijske selitve.

Gibanje brezposelnosti oziroma zaposlenosti ter zaposlitvene možnosti v Zgornjem Podravju analiziram tudi za posamezne skupine dejavnosti in glede na spol, starost in izobrazbo. Poudarek je na primerjavi obdobja v času gospodarske krize z obdobjem pred njo, pri čemer bom kot leto začetka gospodarske krize upoštevala leto 2009, ko so se posledice le-te začele »čutiti« tudi v slovenskem okolju.

S pomočjo omenjenih indikatorjev bom preverjala tudi teze, zastavljene v uvodnem poglavju magistrskega dela.

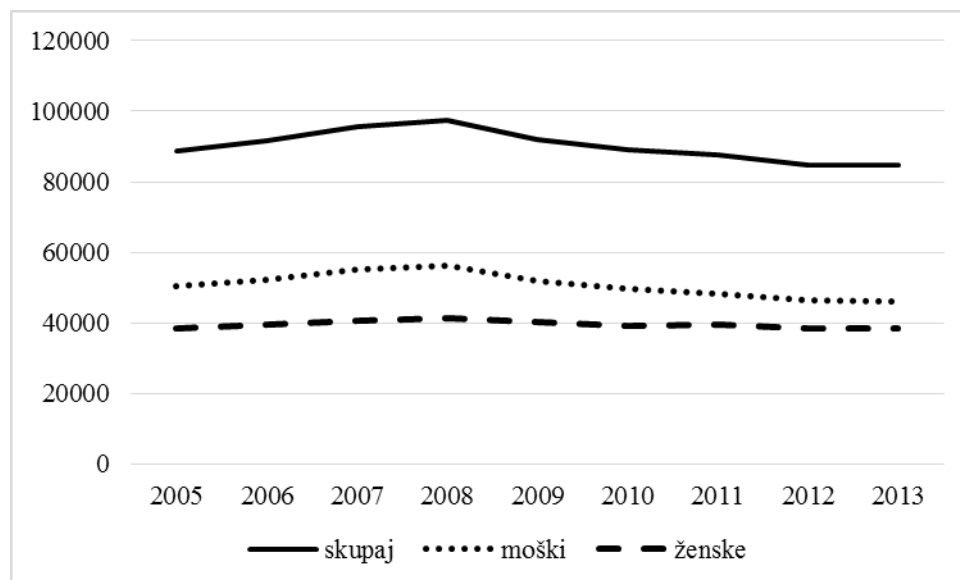
6.1 Brezposelnost/zaposlenost

6.1.1 Delovno aktivno prebivalstvo

V opazovanem obdobju 2005–2013 se začetno in končno število delovno aktivnih prebivalcev Zgornjega Podravja sicer bistveno ne razlikujeta, so pa bile v vmesnem obdobju spremembe, ki sovpadajo s pojavom gospodarske krize (glej Graf 6.1). Leta 2005 je bilo v Zgornjem Podravju 88.710 delovno aktivnih prebivalcev. Število je v naslednjih treh letih naraščalo in

doseglo vrh leta 2008 z 97.532 delovno aktivnimi prebivalci. S pojavom gospodarske krize leta 2009 se je nato to število začelo postopoma zmanjševati. Leta 2013 je tako Zgornje Podravje imelo 84.550 delovno aktivnih prebivalcev, kar je 4,7 odstotka manj kot leta 2005 in 13,3 odstotka manj kot tik pred začetkom krize, leta 2008 (SURs 2014a).

Graf 6.1: Število delovno aktivnih prebivalcev Zgornjega Podravja po spolu

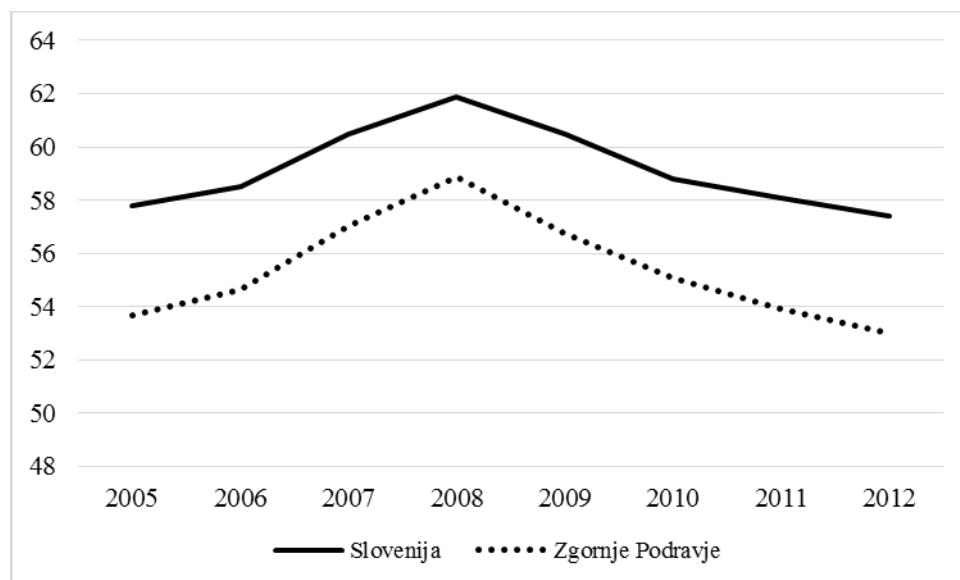
Vir: SURs (2014a).

Podoben trend je opazen tudi glede na spol, s to razliko, da je bilo pri moških tako naraščanje števila delovno aktivnih do leta 2008, kot nato tudi padanje le-tega v času krize, nekoliko izrazitejše, kot pri ženskah, pri katerih je bilo število delovno aktivnih skozi celotno obdobje 2005–2013 približno enako. Iz Grafa 6.1 je tudi razvidno, da je bilo ves čas delovno aktivnih precej manj žensk kot moških. Še najbolj so se ženske približale moškim leta 2013, ko je bilo delovno aktivnih 38.404 žensk in 46.146 moških (SURs 2014a).

Primerjava stopnje delovne aktivnosti v Zgornjem Podravju s slovenskim povprečjem (glej Graf 6.2) kaže, da je bila stopnja delovne aktivnosti v Zgornjem Podravju v obdobju 2005–2012 ves čas za okoli 3 do 4 odstotne točke pod slovenskim povprečjem. Se je pa stopnja delovne aktivnosti v obdobju 2005–2008 povečevala in v obdobju 2009–2012 zmanjševala tako v Zgornjem Podravju, kot tudi na ravni celotne Slovenije. V letu pred začetkom krize, leta 2008, je bilo v Zgornjem Podravju delovno aktivnih 58,9 odstotka vseh delovno sposobnih prebivalcev. Na ravni Slovenije je bil ta delež 61,9-odstoten. Leta 2012 je bila v Zgornjem Podravju stopnja delovne aktivnosti le še 53,0-odstotna, na ravni celotne Slovenije

pa 57,4-odstotna. V Zgornjem Podravju se je torej stopnja delovne aktivnosti nadpovprečno zmanjšala, in sicer za 5,9 odstotne točke. Povprečno slovensko zmanjšanje je bilo za 4,5 odstotne točke (SURS 2014a).

Graf 6.2: Stopnja delovne aktivnosti v Zgornjem Podravju in Sloveniji

Vir: SURS (2014a).

Glede na spol je bilo leta 2008 delovno aktivnih 65,6 odstotka delovno sposobnih prebivalcev in 51,7 odstotka delovno sposobnih prebivalk Zgornjega Podravja. Stopnja delovne aktivnosti pri moških se je do leta 2012 zmanjšala na 56,9 odstotka, pri ženskah pa na 48,9 (SURS 2014a). Gospodarska kriza je torej v obdobju 2008–2012 bolj vplivala na zmanjšanje delovne aktivnosti moških kot žensk.

Tabela 6.1 prikazuje delovno aktivno prebivalstvo v Zgornjem Podravju glede na status zaposlitve. Leta 2013 je bilo 80,8 odstotka delovno aktivnih prebivalcev zaposlenih pri pravnih osebah, 11,9 odstotka samozaposlenih in 7,3 odstotka zaposlenih pri samozaposlenih osebah. Glede na stanje pred začetkom krize, se je zaposlenost pri pravnih osebah zmanjšala za 15,2 odstotka, zaposlenost pri fizičnih osebah za 29,7 odstotka, število samozaposlenih pa se je nekoliko povečalo, in sicer za 2,5 odstotka.

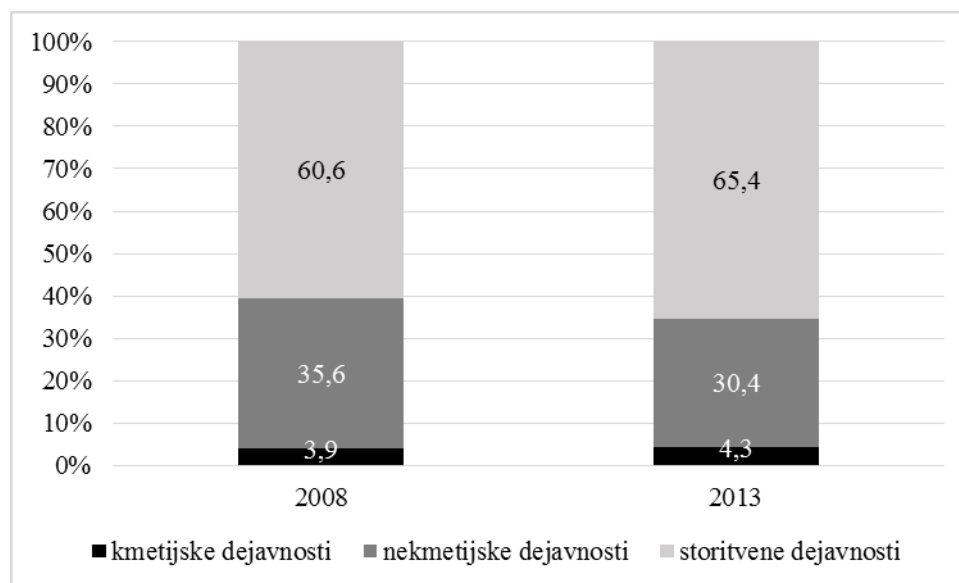
Tabela 6.1: Delovno aktivno prebivalstvo v Zgornjem Podravju po statusu zaposlitve

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013 (%)
Zaposlene osebe pri pravnih osebah	73.957	76.604	80.270	81.695	77.006	75.805	73.090	70.042	69.273	80,8
Samozaposlene osebe	9.292	9.382	9.768	9.941	10.151	9.723	10.277	10.038	10.186	11,9
Zaposlene osebe pri fizičnih osebah	7.788	8.172	8.759	8.851	7.440	6.837	6.699	6.321	6.219	7,3
Delovno aktivno prebivalstvo	91.037	94.158	98.797	100.487	94.597	92.365	90.066	86.401	85.678	100,0

Vir: ZRSZ Maribor (2007, 50; 2009, 57; 2011, 63; 2013, 65 in 2014, Tabela 1).

Iz primerjave struktur zaposlenih po dejavnosti (glej Graf 6.3) je razvidno, da je v času gospodarske krize delež zaposlenih v kmetijskih dejavnostih ostal na približno enaki ravni, delež zaposlenih v nekmetijskih dejavnostih se je zmanjšal, delež zaposlenih v storitvenih dejavnostih pa se je povečal.

Graf 6.3: Struktura zaposlenih v Zgornjem Podravju po dejavnosti

Vir: ZRSZ Maribor (2009, 61 in 2014, Tabela 2).

Podrobnejša primerjava struktur zaposlenih po dejavnosti v Zgornjem Podravju (glej Tabelo 6.2) kaže, da je zmanjšanje zaposlenih v nekmetijskih dejavnostih predvsem posledica občutnega zmanjšanja zaposlenih v predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu. V predelovalnih dejavnostih se je število zaposlenih v času krize zmanjšalo za 26,6 odstotka, v gradbeništvu pa za 44,5 odstotka. Precej se je zmanjšal tudi delež zaposlenih v rudarstvu, kjer pa je zaposlenih relativno malo prebivalcev Zgornjega Podravja. Se je pa med nekmetijskimi dejavnostmi v času krize povečalo število zaposlenih v dejavnostih oskrbe z elektriko, plinom

in vodo, in sicer za 90,9 odstotka. Te dejavnosti sicer predstavljajo manj kot 10 odstotkov vseh nekmetijskih dejavnosti.

Tabela 6.2: Struktura zaposlenih v Zgornjem Podravju po dejavnosti (podrobneje)

	2008	2013	Indeks 13/08
Kmetijstvo, lov, gozdarstvo, ribištvo	3.869	3.659	94,6
Rudarstvo	93	19	20,4
Predelovalne dejavnosti	24.947	18.319	73,4
Oskrba z elektriko, plinom in vodo	1.285	2.453	190,9
Gradbeništvo	9.412	5.228	55,5
Nekmetijske dejavnosti	35.737	26.019	72,8
Trgovina, popravila motornih vozil, izdelki široke porabe	13.576	11.155	82,2
Gostinstvo	3.522	3.336	94,7
Promet in skladiščenje	6.489	3.983	61,4
Finančne dejavnosti	3.265	2.994	91,7
Dejavnosti javne uprave, obrambe, obvezno socialo zavarovanje	3.787	3.536	93,4
Izobraževanje	7.457	8.005	107,3
Zdravstvo in socialno varstvo	6.852	7.241	105,7
Zasebna gospodinjstva z zaposlenim osebjem	38	46	121,1
Druge storitvene dejavnosti	15.895	15.704	98,8
Storitvene dejavnosti	60.881	56.000	92,0

Vir: ZRSZ Maribor (2009, 61 in 2014, Tabela 2).

Med storitvenimi dejavnostmi so v času krize največje zmanjšanje števila zaposlenih imele dejavnosti, povezane s prometom in skladiščenjem, in sicer 38,6-odstotno. Več kot 10-odstotno zmanjšanje zaposlenih so imeli še v trgovini, popravilu motornih vozil in izdelkih široke porabe. Število zaposlenih se je nekoliko povečalo na področju izobraževanja, zdravstva in socialnega varstva ter pri zasebnih gospodinjstvih z zaposlenim osebjem.

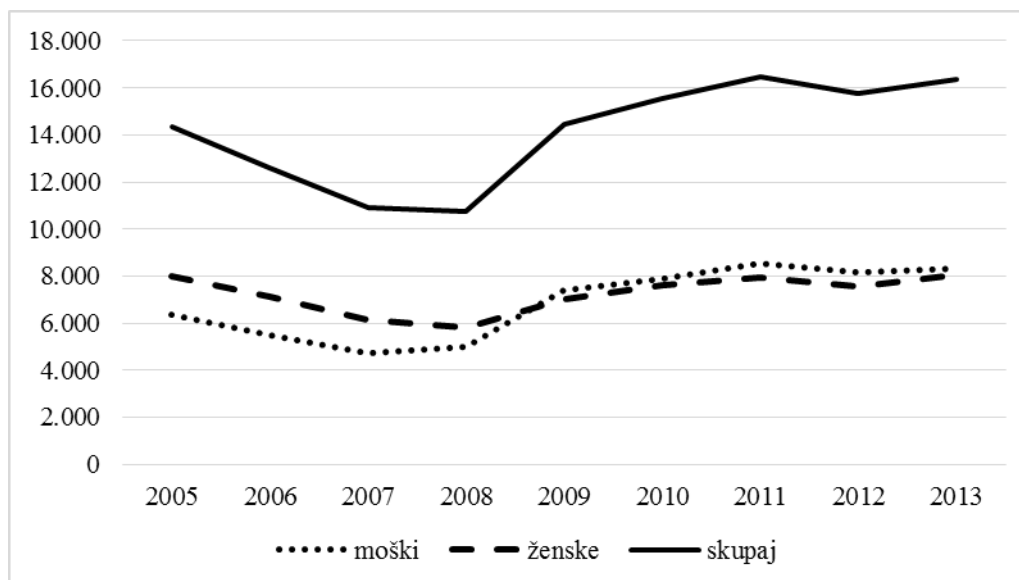
Omenjene ugotovitve potrjujejo mojo prvo tezo, da je gospodarska kriza največ posledic povzročila v delovno intenzivnih panogah.

6.1.2 Registrirana brezposelnost

Graf 6.4 prikazuje gibanje registrirane brezposelnosti v Zgornjem Podravju v obdobju 2005–2013. Število brezposelnih prebivalcev se je v obdobju 2005–2008 zmanjševalo. Sledilo je prvo leto gospodarske krize, v katerem se je brezposelnost občutno povečala. Ob koncu leta 2009 je bilo brezposelnih 14.438 prebivalcev, kar je kar 34,2 odstotka več kot leta 2008. V obdobju 2009–2013 je nato brezposelnost sicer še vedno naraščala, vendar več ne tako

drastično. Ob koncu leta 2013 je bilo brezposelnih 16.373 prebivalcev, kar je 52,1 odstotka več kot leta 2008 in 14,1 odstotka več kot leta 2005 (ZRSZ 2014č in 2014e).

Graf 6.4: Število registrirano brezposelnih oseb v Zgornjem Podravju po spolu

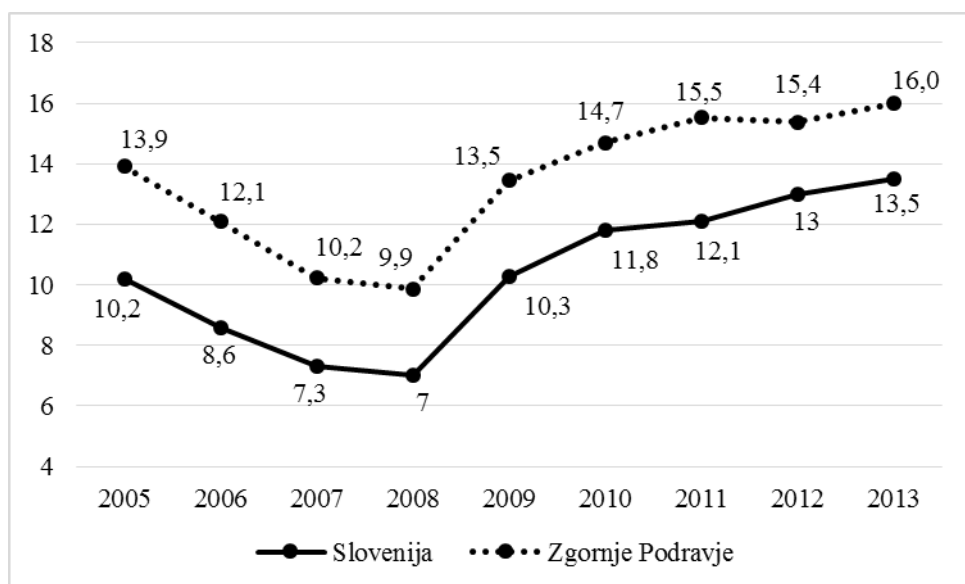

Vir: ZRSZ (2014č in 2014e).

Med vsemi brezposelnimi prebivalci Zgornjega Podravja je bilo ob koncu leta 2013 8.042 oziroma 49,1 odstotka žensk in 8.331 oziroma 50,9 odstotka moških. Iz Grafa 6.4 je razvidno, da je bilo na začetku opazovanega obdobju precej več brezposelnih žensk kot moških. Število se je izenačilo nekje ob začetku krize, nato pa je bilo v času krize ves čas nekoliko več brezposelnih moških kot žensk. Število brezposelnih moških je bilo leta 2013 kar za 67,6 odstotka višje kot leta 2008, število žensk pa za 38,9 odstotka (ZRSZ 2014č; ZRSZ 2014e). Gospodarska kriza je torej bolj prizadela prebivalce kot prebivalke Zgornjega Podravja.

Primerjava stopnje registrirane brezposelnosti v Zgornjem Podravju s slovenskim povprečjem (glej Graf 6.5) kaže, da je bila stopnja registrirane brezposelnosti v Zgornjem Podravju skozi celotno obdobje 2005–2013 za približno 3 odstotne točke nad slovenskim povprečjem. Zgornje Podravje je imelo najnižjo stopnjo brezposelnosti ob začetku gospodarske krize, in sicer 9,9-odstotno, najvišjo pa leta 2013, ko je bila brezposelnost 16,0-odstotna. Na ravni celotne Slovenije se je sicer brezposelnost od začetka krize povečala nekoliko bolj kot v Zgornjem Podravju, kljub temu pa je brezposelnost v Zgornjem Podravju še vedno za 2,5 odstotne točke nad slovenskim povprečjem.

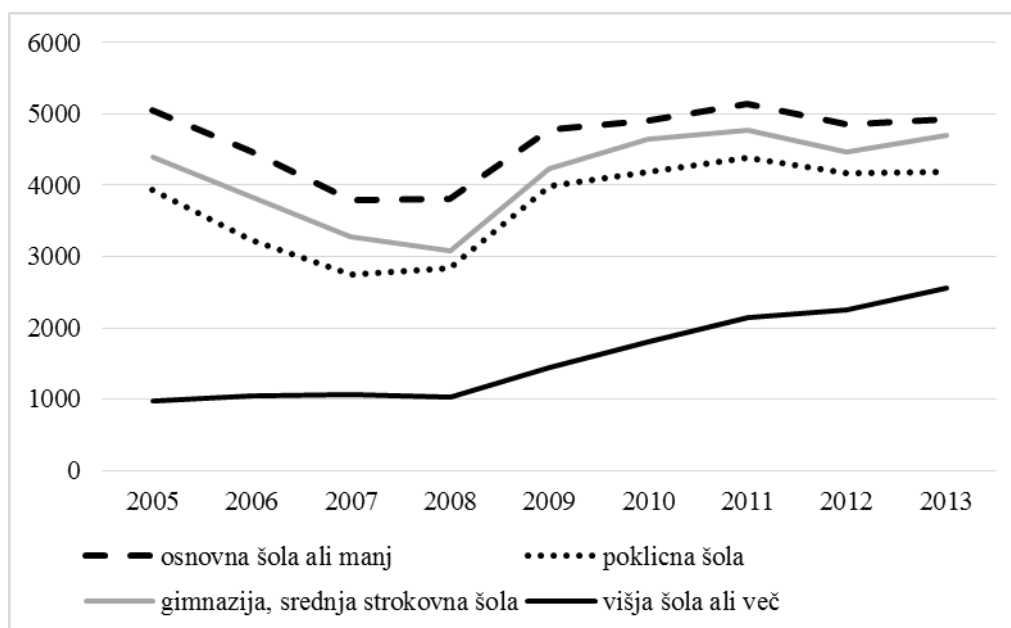
Graf 6.5: Stopnja registrirane brezposelnosti v Zgornjem Podravju in Sloveniji

Vir: SURS (2014a).

Graf 6.6 prikazuje izobrazbeno strukturo registrirano brezposelnih oseb v Zgornjem Podravju. Od začetka gospodarske krize se je povečevalo število brezposelnih oseb v vseh izobrazbenih skupinah, pri tem pa najbolj število brezposelnih oseb s terciarno izobrazbo. Leta 2013 je bilo brezposelnih 2.565 prebivalcev z višjo šolo ali več, kar je za 150,2 odstotka več kot leta 2008, ko jih je bilo brezposelnih 1.025. V obdobju 2005–2008 je bilo število brezposelnih visoko izobraženih oseb ves čas na približno enaki ravni, v preostalih treh izobrazbenih skupinah pa se je občutno zmanjševalo.

Graf 6.6: Izobrazbena struktura registrirano brezposelnih oseb v Zgornjem Podravju

Vir: ZRSZ (2014č in 2014e).

Omenjene ugotovitve potrjuje tudi Tabela 6.3, ki prikazuje izobrazbeno strukturo registrirano brezposelnih oseb v odstotkih. Iz Tabele 6.3 je razvidno, da se je od začetka gospodarske krize povečeval delež visoko izobraženih in zmanjševal delež nizko izobraženih med vsemi brezposelnimi prebivalci Zgornjega Podravja. Delež brezposelnih oseb z višjo šolo ali več je bil leta 2013 za 6,2 odstotne točke višji kot leta 2008 in je znašal 15,7 odstotka. Delež brezposelnih oseb z osnovno šolo ali manj se je v času gospodarske krize zmanjšal za 5,4 odstotne točke. Leta 2013 je znašal 30,1 odstotka. Deleža brezposelnih oseb s poklicno šolo in gimnazijo oziroma srednjo strokovno šolo sta v času gospodarske krize ostala na približno enaki ravni. Med vsemi brezposelnimi osebami je bilo leta 2013 25,6 odstotka oseb s poklicno šolo in 28,7 odstotka oseb z gimnazijo oziroma srednjo strokovno šolo.

Tabela 6.3: Izobrazbena struktura registrirano brezposelnih oseb v Zgornjem Podravju in Sloveniji (v odstotkih)

Zgornje Podravje	Osnovna šola ali manj	Poklicna šola	Gimnazija, srednja strokovna šola	Višja šola ali več	Skupaj
2005	35,2	27,4	30,6	6,8	100,0
2006	35,5	25,7	30,4	8,3	100,0
2007	34,9	25,2	30,2	9,8	100,0
2008	35,5	26,3	28,7	9,5	100,0
2009	33,1	27,6	29,3	10,0	100,0
2010	31,5	26,9	29,9	11,6	100,0
2011	31,3	26,7	29,0	13,1	100,0
2012	30,8	26,5	28,4	14,3	100,0
2013	30,1	25,6	28,7	15,7	100,0
Slovenija					
2008	40,7	24,1	25,5	9,7	100,0
2013	32,9	23,8	27,5	15,7	100,0

Vir: ZRSZ (2014č in 2014e).

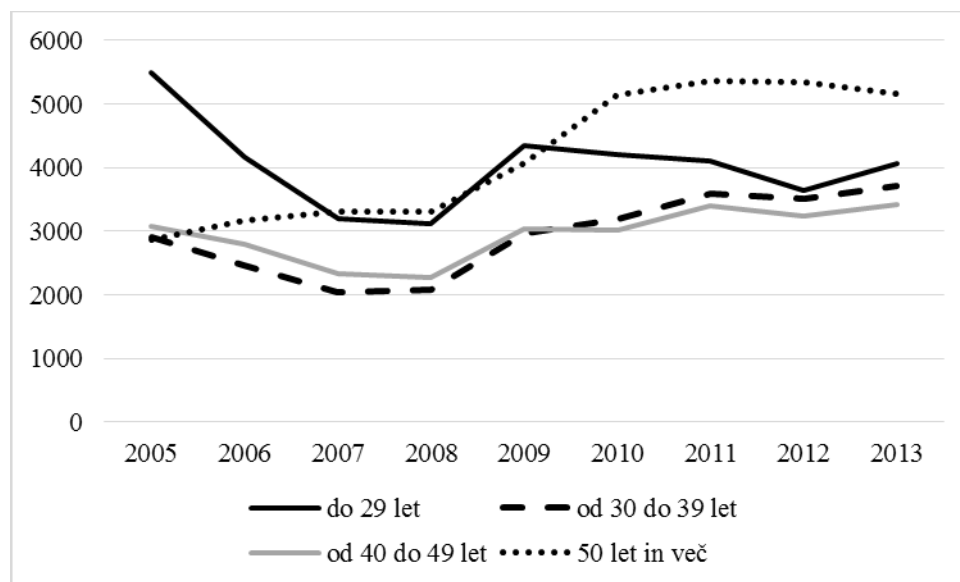
Podobno ugotovitve veljalo tudi za celotno Slovenijo. Iz Tabele 6.3 je razvidno, da se je tudi na ravni celotne Slovenije v času gospodarske krize povečal delež brezposelnih oseb višjo šolo ali več in zmanjšal delež brezposelnih oseb z osnovno šolo ali manj ter da sta deleža brezposelnih oseb s poklicno šolo in gimnazijo oziroma sredno strokovno šolo ostala na približno enaki ravni. Prav tako so deleži posameznih izobrazbenih skupin med brezposelnimi v Zgornjem Podravju približno enaki povprečnim.

Omenjene ugotovitve potrjujejo drugo tezo, da so visoko izobraženi ena izmed skupin, ki jih je gospodarska kriza najbolj prizadela.

Iz Grafa 6.7, ki prikazuje starostno strukturo registrirano brezposelnih prebivalcev Zgornjega Podravja, je razvidno, da se je v času gospodarske krize število brezposelnih oseb povečevalo v vseh starostnih skupinah. V obdobju 2008–2013 se je v skupini do 29 let število brezposelnih povečalo za 30,5 odstotka, v skupini od 30 do 39 let za 78,8 odstotka, v skupini od 40 do 49 let za 50,8 odstotka in v skupini nad 50 let za 56,7 odstotka (ZRSZ 2014č in 2014e). Najmanj se je torej brezposelnost povečala v skupini do 29 let, kar je lahko po mojem mnenju povezano tudi s tem, da mladi danes vedno kasneje vstopajo na trg delovne sile in da podaljšujejo svoje izobraževanje ali z dejanskih namenom izobraževati se ali pa zaradi podaljšanja statusa dijaka oziroma študenta in s tem možnosti dela preko študentskega servisa.

Mladi do 29 let so tudi starostna skupina, pri kateri so bila v celotnem opazovanem obdobju opazna največja nihanja v številu brezposelnih. Leta 2005 je bilo brezposelnih celo precej več mladih kot kadarkoli v času gospodarske krize.

Graf 6.7: Starostna struktura registrirano brezposelnih oseb v Zgornjem Podravju

Vir: ZRSZ (2014č in 2014e).

Med vsemi brezposelnimi prebivalci Zgornjega Podravja je bilo leta 2013 24,8 odstotka mlajših od 29 let, 22,7 odstotka jih je bilo starih od 30 do 39 let, 20,9 odstotka od 40 do 49 let, 31,6 odstotka pa je bilo starejših od 50 let (glej Tabelo 6.4). Največ brezposelnih je bilo torej starih nad 50 let. Gre za problematično skupino, saj starejši težje najdejo zaposlitev in se težje tudi prekvalificirajo za kakšno drugo delo. Sledijo mladi do 29 let, ki so prav tako problematična skupina, saj so večinoma brez delovnih izkušenj.

Tabela 6.4: Starostna struktura registrirano brezposelnih oseb v Zgornjem Podravju in Sloveniji (v odstotkih)

Zgornje Podravje	Do 29 let	Od 30 do 39 let	Od 40 do 49 let	50 let in več	Skupaj
2005	38,3	20,3	21,4	20,0	100,0
2006	33,1	19,6	22,2	25,2	100,0
2007	29,4	18,7	21,4	30,4	100,0
2008	28,9	19,3	21,1	30,7	100,0
2009	30,1	20,6	21,1	28,2	100,0
2010	27,0	20,5	19,4	33,1	100,0
2011	24,9	21,8	20,7	32,5	100,0
2012	23,2	22,3	20,6	34,0	100,0
2013	24,8	22,7	20,9	31,6	100,0
Slovenija					
2008	27,5	18,7	20,7	33,1	100,0
2013	26,2	23,4	19,8	30,6	100,0

Vir: ZRSZ (2014č in 2014e).

V času gospodarske krize se je delež mladih do 29 let med vsemi brezposelnimi v Zgornjem Podravju zmanjšal za 4,1 odstotne točke, delež starejših od 50 let pa povečal za 0,9 odstotne točke (glej Tabelo 6.4). Na ravni celotne Slovenije je bil trend pri mladih podoben, le da se je delež zmanjšal za nekoliko manj, za 1,3 odstotne točke. Pri starejših od 50 let pa se je za razliko od Zgornjega Podravja, delež brezposelnih starejših na ravni celotne Slovenije v povprečju zmanjšal za 2,5 odstotne točke.

Na podlagi omenjenih podatkov ugotavljam, da je med brezposelnimi sicer res največ starejših od 50 let in mlajših od 29 let, ne morem pa potrditi svoje druge teze, da je gospodarska kriza te dve starostni skupini tudi najbolj prizadela. Število brezposelnih mladih do 29 let se je od začetka krize od vseh starostnih skupin celo najmanj povečalo.

6.1.3 Trajanje registrirane brezposelnosti

V Tabeli 6.5 primerjam trajanje registrirane brezposelnosti v Zgornjem Podravju med letom 2008, torej letom pred začetkom gospodarske krize v Sloveniji, in letom 2013, ko so na voljo zadnji razpoložljivi podatki. Število dolgotrajno brezposelnih prebivalcev Zgornjega Podravja (12 mesecev ali več) se je v času krize povečalo za 54,1 odstotka, iz 5.159 leta 2008 na 7.950 leta 2013. Od tega je bilo leta 2008 zelo dolgotrajno brezposelnih (24 mesecev ali več) 3.428, leta 2013 pa 5.080 prebivalcev. Povečanje zelo dolgotrajne brezposelnosti je tako bilo kar 48,2-odstotno. Leta 2013 je bilo med vsemi brezposelnimi prebivalci Zgornjega Podravja

dolgotrajno brezposelnih skoraj polovica (48,6 odstotka), zelo dolgotrajno brezposelnih pa skoraj tretjina (31,0 odstotka).

Tabela 6.5: Trajanje registrirane brezposelnosti v Zgornjem Podravju

	Do 5 mesecev	Od 6 do 11 mesecev	Od 12 do 23 mesecev	24 mesecev ali več	Skupaj
2008	4.163	1.440	1.731	3.428	10.762
2013	5.730	2.693	2.870	5.080	16.373

Vir: ZRSZ (2014č in 2014e).

Stopnja registrirane dolgotrajne brezposelnosti (glej Tabelo 6.6) je leta 2013 v Zgornjem Podravju znašala 7,9 odstotka, kar je bilo 1,8 odstotne točke nad slovenskim povprečjem in 3,1 odstotne točke več kot leta 2008. Povečanje je bilo nadpovprečno, saj se je v času krize na ravni celotne Slovenije stopnja dolgotrajne registrirane brezposelnosti povečala za 2,7 odstotne točke oziroma 0,4 odstotne točke manj kot v Zgornjem Podravju. Tudi stopnja zelo dolgotrajne registrirane brezposelnosti se je v Zgornjem Podravju nadpovprečno povečala. Leta 2013 je bila 5,0-odstotna, kar je bilo 1,3 odstotne točke nad slovenskim povprečjem in 1,8 odstotne točke več kot leta 2008.

Tabela 6.6: Stopnja (zelo) dolgotrajne registrirane brezposelnosti v Zgornjem Podravju

	2008		2013	
	Zgornje Podravje	Slovenija	Zgornje Podravje	Slovenija
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti	4,8	3,4	7,9	6,1
Stopnja zelo dolgotrajne brezposelnosti	3,2	2,2	5,0	3,7

Vir: SURS (2014a); ZRSZ (2014č in 2014e).

Omenjene ugotovitve potrjujejo mojo tretjo tezo, da je gospodarska kriza povečala število dolgotrajno brezposelnih v Podravski regiji. Povečanje je bilo nadpovprečno.

6.1.4 Stečajni

Ena izmed problematičnih skupin brezposelnih oseb so tudi trajno presežni delavci in stečajniki. Njihovo število se je občutno povečalo med letoma 2008 in 2009, torej s pojavom gospodarske krize (glej Tabelo 6.7). Leta 2008 je bilo v Zgornjem Podravju med vsemi registrirano brezposelnimi osebami 2.049 oziroma 19,0 odstotka presežnih delavcev in stečajnikov, leta 2009 pa kar 3.395 oziroma 23,5 odstotka. Približno takšen delež se je ohranil

tudi v naslednjih letih. Leta 2012, ko so na voljo zadnji razpoložljivi podatki, je bilo v Zgornjem Podravju 3.520 trajno presežnih delavcev in stečajnikov. V času gospodarske krize (2009–2012) se je delež trajno presežnih delavcev in stečajnikov tako povečal za 71,8 odstotka. Njihov delež med brezposelnimi osebami je bil za 3,4 odstotne točke višji kot leto pred krizo in kar 4,8 odstotne točke višji kot leta 2006.

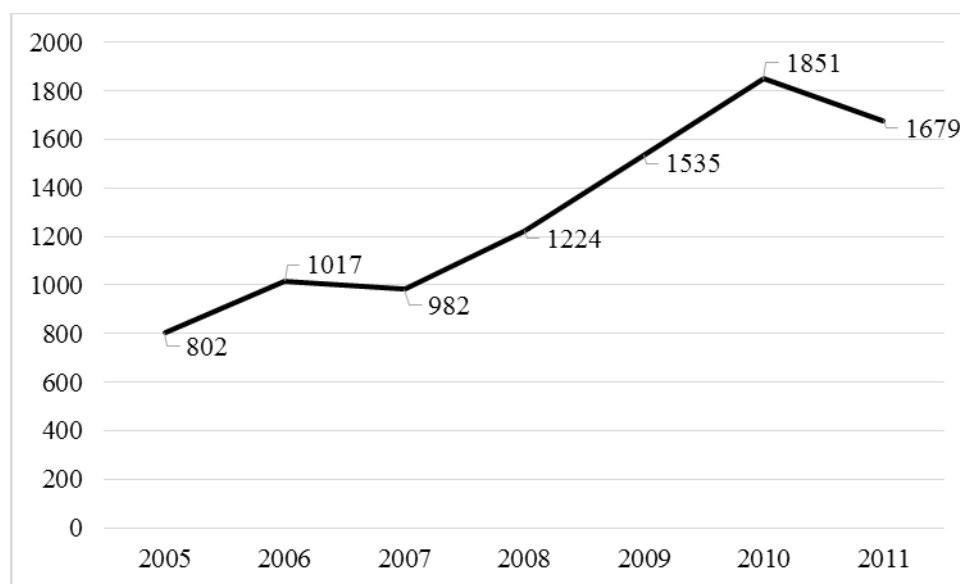
Tabela 6.7: Trajno presežni delavci in stečajniki v Zgornjem Podravju

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Trajno presežni delavci in stečajniki	2.237	1.955	2.049	3.395	3.604	3.809	3.520
Delež med brezposelnimi	17,8	17,9	19,0	23,5	23,2	23,1	22,4

Vir: ZRSZ Maribor (2007, 70; 2008, 81; 2009, 77; 2010, 76; 2011, 86; 2012, 90 in 2013, 88); ZRSZ (2014č in 2014e).

Povečanje števila stečajnikov sovпада s povečanjem števila propadlih podjetij. Iz Grafa 6.8 je razvidno, da se je v Podravski regiji¹⁰ število podjetij, ki so prenehala poslovati v času gospodarske krize, precej povečalo. Leta 2011 je prenehalo poslovati 1.679 podjetij, kar je sicer 9,3 odstotka manj kot leto prej, vendar kar 37,2 odstotka več kot leta 2008 in kar 109,4 odstotka več kot leta 2005.

Graf 6.8: Podjetja, ki so prenehala poslovati v Podravski regiji

Vir: SURS (2014a).

¹⁰ Podatkov samo za Zgornje Podravje ni na razpolago.

Podrobnejši pregled propadlih podjetij po dejavnosti (glej Tabelo 6.8) kaže, da je bilo številčno gledano največ podjetij, ki so prenehala poslovati v prvem letu gospodarske krize, iz gradbeništva, trgovine, vzdrževanja in popravil motornih vozil ter strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnosti. Delež vseh podjetij, ki so leta 2009 prenehala poslovati glede na število podjetij v Podravski regiji leta 2008, je znašal 8,7 odstotka. Najbolj je bilo prizadeto gradbeništvo, kjer je leta 2009 propadlo približno 10,5 odstotka podjetij. Nadpovprečno so podjetja prenehala poslovati še v gostinstvu in kulturnih, razvedrilnih ter rekreacijskih dejavnostih. Ob delovno intenzivnih panogah so bila torej v Podravski regiji gospodarski krizi najbolj izpostavljena še področja kulture, razvedrila in rekreacije.

Tabela 6.8: Podjetja, ki so prenehala poslovati v Podravski regiji po dejavnosti

	Število podjetij (2008)	Število podjetij, ki so prenehala poslovati (2009)	Delež podjetij, ki so prenehala poslovati
Industrija (razen gradbeništva)	2.368	179	7,6
Gradbeništvo	2.555	269	10,5
Trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil	3.626	302	8,3
Promet in skladiščenje	1.218	98	8,0
Gostinstvo	1.262	121	9,6
Informacijske in komunikacijske dejavnosti	660	49	7,4
Finančne in zavarovalniške dejavnosti ter poslovanje z nepremičninami	618	43	7,0
Strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti	3.305	275	8,3
Zdravstvo in socialno varstvo ter izobraževanje	719	57	7,9
kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti	1414	142	10,0
Skupaj	17.745	1.535	8,7

Vir: SURS (2014a).

Na območju Zgornjega Podravja je bilo od leta 2009 kar 53 stečajev podjetij, zaradi katerih je v evidenco brezposelnih prišlo več kot 10 oseb. Največ takšnih stečajev je bilo 2011, in sicer 21. Največji porast brezposelnih oseb je povzročil stečaj CPM (Cestnega podjetja Maribor) leta 2011, ko je brez zaposlitve ostalo 473 oseb. Več kot 100 oseb je brez zaposlitve ostalo še

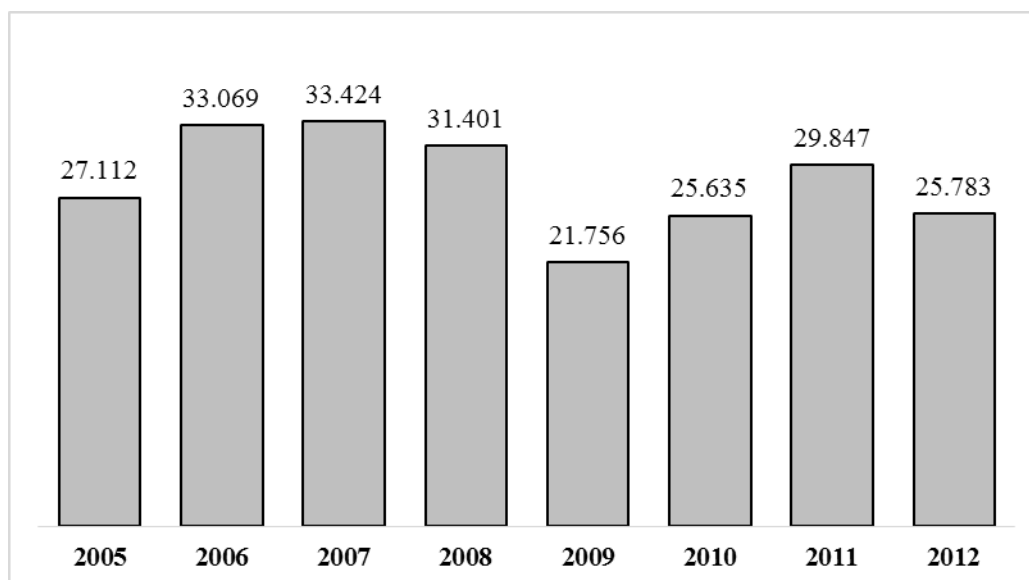
ob stečajih podjetij Siemens Transportation Systems (2009), Nova Metalna (2011), Konstruktor (2011), Granit Gradbeništvo (2012), Sanitec (2013) in Himar (2013) (ZRSZ 2014d). Glede na to, da je večina omenjenih podjetij iz delovno intenzivnih panog (edino Himar je bilo storitveno podjetje), to potrjuje mojo prvo tezo, da je gospodarska kriza te dejavnosti najbolj prizadela.

6.2 Zaposlitvene možnosti

6.2.1 Prosta delovna mesta

Graf 6.9 prikazuje prijavljena prosta delovna mesta v Zgornjem Podravju v obdobju 2005–2012 pri ZRSZ¹¹. Najmanj prostih delovnih mest je bilo prijavljenih leta 2009, torej v prvem letu gospodarske krize pri nas. Glede na leto 2008 se je število prijavljenih prostih delovnih mest zmanjšalo kar za 9.645 oziroma 30,7 odstotka. V obdobju 2009–2011 se je situacija začela izboljševati, saj se je število prijavljenih prostih delovnih mest povečalo za več kot 8.000. Leta 2012 je nato število ponovno nekoliko padlo, približno na raven iz leta 2010. Leta 2012 je bilo prijavljenih 25.783 prostih delovnih mest, kar je sicer še vedno 17,9 odstotka manj kot leto pred začetkom gospodarske krize.

Graf 6.9: Prosta delovna mesta v Zgornjem Podravju

Vir: ZRSZ Maribor (2013, 12).

¹¹ Podatki od leta 2013 naprej več niso primerljivi s predhodnimi leti, saj je 12. aprila 2013 pričel veljati Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o urejanju trga dela (ZUTD-A, 7. čl.), ki je ukinil obvezno prijavo prostega delovnega mesta pri ZRSZ.

Glede na dejavnost se je v času gospodarske krize v Zgornjem Podravju zmanjšal delež prijavljenih prostih delovnih mest iz storitvenih dejavnosti med vsemi prijavljenimi prostimi delovnimi mesti, povečal iz nekmetijskih dejavnosti, iz kmetijskih dejavnosti pa je ostal na približno enaki ravni (glej Tabela 6.9).

Tabela 6.9: Prosta delovna mesta v Zgornjem Podravju po dejavnosti

Dejavnost	2008	2008 (%)	2012	2012 (%)	Indeks 12/08
Kmetijstvo, lov, gozdarstvo, ribištvo	97	0,3	75	0,3	77,3
Rudarstvo	44	0,1	13	0,1	29,5
Predelovalne dejavnosti	8.370	26,7	6.521	25,3	77,9
Oskrba z elektriko, plinom in vodo	278	0,9	316	1,2	113,7
Gradbeništvo	4.901	15,6	5.869	22,8	119,8
Nekmetijske dejavnosti	13593	43,3	12719	49,3	93,6
Trgovina, popravila motornih vozil, izdelki široke potrebe	4.349	13,8	2.670	10,4	61,4
Gostinstvo	1.966	6,3	1.608	6,2	81,8
Promet in skladiščenje	1.695	5,4	1.065	4,1	62,8
Finančne dejavnosti	769	2,4	458	1,8	59,6
Dejavnosti javne uprave, obrambe, obvezno socialno zavarovanje	401	1,3	241	0,9	60,1
Izobraževanje	1.705	5,4	1.827	7,1	107,2
Zdravstvo in socialno varstvo	1.015	3,2	957	3,7	94,3
Zasebna gospodinjstva z zaposlenim osebjem	14	0,0	4	0,0	28,6
Druge storitvene dejavnosti	5.797	18,5	4.159	16,1	71,7
Storitvene dejavnosti	17.711	56,4	12.989	50,4	73,3
Skupaj	31.401	100,0	25.783	150,4	82,1

Vir: ZRSZ Maribor (2009, 67 in 2013, 74).

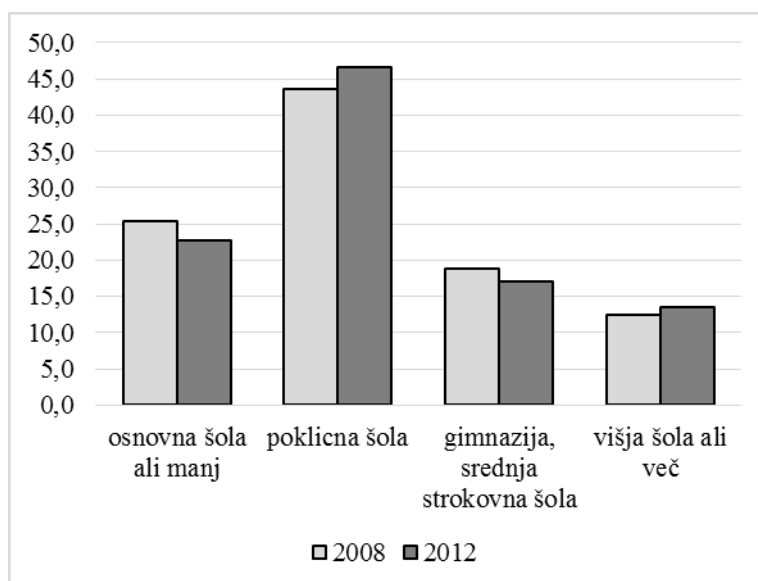
Leta 2012 je bilo 0,3 odstotka prijavljenih prostih delovnih mest iz kmetijstva, lova, gozdarstva oziroma ribištva, 49,3 odstotka iz nekmetijskih dejavnosti in 50,4 odstotka iz

storitvenih dejavnosti. Delež prijavljenih prostih delovnih mest iz nekmetijskih dejavnosti se je v primerjavi z letom 2008 povečal za 6,0 odstotne točke, iz storitvenih dejavnosti pa zmanjšal, prav tako za 6,0 odstotne točke.

Delež prijavljenih prostih delovnih mest iz storitvenih dejavnosti je bil leta 2012 za 26,7 odstotka manjši kot leta 2008, kar je predvsem posledica zmanjšanja števila prostih delovnih mest iz trgovinske dejavnosti, gostinstva, finančnih dejavnosti, prometa in skladiščenja. Nadpovprečno se je sicer zmanjšalo tudi število prostih delovnih mest iz dejavnosti javne uprave, obrambe, obveznega socialnega zavarovanja in zasebnih gospodinjstev, vendar je bilo absolutno število prostih delovnih mest iz teh dejavnosti bistveno manjše kot iz prej omenjenih. Edine storitvene dejavnosti, pri katerih se je število prijavljenih prostih delovnih mest povečalo, so bile izobraževalne dejavnosti. Povečanje je bilo 7,2-odstotno. Izmed nekmetijskih dejavnosti, kjer je bilo število delovnih mest leta 2012 za 6,4 odstotka manjše kot leta 2008, se je številčno najbolj zmanjšalo število prijavljenih prostih delovnih mest iz predelovalnih dejavnosti. Zmanjšanje je bilo 22,1-odstotno. Povečalo pa se je število prostih delovnih mest iz dejavnosti, povezanih z električno, plinsko in vodno oskrbo ter presenetljivo tudi iz gradbeništva. Število prijavljenih prostih delovnih mest iz gradbeništva je bilo leta 2012 za 19,8 odstotka večje kot leta 2008.

Izobrazbena struktura prijavljenih prostih delovnih mest v Zgornjem Podravju leta 2012 ni bila bistveno drugačna od tiste leta 2008 (glej Graf 6.10). Za največ prijavljenih prostih delovnih mest se je zahtevala poklicna izobrazba, sledili sta osnovnošolska in gimnazijska oziroma srednješolska strokovna izobrazba, najmanj razpisanih prostih delovnih mest pa je bilo za visoko izobražene.

Graf 6.10: Izobrazbena struktura prostih delovnih mest v Zgornjem Podravju

Vir: ZRSZ Maribor (2009, 66 in 2013, 75).

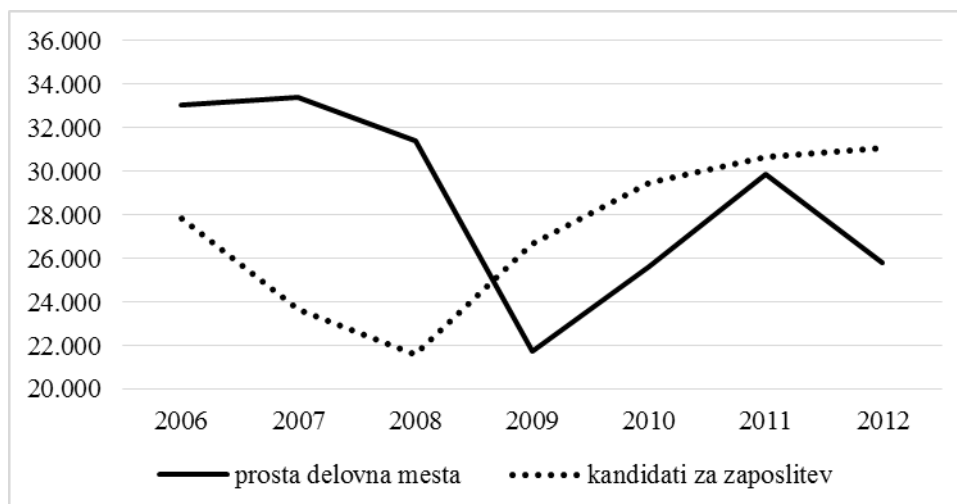
Med prijavljenimi prostimi delovnimi z zahtevano osnovnošolsko izobrazbo ali manj so tako leta 2008 kot tudi leta 2012 prevladovale prijave za delavce brez poklica, pomožne delavce, gradbene delavce, zidarje, obdelovalce kovin in kuharske pomočnike. Tudi na ostalih stopnjah izobrazbe ni bilo bistvenih razlik med letoma 2008 in 2012. Na delovnih mestih, kjer je bila zahtevana poklicna izobrazba, so prevladovali prodajalci, ključavničarji in varilci. Za gimnazijsko oziroma srednjo strokovno izobrazbo se je najpogosteje iskalo ekonomske, strojne in zdravstvene tehnike, elektrotehnike ter gimnazijske maturante. Pri višješolski izobrazbi pa so prevladovala prosta delovna mesta za ekonomiste, pravnike, zdravnike, profesorje in inženirje strojništva, gradbeništva ter elektrotehnike (ZRSZ Maribor 2009, 13 in 2013, 14).

6.2.2 Kandidati za zaposlitev

Primerjava števila prijavljenih prostih delovnih mest in števila prijavljenih kandidatov za zaposlitev na teh delovnih mestih (glej Graf 6.11) kaže na neusklajenost ponudbe in povpraševanja na podravskem trgu dela. Do začetka gospodarske krize je bilo v Zgornjem Podravju prijavljenih precej več prostih delovnih mest kot pa je bilo kandidatov za zaposlitev, v času gospodarske krize pa se je ta trend obrnil. Leta 2012 je bilo v Zgornjem Podravju na 25.783 prostih delovnih mest prijavljenih 31.065 kandidatov za zaposlitev (ZRSZ Maribor 2013, 12–13). Razmerje je torej bilo 0,8 prostega delovnega mesta na kandidata. Leta 2008 je

bilo razmerje 1,5 oziroma 31.401 prostih delovnih mest in 21.565 kandidatov za zaposlitev (ZRSZ Maribor 2009, 12 in 2013, 12).

Graf 6.11: Prosta delovna mesta in kandidati za zaposlitev v Zgornjem Podravju

Vir: ZRSZ Maribor (2007, 11; 2008, 11; 2009, 12; 2010, 12; 2011, 13; 2012, 13 in 2013, 12–13).

Neuskajenost med ponudbo in povpraševanjem na podravskem trgu dela je še izrazitejša glede na zahtevano izobrazbo prostega delovnega mesta (glej Tabelo 6.10). Ob začetku gospodarske krize je bilo na vseh stopnjah izobrazbe, z izjemo gimnazije oziroma srednje strokovne šole, več prijavljenih prostih delovnih mest kot kandidatov za zaposlitev. Leta 2012, štiri leta po začetku gospodarske krize, je bilo stanje prav tako neuskajeno, vendar ravno nasprotno stanju leta 2008. Leta 2012 je bilo namreč na vseh stopnjah izobrazbe, z izjemo poklicne šole, prijavljenih manj prostih delovnih mest kot kandidatov za zaposlitev. Prav poklicna šola je stopnja izobrazbe, kjer je bila neuskajenost, tako leta 2008 kot tudi leta 2012, največja. Možen način zmanjševanja neuskajenosti so razni ukrepi APZ, ki jih izvaja ZRSZ in jih predstavljam v nadaljevanju magistrskega dela.

Tabela 6.10: Prosta delovna mesta in kandidati za zaposlitev v Zgornjem Podravju po izobrazbi

		Osnovna šola ali manj	Poklicna šola	Gimnazija, srednja strokovna šola	Višja šola ali več	Skupaj
2008	Prosta delovna mesta	7.960	13.668	5.887	3.886	31.401
	Kandidati za zaposlitev	7.000	5.536	6.667	2.362	21.565
	Delovna mesta / kandidati	1,1	2,5	0,9	1,6	1,5
2012	Prosta delovna mesta	5.868	12.034	4.378	3.503	25.783
	Kandidati za zaposlitev	9.245	8.330	9.147	4.343	31.065
	Delovna mesta / kandidati	0,6	1,4	0,5	0,8	0,8

Vir: ZRSZ Maribor (2009, 12 in 66; 2013, 13 in 75).

Iz Tabele 6.10 je še razvidno, da se je na prav vseh stopnjah izobrazbe število prijavljenih prostih delovnih mest v letu 2012 glede na leto 2008 zmanjšalo, število prijavljenih kandidatov za zaposlitev na ta prosta delovna mesta pa povečalo.

Na podlagi omenjenih podatkov ugotavljam, da ne drži, da so se v času gospodarske krize zmanjšale zaposlitvene možnosti predvsem bolj izobraženih, kot predpostavljam v svoji drugi tezi. Zmanjšanje je namreč značilno za vse stopnje izobrazbe.

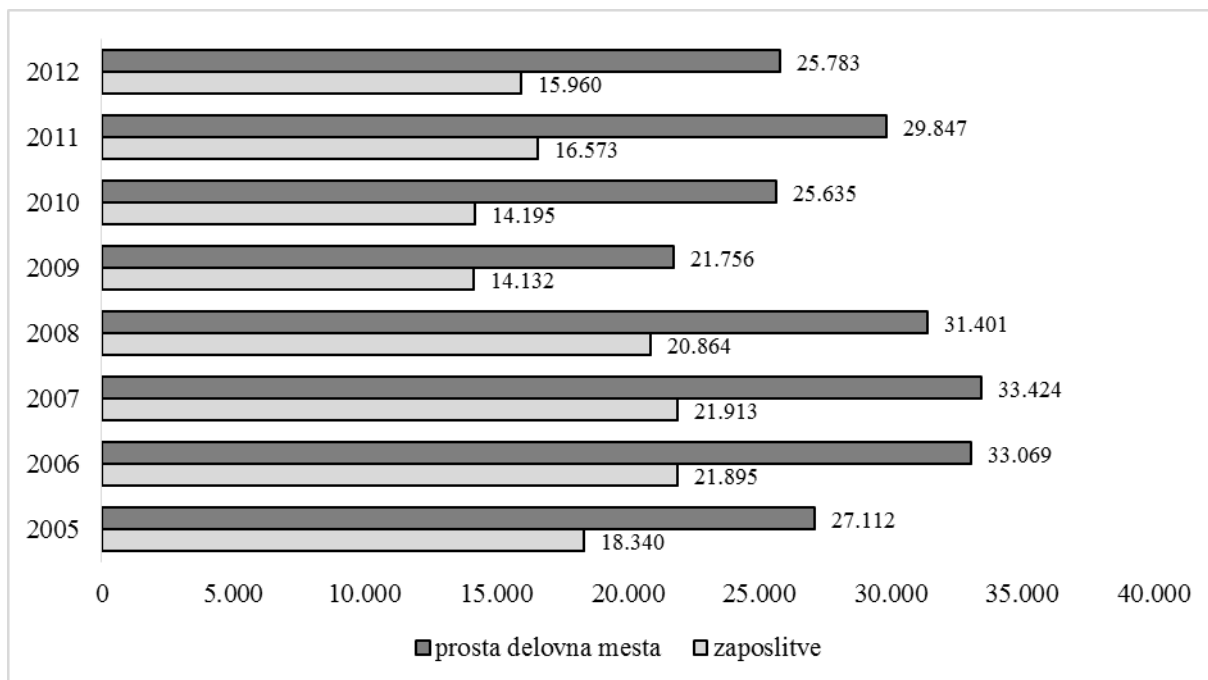
6.2.3 Zaposlitve

Samo dejstvo, da je bilo, na primer leta 2012, število prijavljenih kandidatov za zaposlitev v Zgornjem Podravju večje od števila prijavljenih prostih delovnih mest, še ne pomeni nujno, da so bila vsa prosta delovna mesta tudi zapolnjena. Na eni strani imamo lahko namreč na voljo kandidate z določenimi strokovnimi znanji in izkušnjami, na drugi strani pa prosto delovno mesto zahteva popolnoma drugačna strokovna znanja in izkušnje in to kljub temu, da sta lahko celo zahtevana izobrazba delovnega mesta in izobrazba kandidata iste stopnje.

Leta 2012 se je na 25.783 prijavljenih prostih delovnih mest zaposlilo 15.960 kandidatov (glej Graf 6.12). Zaposlitve so tako pokrile le 61,9 odstotka prijavljenih potreb po delavcih. Leto pred tem je bila situacija še nekoliko slabša, saj je bilo z zaposlitvami zapolnjenih le 55,5 odstotka prostih delovnih mest. Pred začetkom gospodarske krize, leta 2008, je bilo z

zaposlitvami zapolnjenih 66,4 odstotka prostih delovnih mest. Iz tega lahko sklepam, da je gospodarska kriza še povečala strukturna neskladja med ponudbo in povpraševanjem na podravskem trgu dela.

Graf 6.12: Prosta delovna mesta in zaposlitve v Zgornjem Podravju

Vir: ZRSZ Maribor (2007, 61; 2009, 69 in 2013, 12 in 78).

Na ravni celotne Slovenije se je leta 2012 na 169.732 prijavljenih prostih delovnih mest zaposlilo 110.613 kandidatov (ZRSZ 2013a, 26 in 31). Zapolnilo se je torej 65,2 odstotka prostih delovnih mest.

Kovinarstvo, strojništvo, elektrotehnika, gostinstvo, turizem in zdravstvo so področja, kjer primanjkuje delavcev v Podravski regiji. Deficitarni poklici so tako na primer: natakar, varilec, zidar, monter, tesar, voznik tovornjaka, zdravnik, inženir strojništva in inženir elektrotehnike. Težave pri zaposlovanju pa so predvsem na področju tekstilne industrije, živilsko predelovalne dejavnosti, družboslovja, trgovine in pisarniškega poslovanja. Suficitarni poklici so na primer: tajnik, poslovni sekretar, prodajalec, strojepisec, uradnik za ekonomsko in finančno področje, upravljalec strojev in delavec v predelovalni dejavnosti (ZRSZ, 1–2).

Struktura zaposlitev po dejavnosti je podobna strukturi prostih delovnih mest (glej Tabelo 6.11 in za primerjavo Tabelo 6.9). Delež zaposlitev v kmetijskih dejavnostih med vsemi zaposlitvami je tako leta 2008 kot tudi leta 2012 znašal 0,4 odstotka. Pri nekmetijskih in storitvenih dejavnostih je opaziti podoben trend kot pri prostih delovnih mestih, in sicer povečanje deleža pri nekmetijskih in zmanjšanje deleža pri storitvenih dejavnostih. Delež zaposlitev v nekmetijskih dejavnostih med vsemi zaposlitvami je tako leta 2012 znašal 51,2 odstotka oziroma 6,9 odstotne točke več kot leta 2008, delež zaposlitev v storitvenih dejavnostih pa 48,4 odstotka oziroma 6,9 odstotne točke manj kot leta 2008.

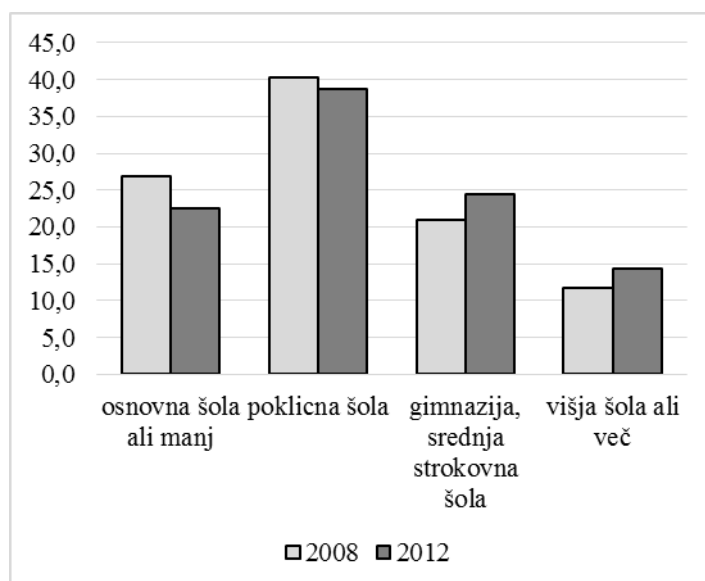
Tabela 6.11: Zaposlitve v Zgornjem Podravju po dejavnosti

	2008	2008 (%)	2012	2012 (%)
Kmetijstvo, lov, gozdarstvo, ribištvo	77	0,4	66	0,4
Nekmetijske dejavnosti	9.239	44,3	8.168	51,2
Storitvene dejavnosti	11.548	55,3	7.726	48,4
Skupaj	20.864	100,0	15.960	100,0

Vir: ZRSZ Maribor (2009, 71 in 2013, 80).

Izobrazbena struktura zaposlitev (glej Graf 6.13) se med letoma 2008 in 2012 bistveno ne razlikuje. V obeh letih se je največ kandidatov zaposlilo na delovna mesta, ki so zahtevala poklicno izobrazbo, najmanj pa na delovna z zahtevano višješolsko izobrazbo. Leta 2012 se je glede na leto 2008 sicer nekoliko povečal delež zaposlenih na delovnih mestih z zahtevano srednješolsko in višješolsko izobrazbo ter zmanjšal na delovnih mestih z zahtevano osnovnošolsko in poklicno izobrazbo.

Graf 6.13: Izobrazbena struktura zaposlitev v Zgornjem Podravju

Vir: ZRSZ Maribor (2009, 70 in 2013, 79).

Glede na to, da se je delež zaposlitev na delovnih mestih, ki zahtevajo višješolsko izobrazbo v času gospodarske krize celo povečal, to zavrača mojo drugo tezo v delu, ki govori, da je gospodarska kriza najbolj prizadela visoko izobražene.

6.2.4 Zaposlitve za določen čas

Večina novih zaposlitev v Zgornjem Podravju je bilo sklenjenih za določen čas (glej Tabelo 6.12). Leta 2012 so zaposlitve za določen čas predstavljale 83,8 odstotka vseh zaposlitev v Zgornjem Podravju. Leto pred začetkom gospodarske krize, leta 2008, je ta delež znašal 80,2 odstotka. Delež zaposlovanja za določen čas se je torej v času gospodarske krize nekoliko povečal. Tudi na ravni celotne Slovenije se je zaposlovanje za določen čas v zadnjih letih povečalo. V letu 2012 so zaposlitve za določen čas predstavljale 83,7 odstotka vseh zaposlitev (ZRSZ 2013a, 31).

Tabela 6.12: Zaposlitve za določen čas v Zgornjem Podravju

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Vse zaposlitve	18.340	21.895	21.913	20.864	14.132	14.195	16.573	15.960
Zaposlitve za določen čas	14.623	17.890	18.220	16.732	11.417	11.549	13.663	13.373
Delež zaposlitev za določen čas	79,7	81,7	83,1	80,2	80,8	81,4	82,4	83,8

Vir: ZRSZ Maribor (2007, 61; 2009, 69 in 2013, 78).

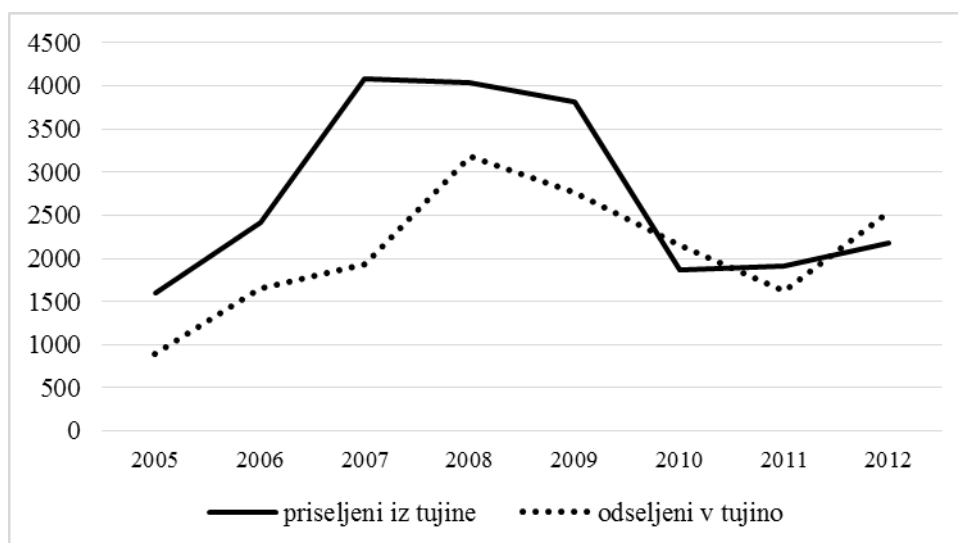
Območna služba Maribor ZRSZ (2013a, 12) ugotavlja, da se deleži zaposlovanja za določen čas razlikujejo glede na zahtevane stopnje izobrazbe. Praviloma je delež zaposlovanja za določen čas večji pri delovnih mestih z nižjo zahtevano stopnjo izobrazbe in manjši, kjer se zahteva višja stopnja izobrazbe.

6.2.5 Selitve

Iz Grafa 6.14, ki prikazuje selitveno gibanje s tujino za Podravsko regijo¹² v obdobju 2005–2012, je razvidno, da se je po letu 2008 zmanjševalo tako priseljevanje iz tujine kot odseljevanje v tujino. Leta 2010 se je prvič v opazovanem obdobju zgodilo, da je imela Podravska regija negativni selitveni saldo s tujino, torej, da se je več prebivalcev izselilo v tujino kot priselilo iz tujine. Leto pred začetkom gospodarske krize, leta 2008, se je v Podravsko regijo iz tujine priselilo 4.033 oseb, v tujino pa se je izselilo 3.189 prebivalcev regije. Selitveni prirast s tujino je znašal 844 oseb. Leta 2012, ko so na voljo zadnji razpoložljivi podatki, pa se je iz tujine preselilo 2.172 oseb in v tujino odselilo 2.543 oseb, kar pomeni negativni selitveni prirast s tujino - 371 oseb (SURS 2014a). Iz omenjenih podatkov lahko sklepam, da v času gospodarske krize Podravska regija postaja vse manj zanimiva za tujce.

¹² Podatkov samo za Zgornje Podravje ni na razpolago.

Graf 6.14: Meddržavne selitve, Podravska regija

Vir: SURS (2014a)

Primerjava štiriletnega obdobja v času gospodarske krize in štiriletnega obdobja pred njo, omenjene ugotovitve potrjuje (glej Tabelo 6.13). V obdobju 2005–2008 je selitveni prirast s tujino v Podravske regiji povprečno letno znašal 1.114 oseb, v času gospodarske krize, 2009–2012, pa povprečno letno le še 171 oseb.

Tabela 6.13: Meddržavne selitve, Podravska regija

	Priseljeni iz tujine	Odseljeni v tujino	Selitveni prirast s tujino
2005-2008	3.030	1.916	1.114
2009-2012	2.443	2.272	171
2005-2012	2.736	2.094	642

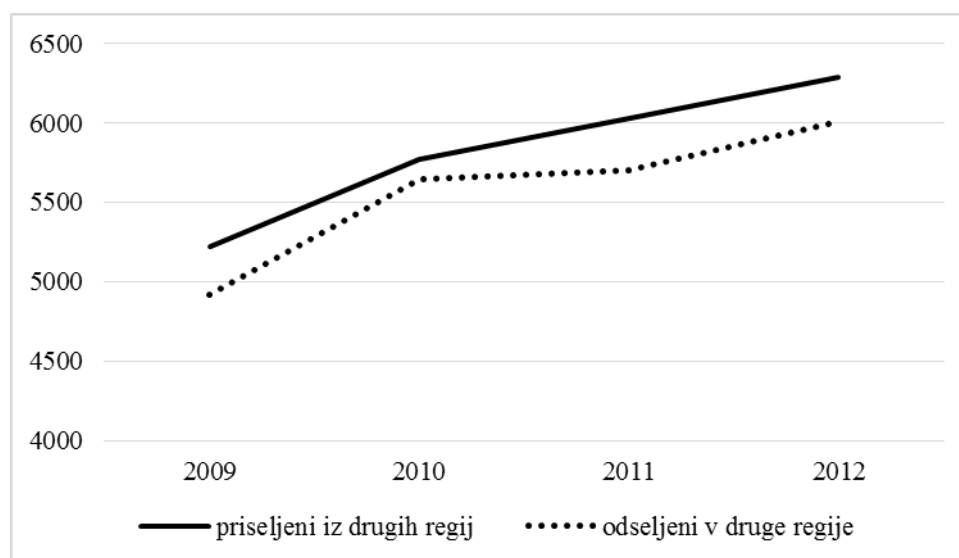
Vir: SURS (2014a).

Tako med priseljenimi kot odseljenimi osebami je delež žensk v obeh obdobjih relativno majhen. V obdobju 2005–2008 je delež žensk med vsemi priseljenimi osebami v povprečju znašal 20,5 odstotka, v obdobju 2009–2012 pa 28,1 odstotka. Med osebami, ki so se odselile iz Podravske regije, je bilo pred začetkom krize v povprečju 33,5 odstotka, v času krize pa 29,9 odstotka žensk (SURS 2014a).

Graf 6.15 prikazuje selitveno gibanje med slovenskimi regijami v času gospodarske krize. Podatki pred krizo namreč niso primerljivi, saj je SURS (Statistični urad Republike Slovenije)

pri zbiranju podatkov o notranjih selitvah do leta 2008 upošteval le državljane Slovenije¹³, ob tem pa se je leta 2008 spremenila tudi definicija prebivalstva Slovenije¹⁴. Iz Grafa 6.15 je razvidno, da se je v času gospodarske krize povečalo tako število priseljenih oseb v Podravsko regijo kot tudi število odseljenih iz nje. Leta 2012 se je v Podravsko regijo priselilo 6.287 oseb oziroma 20,5 odstotka več kot leta 2009, iz regije pa se jih je leta 2012 odselilo 6.006 oziroma 22,1 odstotka več kot leta 2009. Medregijski selitveni prirast se je zmanjšal za 6,6 odstotka, iz 301 leta 2009 na 281 leta 2012 (SURs 2014a).

Graf 6.15: Medregijske selitve, Podravska regija

Vir: SURS (2014a).

Največ selivcev iz Podravske regije se je v obdobju 2009–2012 odselilo v Savinjsko regijo, in sicer povprečno letno 25,4 odstotka. Sledita Osrednjeslovenska z 24,9 odstotka in Pomurska regija z 18,7 odstotka. Najmanj selitev je bilo v Notranjsko-kraško (0,9 odstotka) in Zasavsko regijo (1,4 odstotka). Prav tako se je v Savinjsko regijo v času gospodarske krize tudi najbolj povečalo število selitev. Leta 2012 se je v Savinjsko regijo odselilo 45,5 odstotka več prebivalcev Podravske regije kot leta 2009. Sledita Pomurska s 30,4-odstotnim in Koroška

¹³ Od leta 2008 naprej podatki SURS o notranjih selitvah ne vključujejo le državljanov Slovenije, ampak celotno prebivalstvo. Ob tem pri državljanih Slovenije podatki vključujejo registrirane selitve na stalni naslov, prijave začasnega prebivališča in statistične selitve zaradi spremembe definicije prebivalstva Slovenije (SURs 2014b).

¹⁴ Nova definicija prebivalstva kot ključni kriterij uvaja dolžino prebivanja v Sloveniji. Po novi definiciji so prebivalci Slovenije »osebe (ne glede na državljanstvo) s prijavljenim prebivališčem v Sloveniji, ki v Sloveniji prebivajo ali imajo namen prebivati eno leto ali več in niso začasno odsotne iz Republike Slovenije eno leto ali več« (SURs 2014a).

regija s 29,0-odstotnim povečanjem. Največ priseljenih oseb v Podravsko regijo pa je bilo v obdobju 2009–2012 iz Savinjske regije, in sicer 29,4 odstotka. Sledita Osrednjeslovenska z 20,2 odstotka in Pomurka regija z 18,4 odstotka. Najmanj se jih je priselilo iz Notranjsko-kraške (0,9 odstotka) in Zasavske regije (1,7 odstotka). Priseljevanje se je najbolj povečalo iz Zasavske regije. Leta 2012 se je priselilo 64,7 odstotka več oseb kot leta 2009. Sledita Obalno-kraška regija z 49,1-odstotnim in Jugovzhodna Slovenija s 43,7-odstotnim povečanjem.

Delež priseljenih žensk med vsemi priseljenimi osebami v Podravsko regijo je v obdobju 2009–2012 v povprečju znašal 44,0 odstotka. Enak delež žensk je bil v omenjenem obdobju tudi med vsem odseljenimi prebivalci iz regije (SURS 2014a).

V Tabeli 6.14 primerjam izobrazbo priseljencev in izseljencev pred začetkom gospodarske krize in v času nje. Glede na povprečno število let šolanja meddržavnih selivcev ni bistvenih razlik med obdobjema 2006–2007 in 2008–2010. Glede na delež selivcev s terciarno izobrazbo pa se je delež priseljenih oseb iz tujine s terciarno izobrazbo zmanjšal za 1,0 odstotne točke, delež odseljenih v tujino pa za 2,5 odstotne točke. Pri medregijskih selivcih se je povprečno število let šolanja selivcev med obdobjema povečalo za nekaj manj kot 1 leto. Priseljeni prebivalci so tako v času gospodarske krize imeli za 0,8 leta več šolanja kot pred krizo, odseljeni pa za 0,7 leta. Delež priseljenih prebivalcev iz drugih slovenskih regij s terciarno izobrazbo je v času gospodarske krize znašal 15,9 odstotka oziroma 2,2 odstotne točke več kot pred krizo. Ta delež se je še nekoliko bolj povečal pri odseljenih prebivalcih iz Podravske regije. Pred krizo je bil delež 14,9-odstoten, v obdobju 2008–2010 pa 18,6-odstoten.

Tabela 6.14: Izobrazba selivcev, Podravska regija

			Povprečno število let šolanja selivcev	Delež selivcev s terciarno izobrazbo
Meddržavne selitve	Priseljeni	2006-2007	11,3	14,7
		2008-2010	11,2	13,7
	Odseljeni	2006-2007	11,4	14,9
		2008-2010	11,2	12,4
Medregionalne selitve	Priseljeni	2006-2007	11,2	13,7
		2008-2010	12,0	15,9
	Odseljeni	2006-2007	11,3	14,9
		2008-2010	12,0	18,6

Vir: Bevc in Uršič (2013, 412–413).

Iz navedenih podatkov lahko sklepam, da več izobraženih prebivalcev Podravske regije kot manj izobraženih v času gospodarske krize svoje priložnosti išče v drugih slovenskih regijah, več manj izobraženih kot bolj izobraženih pa v tujini. To deloma potrjuje tudi moja četrto tezo, ki tako drži le za medregijske selitve.

6.3 Ugotovitve analize stanja na področju brezposelnosti in zaposlitvenih možnosti v Zgornjem Podravju

Analiza je pokazala, da se je v času gospodarske krize v Zgornjem Podravju in Podravski regiji nasploh stopnja brezposelnosti povečala. Vzporedno s tem so se zmanjšale zaposlitvene možnosti.

Stanje na področju brezposelnosti oziroma zaposlenosti sem preverjala s pomočjo naslednjih indikatorjev: delovno aktivno prebivalstvo, registrirano brezposelne osebe, trajanje registrirane brezposelnosti in stečaji podjetij. Število delovno aktivnih prebivalcev Zgornjega Podravja se je v času krize zmanjšalo. Padec je bil izrazitejši pri moških kot pri ženskah. Zmanjšalo se je število zaposlenih pri pravnih in fizičnih osebah, število samozaposlenih pa se je celo nekoliko povečalo. Glede na dejavnost se je zmanjšal delež zaposlenih v nekmetijskih, povečal v storitvenih ter ostal enak v kmetijskih dejavnostih. Občutno zmanjšanje je bilo opazno predvsem v predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu. Padec delovne aktivnosti je pomenil povečanje brezposelnosti. Stopnja brezposelnosti je ostala približno 3 odstotne točke pod slovenskim povprečjem. Bolj se je povečala brezposelnost moških kot žensk. Število brezposelnih se je povečalo na prav vseh stopnjah izobrazbe, najbolj sicer med visoko izobraženimi. Prav tako je bilo povečanje brezposelnosti značilno za

vse starosti, čeprav se je najmanj povečala brezposelnost med mlajšimi od 29 let. Številčno je bilo sicer v času krize največ brezposelnih starih nad 50. Sledili so mladi do 29 let. V času krize se je podaljšalo tudi trajanje brezposelnosti. Vse več brezposelnih oseb je prijavljenih na ZRSZ več kot 1 leto in celo več kot 2 leti. Kriza je povzročila tudi veliko stečajev podjetij, največ iz delovno intenzivnih panog.

Zaposlitvene možnosti v Zgornjem Podravju sem preverjala z indikatorji: prosta delovna mesta, kandidati za zaposlitev, zaposlitve na delovna mesta, zaposlitve za določen čas in selitve. Število prostih delovnih mest v Zgornjem Podravju se je s pojavom gospodarske krize občutno zmanjšalo. V zadnjih letih se stanje sicer nekoliko izboljšuje, še vedno pa je daleč od stanja pred krizo. Glede na dejavnost se je zmanjšal delež delovnih mest iz storitvenih, povečal iz nekmetijskih, iz kmetijskih dejavnosti pa ostal na enaki ravni. Na izobrazbeno strukturo delovnih mest kriza bistveno ni vplivala. Primerjava prostih delovnih mest s kandidati za zaposlitev je pokazala na neusklajenost ponudbe in povpraševanja na podravskem trgu dela, ki jo je kriza še povečala. V času krize je bilo v Zgornjem Podravju precej več kandidatov kot prostih delovnih mest, s tem, da za številna delovna mesta sploh ni bilo ali pa ni bilo dovolj primernih kandidatov. Gre predvsem za delovna mesta iz kovinarstva, strojništva, elektrotehnike, gostinstva, turizma in zdravstva. Neusklajenost med ponudbo in povpraševanjem dokazuje tudi dejstvo, da se je z zaposlitvami zapolnilo le nekaj več kot 60 odstotkov delovnih mest oziroma za skoraj 5 odstotnih točk manj kot pred krizo. Glede na dejavnost se je povečal delež zaposlitev v nekmetijskih, zmanjšal v storitvenih ter ostal enak v kmetijskih dejavnostih. Izobrazbena struktura zaposlitev se v času krize ni bistveno spremenila. Nekoliko se je povečal le delež zaposlitev na delovnih mestih, ki zahtevajo višjo izobrazbo. Čeprav je bila že pred krizo večina zaposlitev sklenjena za določen čas, se je ta delež v času krize še povečal. V času krize so se povečale medregijske in zmanjšale meddržavne selitve. Bolj izobraženi v času krize pogosteje kot pred njo iščejo priložnosti v drugih slovenskih regijah, manj izobraženi pa v tujini.

7 UKREPI

Odpravljanja posledic gospodarske krize sta se Vlada RS in Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti lotila na tri načine. Vlada RS je na državni ravni že pred krizo sprejela Program ukrepov APZ za obdobje 2007–2013, ki ga je nato v času gospodarske krize tudi posodobila. V letu 2009 je uvedla dva interventna zakona in v letu 2013, zaradi vedno slabšega stanja na trgu dela v Zgornjem Podravju, tudi posebne ukrepe za Maribor in širšo okolico.

7.1 Interventna zakona

Kriza se je v Sloveniji pričela kazati predvsem leta 2009. Vlada RS je za odpravo posledic krize sprejela dva interventna zakona, namenjena ohranjanju delovnih mest. Prvi zakon, ki je bil sprejet januarja 2009 in je začel veljati 23. januarja 2009, je delodajalcem nudil možnost skrajšanja delovnega časa, namesto odpuščanja delavcev. Gre za ZDSPDČ, ki je omogočil, da so lahko delodajalci skrajšali tedenski delovni čas na 36 ali 32 ur, ob tem pa so dobili plače za polni delovni čas sofinancirane. Subvencija na delavca je znašala med 60 in 120 EUR za obdobje do 12 mesecev (Kajzer 2009, 74; Malačič 2010, 7–8; ZDSPDČ, 1. čl.). Sredstva iz proračuna so bila dostopna vsem podjetjem, ki so se prijavila in so izpolnjevala naslednje pogoje: redno izplačevanje plač, poravnani so vsi prispevki, ni odpuščanja iz poslovnih razlogov, ni nadurnega dela in ni izplačevanja nagrad. Poseben dodaten pogoj je bil še dogovor s sindikatom o vključenosti podjetja v ukrep. Zakon je prenehal veljati 30. septembra 2010. V okviru zakona je bilo izplačanih 33 milijonov EUR subvencij za več kot 66.000 delavcev v 904 podjetjih (Ka.L. 2010; Malačič 2010, 7–8; ZDSPDČ, 3. čl.).

Drugi zakon, ki je bil prav tako sprejet leta 2009, natančneje 26. maja 2009, je bil ZDPNP (Zakon o delnem povračilu nadomestila plače)¹⁵ in je stopil v veljavo 6. junija 2009. Delodajalcem je nudil možnost, da delavce, za katere niso imeli dela, niso odpuščali, temveč so jih poslali na začasno čakanje ter so zanje dobili nadomestila za plače. Zakon je predvideval tudi usposabljanje, izpopolnjevanje, dokvalificiranje ali prekvalificiranje v času začasnega čakanja in povračilo stroškov zanje v višini maksimalno 500 EUR (Kajzer 2009, 74; Malačič 2010, 11; ZDPNP 1. čl. In 10. čl.). Delodajalec je lahko na čakanje poslal največ 50 odstotkov svojih delavcev in je za čakajoče delavce moral oblikovati in ustreznim organom

¹⁵ Zakon o delnem povračilu nadomestila plače (ZDPNP). Ur. l. RS 42/2009. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=92486> (4. avgust.2014).

»/.../ predložiti sprejet program ohranitve in dviga kakovosti delovnih mest in razvoja človeških virov« (Malačič 2010, 11). ZRSZ je ob tem še moral posredovati opis vpliva krize na podjetje, vzroke za manjši obseg dela, število delavcev, ki bo poslano na začasno čakanje in oceno števila delovnih mest, ki se bodo ohranila z uvedbo ukrepa. Pred sprejetjem ukrepa je bila privolitev sindikata obvezna (Malačič 2010, 11–12; ZDPNP, 2. čl in 4. čl.). Delavci so lahko na čakanju na delo največ 6 mesecev s prekinitvami, »/.../ dobijo 85 % z zakonom o delovnih razmerjih določenega nadomestila plače /.../« in se morajo 20 odstotkov časa čakanja usposabljeni ter vrniti na delo ob potrebi delodajalca (Malačič 2010, 11; ZDPNP, 3. čl. in 6. čl.). Večina (75 odstotkov) delodajalcev se je odločila za notranje usposabljanje iz naslednjih področij: zakonodaja, varstvo pri delu in računovodstvo. Tudi po tem zakonu so za vključitev v ukrep veljali določeni pogoji. Podjetja, ki so se želela vključiti niso smela odpuščati iz poslovnih razlogov, izplačevati nagrad, imeti nadurnega dela in so morale delavce na čakanju usposabljeni (Malačič 2010, 11–13; ZDPNP, 11. čl.). Zakon je prenehal veljati 31. marca 2011 (Ka.L. 2010).

Nadzor nad izvajanjem zakonov sta imela ZRSZ in Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Ukrepa sta se izključevala. Delodajalci niso mogli biti vključeni v oba ukrepa hkrati. Ugodnosti obeh zakonov so najpogosteje koristila podjetja v predelovalnih dejavnostih, gradbeništvu in trgovini (Malačič 2010, 10).

7.2 APZ

V času gospodarske krize je uspešnost APZ izredno pomembna. Vlada RS je že pred začetkom krize sprejela Programe APZ za obdobje 2007–2013, ki jih je v času krize posodobila in povečala sredstva zanje. S sprejetjem novega ZUTD (Zakona o urejanju trga dela)¹⁶ v letu 2010 so bile uvedene tudi Smernice za izvajanje ukrepov APZ za obdobje 2012–2015,¹⁷ ki naj bi v času krize povečali zaposlovanje in zmanjšali brezposelnost (Vlada RS, 2006 in 2011; ZUTD 36. čl. in 4. čl.).

¹⁶ *Zakon o urejanju trga dela* (ZUTD) Ur. l. RS 80/2010. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=100223> (7. junij 2014).

¹⁷ Vlada RS. 2011. *Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2012–2015*, sprejete 8. december 2011. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/smernice_apz_2012_2015.pdf (4. avgust 2014).

»Aktivna politika zaposlovanja je nabor ukrepov na trgu dela, ki so namenjeni povečanju zaposlenosti in zmanjšanju brezposelnosti, večji zaposljivosti oseb na trgu dela in povečanju konkurenčnosti in prožnost delodajalcev« (ZRSZ 2013a, 70). APZ ima namen odpravljati probleme na področju zaposlovanja in trga dela. Med izvajanjem APZ je potrebno paziti, da je usklajena »/.../ s sistemskimi rešitvami in ukrepi drugih sektorskih politik« (ZRSZ 2013a, 70).

Ukrepi APZ so namenjeni vsem skupinam brezposelnih in se prilagajajo posamezni skupini le v primeru evropske pobude ali statistične zaznave ZRSZ. Ga. Zgaga iz Območne službe Maribor ZRSZ je izpostavila štiri ciljne skupine brezposelnih: mlade, starejše od 50 let, dolgotrajno brezposelne in ženske (Zgaga 2014).

ZUTD opredeljuje več ukrepov APZ, ki se lahko ob ekstremnem poslabšanju stanja na trgu delovne sile še dodatno razširijo. V letu 2013 so se izvajali naslednji štirje ukrepi APZ (ZRSZ 2013a, 70 in 2014):

- usposabljanje in izobraževanje;
- spodbude za zaposlovanje;
- kreiranje delovnih mest;
- spodbujanje samozaposlovanja.

Tabela 7.1 prikazuje število vključenih v APZ na ravni celotne Slovenije. Iz Tabele 7.1 je razvidno, da se je takoj po začetku gospodarske krize število vključenih v APZ najprej povečevalo, nato pa je po letu 2010 začelo padati. Razlog za upad vključitev v te programe je sprememba zakonodaje na trgu dela, saj je ZRSZ prenehal z izvajanjem programov svetovanja in pomoči pri iskanju zaposlitve. V letih 2011 in 2012 je bil padec vključenih v APZ precejšen, leta 2013 pa se je število vključenih v APZ ponovno povečalo (ZRSZ 2013a, 70 in 2014g).

Tabela 7.1: Število vključenih v APZ za področje celotne Slovenije

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Usposabljanje in izobraževanje	12.985	21.536	28.875	17.288	12.368	18.777
Spodbude za zaposlovanje	1.039	4.480	4.356	2.753	1.861	4.865
Kreiranje delovnih mest	4.582	4.795	6.741	3.046	6.656	5.847
Spodbujanje samozaposlovanja	4.854	10.875	19.485	15.700	8.277	11.098
Skupaj	23.460	41.686	59.457	38.787	29.162	40.587

Vir: ZRSZ (2014g).

7.2.1 Ukrepi APZ na območju Območne službe Maribor ZRSZ

Na območju Območne službe Maribor ZRSZ se je največ posameznikov vključilo v Javna dela, institucionalno usposabljanje, prvi izziv oziroma subvencioniranje prve zaposlitve mlade osebe in v subvencioniranje samozaposlovanja (ZRSZ 2013a, 70; ZRSZ Maribor 2013, 41).

Ukrepi APZ, ki so se izvajali v letu 2013, so imeli več aktivnosti. Ukrep usposabljanje in izobraževanje zajema programe neformalnega in formalnega izobraževanja. Programi neformalnega izobraževanja so (ZRSZ 2013b in 2014b; ZRSZ Maribor 2013, 43–46 in 2014):

- Priprave na postopke preverjanja in potrjevanja NPK (nacionalnih poklicnih kvalifikacij) in TPK (temeljnih poklicnih kvalifikacij). Program je namenjen zniževanju strukturnih neskladij na trgu delovne sile in dvigu kvalifikacijske ravni. Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo v program vključenih 160 oseb, ki so si pridobile razna znanja, kompetence in sposobnosti. Število vključenih oseb v program narašča iz leta v leto, vendar pa je število vključenih v primerjavi s številom prijav za program zelo nizko. V povprečju se je v letu dni po zaključku programa zaposlilo 47 odstotkov od vseh vključenih v program.
- Preverjanje in potrjevanje NPK in TPK. Program je namenjen preverjanju in potrjevanju znanj, spretnosti in izkušenj za NPK in TPK. Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo v program vključenih 142 oseb. V povprečju se je v letu dni po zaključku programa zaposlilo 48 odstotkov od vseh vključenih v program.
- Institucionalno usposabljanje. Program je namenjen dvigu možnosti za zaposlitev. Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je tečaje in druge oblike izobraževanja obiskovalo

819 oseb. V povprečju se je v letu dni po zaključku programa zaposlilo 38 odstotkov od vseh vključenih v program.

- Projektno učenje za mlade osebe. Program je namenjen izključno mladim brez predhodne izobrazbe. Usmerja jih v dodatno izobraževanje ali k iskanju zaposlitve. Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo v program vključenih 11 oseb. V povprečju se je v letu dni po zaključku programa zaposlilo 9 odstotkov od vseh vključenih v program.
- Vključitev brezposelnih oseb v podporne in razvojne politike. Program je bil oblikovan »/.../ z namenom izboljšanja zaposlitvenih možnosti, odpravljanja ovir pri iskanju zaposlitve, pridobivanja dodatnih znanj, veščin in spretnosti« (ZRSZ 2013b). Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo v program vključenih 313 oseb. V povprečju se je v letu dni po zaključku programa zaposlilo 29 odstotkov od vseh vključenih v program.
- Usposabljanje na delovnem mestu. Program je namenjen izboljšanju zaposlitvenih možnosti in povečanju konkurenčnosti brezposelnih oseb. Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo v program vključenih 396 oseb. Ena izmed prioriternih skupin programa so mladi brezposelni, saj se lahko oseba usposablja 3 mesece le, če je v starostni skupini do 30 let. V povprečju se je v letu dni po zaključku programa zaposlilo 28 odstotkov od vseh vključenih v program.

Program formalnega izobraževanja pa je namenjen za »povečanje zaposljivosti in fleksibilnosti brezposelnih oseb na trgu dela, zmanjševanje strukturnega neskladja na trgu dela ter dvig izobrazbene in kvalifikacijske ravni brezposelnih oseb« (ZRSZ 2013b). Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo v letu 2013 v program vključenih 61 oseb. V povprečju se je v letu dni po zaključku programa zaposlilo 53 odstotkov od vseh vključenih v program (ZRSZ Maribor 2013, 46 in 2014; ZRSZ 2014b).

Ukrep spodbude za zaposlovanje se deli na naslednje aktivnosti (ZRSZ Maribor 2013, 46–48 in 2014; ZRSZ 2013b):

- Zaposli. Me. Program spodbuja zaposlenost težje zaposljivih oseb s pomočjo subvencij za delodajalce. Javni razpis programa je bil za obdobje 2012–2013. Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo v tem obdobju v program vključenih 415 oseb.
- Spodbujanje zaposlovanja prejemnikov denarne socialne pomoči. Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo leta 2013 v program vključenih 35 oseb.

- Program 50 plus. Je namenjen subvencioniranemu zaposlovanju starejših od 50 let. Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo leta 2013 v program vključenih 107 oseb.

Ukrep kreiranja novih delovnih mest so v letu 2013 sestavljali naslednji programi (ZRSZ Maribor 2013, 48–50; ZRSZ 2013b; ZRSZ Maribor 2014):

- Javna dela. Namen programa Javna dela je »spodbujanje zaposlovanja in pomoč pri ohranjanju zaposlitev brezposelnih oseb iz ciljne skupine /.../« (ZRSZ 2013b). Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo v program vključenih 1.077 brezposelnih oseb. Od leta 2011 je bilo za Javna dela namenjenih več sredstev kot prej. Posledično je bila kvota razpoložljivih delovnih mest vsako leto višja.
- Prvi izziv. Program je namenjen spodbujanju zaposlovanja iskalcev prve zaposlitve. Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo v program vključenih 18 oseb.

Ukrep spodbujanje samozaposlovanja je v letu 2013 zajemal naslednje aktivnosti (ZRSZ 2013b; 2014b in 2014f; ZRSZ Maribor 2013, 51–52 in 2014):

- Preveritev poslovne ideje. V tem programu so se preverjale poslovne ideje bodočih samozaposlenih. Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo v program vključenih 271 oseb. V povprečju se je v letu dni po zaključku programa samozaposlilo 90 odstotkov od vseh vključenih v program.
- Delavnice za samozaposlitev. Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo vključenih 537 oseb. V povprečju se je v letu dni po zaključku programa samozaposlilo 91 odstotkov od vseh vključenih v program.
- Subvencije za samozaposlitev. Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo v program vključenih 459 oseb. Program subvencioniranja samozaposlovanja se je zaključil 15. novembra 2013.
- Samozaposlovanje 2014. Na območju Območne službe Maribor ZRSZ je bilo v program vključenih 81 oseb.

Ga. Zgaga iz Območne službe Maribor ZRSZ je poudarila pomen določenih ukrepov, s katerimi se borijo proti strukturni brezposelnosti. Za starejšo populacijo in dolgotrajno brezposelne osebe so najpomembnejša Javna dela, saj jih ponovno vključijo na trg dela. Za zmanjševanje brezposelnosti žensk je na območju Območne službe Maribor ZRSZ najpomembnejši projekt 'Good news', ki vključuje ženske v kovinarstvo in logistiko oziroma

v tiste panoge, ki še v Mariboru zaposlujejo. Za mlade do 30 let je EU predlagala Jamstvo za mlade. Območna služba Maribor ZRSZ ob tem programu v sodelovanju z lokalnim okoljem mlade usmerja tudi v prostovoljstvo in jih na ta način poskuša aktivirati (Zgaga 2014).

Uspešnost APZ se meri v zaposlitvah in vsaka zaposlitev, ki izvira iz subvencij, Javnih del in Prvega izziva je uspešna. Ga. Zgaga je povedala, da jim tudi v času gospodarske krize uspeva doseči okoli 30-odstotno zaposlenost iz ukrepov APZ. Kot enega izmed večjih uspehov je omenila uspešno ponovno vključitev več stečajnikov na trg dela (Zgaga 2014). Tabela 7.2 prikazuje uspešnost ukrepov pri registrirano brezposelnih osebah zaradi stečaja podjetij. Iz nje je tudi opazno, da se okoli 50 odstotkov stečajnikov ponovno zaposli s pomočjo ukrepov APZ in da se njihovo število iz leta v leto povečuje.

Tabela 7.2: Odliv stečajnikov iz evidence registrirano brezposelnih oseb pri Območni službi Maribor ZRSZ

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Celoten odliv	469	603	653	1.020	904	855
V zaposlitev	246	308	371	730	587	618
Skupaj	715	911	1.024	1.750	1.491	1.473

Vir: ZRSZ (2014c).

Ga. Zgaga je poudarila, da noben ukrep ne bi bil tako uspešen, če ne bi dobro sodelovali z lokalnimi podjetji in institucijami, s katerimi skupaj oblikujejo tudi predloge izboljšav za centralni ZRSZ v Ljubljani (Zgaga 2014).

7.3 Specifični ukrepi za Zgornje Podravje oziroma Maribor s širšo okolico

Vlada RS je na redni seji 20. junija 2013 uvedlačasne ukrepe razvojne podpore za problemsko območje z visoko brezposelnostjo¹⁸ v višini 66,2 milijona EUR, natančneje za Maribor in njegovo širšo okolico. Sprejet sklep bo omogočil, da se Maribor s širšo okolico domneva kot prednostno področje razvojnih politik. Občine, na katere se sklep nanaša, so: Mestna občina Maribor, Ruše, Pesnica, Kungota, Hoče-Slivnica, Selnica ob Dravi, Podvelka, Radlje ob Dravi in Ribnica na Pohorju. Gre za območja, ki imajo nadpovprečno stopnjo brezposelnosti. Marca leta 2013 je v bila v teh občinah stopnja registrirane brezposelnosti

¹⁸ Sklep o dodatnih začasnih ukrepih podpore za problemsko območje z visoko brezposelnostjo Maribor s širšo okolico. Ur. l. RS 53/2013. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlurid=20132038> (4. avgust 2014).

17,7-odstotna. Vlada RS je na podlagi zakonodaje regionalnega razvoja uvedlačasne dodatne ukrepe, saj imajo omenjene občine notranje strukturne probleme in vse slabše gospodarske razmere, ki so v treh zaporednih mesecih dvignile stopnjo registrirane brezposelnosti nad 17 odstotkov (Vlada RS 2013). Ga. Zgaga je dejala, da je bila prav Območna služba Maribor ZRSZ v sodelovanju z nekaterimi drugimi lokalnimi institucijami pobudnik za nastanek specifičnih dodatnih ukrepov za Maribor in širšo okolico. Stopnja brezposelnosti je bila ob sprejetju sklepa že nekaj časa na ravni, ko se lahko sprejmejo dodatni ukrepi. Uresničevanje dodatnih ukrepov pa kljub temu poteka zelo počasi in z zamudami. Ga. Zgaga je tudi poudarila, da strmijo k tem, da bi gospodarstvo samo predlagalo ukrepe, saj je ravno gospodarstvo tisto, ki oblikuje delovna mesta (Zgaga 2014). Zanj pa je najprej »potrebno /.../ naložbe pritegnit, to je ključno, /.../, da se jim zagotovi bančna posojila, podpora, kadre. Najprej se gospodarstvo oživi in potem dobi priložnost kader. Vse se vzporedno razvija« (Zgaga 2014).

Začasno uvedeni ukrepi za Maribor s širšo okolico so (Vlada RS 2013):

- program za spodbujanje konkurenčnosti Maribora s širšo okolico za obdobje 2013–2018 v vrednosti 32 milijonov EUR;
- povračilo plačanih prispevkov delodajalca za socialno varnost;
- davčne olajšave za zaposlovanje na območju Maribora s širšo okolico;
- davčne olajšave za investicije na območju Maribora s širšo okolico;
- spodbude za trajnostni razvoj podeželja v obdobju 2014–2018 v višini 3 milijonov EUR;
- garancije s subvencijo obrestne mere za investicijske kredite v višini 2 milijonov EUR;
- spodbujanje raziskovalno-razvojnih projektov in/ali sofinanciranje nove tehnološke opreme v letih 2014 in 2015 v višini 4 milijonov EUR.

Posebno pozornost je Vlada RS namenila tudi Programu spodbujanja konkurenčnosti, ki je bil sprejet na vladni seji 10. oktobra 2013. Njegov namen je usmeriti čim več sredstev v gospodarstvo. Večina sredstev, namenjenih za spodbujanje konkurenčnosti, naj bi se porabila za izboljšanje stanja mariborskega gospodarstva v času gospodarske krize. Sprejetih je bilo 5 instrumentov, ki so namenjeni specifičnim panogam in imajo zgornjo mejo finančne pomoči za posamično podjetje (MRA 2014).

Instrumenti Programa spodbujanja konkurenčnosti (MRA 2014):

- ustvarjanje in ohranitev delovnih mest s spodbujanjem novih naložb in razširitvijo dejavnosti obstoječih podjetij;
- spodbujanje podjetij z mikrokrediti in subvencije obrestne mere;
- spodbujanje podjetniške dejavnosti in ustvarjanje novih delovnih mest;
- podpora pri poslovanju in razvoju podjetij;
- promocija gospodarstva in območja Podravske in Koroške regije za privabljanje tujih in domačih vlagateljev.

Predlagani instrumenti »/.../pa ne morejo rešiti vseh problemov, s katerimi se problemsko območje sooča. To so od strukturne brezposelnosti, starajočega prebivalstva, velike brezposelnosti med mladimi in posledično njihovega odhajanja v druge regije, /.../ pa do nizke stopnje inovativnosti, nizke dodane vrednosti in na splošno nekonkurenčnosti gospodarstva« (MRA 2014).

8 ZAKLJUČEK

Gospodarstvo Zgornjega Podravja oziroma Podravske regije nasploh se že od osamosvojitve sooča s številnimi težavami. Nekdaj močna industrijska regija se je spremembam na trgu prepočasi prilagajala in jo je zato izguba jugoslovanskega trga še posebej prizadela. Osredotočenost na nizko tehnološke industrijske panoge je bila prevelika, kar je povzročilo propad številnih velikih podjetij, kot je bilo na primer MTT Tekstil. Vlaganj v raziskave in razvoj je bilo premalo, delavci, ki so ostali brez zaposlitve, so bili nizko kvalificirani in posledično je bilo gospodarsko regije vse manj konkurenčno v vse bolj globalnem okolju. V začetku 20. stoletja, predvsem pa po vstopu v EU, ko je bila za Slovenijo značilna gospodarska rast, si je gospodarstvo regije za nekaj časa sicer opomoglo, vendar je bilo, glede na razmere na trgu, še vedno preveč industrijsko usmerjeno. Trenutna gospodarska kriza je to ponovno pokazala. Od začetka trenutne krize je bilo v Zgornjem Podravju že 53 stečajev podjetij z več kot 10 zaposlenimi, registrirana brezposelnost se je povečala za 52,1 odstotka, število prostih delovnih mest na kandidata pa se je zmanjšalo iz 1,5 na 0,8. Velik problem je tudi strukturna brezposelnost (ZRSZ Maribor 2009, 12 in 2013, 12–13; ZRSZ 2014č, 2014d in 2014e). Posledično je Podravje eno izmed območij v Sloveniji, ki jih je kriza najbolj prizadela.

Gospodarska kriza je v Podravju najbolj prizadela delovno intenzivne panoge, predvsem gradbeništvo. Analiza je pokazala, da je že v prvem letu krize v Zgornjem Podravju v gradbeništvu prenehalo poslovati 10,5 odstotka vseh podjetij. Med vsemi panogami je bil ta delež prav v gradbeništvu največji (SURs 2014a). Od podjetij z več kot 100 zaposlenimi, ki so prenehala poslovati v času krize, so bila skoraj vsa iz gradbeništva (izjema je bilo storitveno podjetje Himar). Največje propadlo gradbeno podjetje je bilo CPM, ki je povečalo število brezposelnih oseb za kar 473 (ZRSZ 2014d). Tudi ga. Zgaga iz Območne službe Maribor ZRSZ (Zgaga 2014) ugotavlja, da je kriza najbolj prizadela gradbeništvo, saj se je število delovno aktivnih v obdobju 2008–2012 zmanjšalo za 43,0 odstotka. Na drugo mesto postavlja predelovalne dejavnosti z nekaj manj kot 22,0-odstotnim zmanjšanjem. Svojo prvo tezo, da se gospodarska kriza v Podravski regiji najbolj kaže v propadanju podjetij v delovno intenzivnih panogah, lahko tako potrdim.

Druga teza, da je gospodarska kriza zmanjšala zaposlitvene možnosti predvsem mladih, starejših od 50 let in bolj izobraženih, se je potrdila le delno. Po eni strani se je v času krize najbolj povečalo število registrirano brezposelnih visoko izobraženih oseb, in sicer kar za

150,2 odstotka v obdobju 2008–2013, po drugi strani pa se je povečal delež zaposlitev visoko izobraženih med vsemi zaposlitvami. Ta je bil leta 2012 za 2,6 odstotne točke večji kot leta 2008 (ZRSZ Maribor 2009, 70 in 2013, 79; ZRSZ 2014č in 2014e). Glede na starost se je povečala registrirana brezposelnost v vseh starostnih skupinah, se je pa delež starih do 29 let med vsemi brezposelnimi osebami v obdobju 2008–2013 zmanjšal za 4,1 odstotka, delež starejših od 50 let pa povečal za 0,9 odstotka. So pa mlajši od 29 let in starejši od 50 let tisti, ki predstavljajo največji delež med brezposelnimi osebami. Med vsemi brezposelnimi osebami je bilo leta 2013 kar 31,6 odstotka starejših od 50 let in 24,8 odstotka mlajših od 29 let (ZRSZ 2014č in 2014e). Tudi ga. Zgaga vidi omenjeni skupini kot eni izmed bolj kritičnih. Ob omenjenih je kot kritično skupino izpostavila še ženske, za katere ugotavlja, da je v času krize na razpolago precej manj zaposlitev kot za moške (Zgaga 2014).

V Zgornjem Podravju se je trajanje brezposelnosti v času krize povečalo. Povečala se je tako dolgotrajna, kot tudi zelo dolgotrajna brezposelnost. Število dolgotrajnih brezposelnih oseb se je povečalo za 54,1 odstotka, število zelo dolgotrajno brezposelnih oseb pa za 48,2 odstotka. Leta 2013 je bilo med vsemi brezposelnimi osebami dolgotrajno brezposelnih 48,6 odstotka oseb, zelo dolgotrajno brezposelnih pa 31,0 odstotka (ZRSZ 2014č in 2014e). To potrjuje mojo tretjo tezo.

Teza, da so se v času krize povečale migracije iz Podravske regije drži le deloma. V času krize so se zmanjšale meddržavne selitve in povečale medregijske selitve. Za meddržavne selitve je bilo značilno, da se je zmanjšalo tako priseljevanje iz kot odseljevanje v tujino. V obdobju 2009–2012 je selitveni prirast s tujino znašal 171 oseb, kar je skoraj za 1.000 oseb manj, kot v predhodnem obdobju, 2005–2008, ko je bil 1.114 oseb. Nasprotno pa so se povečale tako regijske priselitve, kot tudi regijske odselitve. Leta 2012 se je v regijo priselilo 20,5 odstotka več in odselilo 22,1 odstotka več oseb kot leta 2009. Bolj izobraženi so v času krize bolj naklonjeni selitvam v druge regije, manj izobraženi pa v tujino (SURS 2014a). Tudi ga. Zgaga ugotavlja, da so selitve priložnost za povečanje zaposlitvenih možnosti, zato jih na Območni službi Maribor ZRSZ tudi sami spodbujajo (Zgaga 2014).

S pomočjo literature in intervjuja z ga. Zgaga sem tudi ugotovila, da je za zmanjšanje brezposelnosti in spodbujanje zaposlovanja sicer pripravljenih več ukrepov, so pa ti nezadostni in zaenkrat še niso privedli do bistvenega izboljšanja stanja v Zgornjem Podravju. V prihodnje bo zato v pripravo in predvsem izvajanje ukrepov potrebno vključiti vse akterje,

da se bo situacija začela postopoma izboljševati. Ukrepe za zaposlovanje bo potrebno prilagajati potrebam gospodarstva, da se bo lahko zapolnilo delovna mesta, ki so že na voljo. Ob tem pa bo potrebno ustvarjati tudi nova delovna mesta, predvsem v perspektivnih panogah, in sicer s pomočjo spodbud, tako za delavce kot tudi delodajalce. Tukaj pa sta na potezi lokalna in državna oblast, ki se morata začeti zavedati resnosti situacije v regiji. V nasprotnem primeru bodo iz Podravja odšli vsi dobri kadri, regija pa bo še bolj nazadovala in postala še manj zanimiva za vlagatelje.

9 LITERATURA

Allen, Franklin in Elena Carletti. 2009. *The Global Financial Crisis: Causes and Consequences*. Dostopno prek:

http://www.bm.ust.hk/gmifc/Prof.%20Allen%20&%20Carletti_The%20Global%20Financial%20Crisis.pdf (10. maj 2014).

Apohal Vučkovič, Lidija. 2013. Trg dela in socialna država. V *UMAR poročilo o razvoju 2013*, ur. Lidija Apohal Vučkovič, Marijana Bednaš, Jure Brložnik, Katarina Ivas, Alenka Kajzer, Janez Kušar, Ana Murn, Metka Stare in Boštjan Vasle, 54–68. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2013/POR_2013s.pdf (3. maj 2014).

Bagon, Judita, Karmen Gorišek, Ivan Kejžar, Edvard Konrad, Stane Možina, Milan Terpin in Miran Tivadar. 1991. *Pot do dela in zaposlitve: vodič za brezposelne in zaposlene*. Ljubljana: Panta Rhei.

Bednaš, Marijana. 2013. Makroekonomska stabilnost. V *UMAR poročilo o razvoju 2013*, ur. Lidija Apohal Vučkovič, Marijana Bednaš, Jure Brložnik, Katarina Ivas, Alenka Kajzer, Janez Kušar, Ana Murn, Metka Stare in Boštjan Vasle, 16–21. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2013/POR_2013s.pdf (3. maj 2014).

Bevc, Milena in Sonja Uršič. 2013. *Selitve kot razvojni dejavnik Slovenije in njenih regij*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Businessdictionary. 2014. *Economic crisis*. Dostopno prek: <http://www.businessdictionary.com/definition/economic-crisis.html> (10. maj 2014).

Economywatch. 2010. *Unemployment Types*. Dostopno prek: <http://www.economywatch.com/unemployment/types> (3. maj 2014).

EURES. 2014. *Slovenija – nacionalna raven*. Dostopno prek: <https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?lang=sl&acro=lmi&catId=2815&countryId=SI®ionId=SI0&langChanged=true> (1. junij 2014).

Evropska Komisija. 2009. *Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses*. European Economy 7: 1–90. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15887_en.pdf (10. maj 2014).

Evropski svet. 2000. *Presidency conclusions. Lisbon European Council 23 and 24 march 2000*. Dostopno prek: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm (4. avgust 2014).

Godina, Viljenka. 2011. Cona Tezno v viziji mesta Maribor. V *Retina – Revitalizacija starih industrijskih območij*, ur. Lučka Lorber, 28–31. Maribor: Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.

Hrovatin, Nevenka. 2007. *Uvod v gospodarstvo*. Ljubljana: Ekonomska fakultete v Ljubljani.

Ignjatović, Mirosljub. 2002. Trg delovne sile v Sloveniji v devetdesetih letih 20. stoletja. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazar, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 11–30. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

ILO. 2014a. *Global Employment Trends 2014: Risk of jobless recovery?* Dostopno prek: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_233953.pdf (3. maj 2014).

--- 2014b. *Underemployment – Current guidelines*. Dostopno prek: <http://ilo.org/global/statistics-and-databases/statistics-overview-and-topics/underemployment/current-guidelines/lang--en/index.htm> (3. maj 2014).

Inštitut za novejšo zgodovino. 2011–2014. Težki poosamosvojitveni desetletji za mariborsko Gospodarstvo. *Sistory Zgodovina Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.sistory.si/hta/tranzicija/index-vpni.php?d=soocanje-s-tranzicijo-na-regionalni-ravni--primer-mariborske-obcine.html> (12. maj 2014).

Ka.L. 2010. Konec ukrepa subvencioniranja skrajšanega delovnega časa. *Delo*, 1. oktober. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/123536> (4. avgust 2014).

Kajzer, Alenka. 2009. Odziv trga dela na recesijo v Sloveniji. *IB Revija* 3 (4): 69–76.

--- 2011. Vpliv gospodarske krize na trgu dela v Sloveniji in izzivi za politiko trga dela. *IB Revija* 4: 13–21.

Kraigher, Tomaž. 2009. *Stopnja brezposelnosti*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2011/SRS/4/ML/stopnja%20brezposelnosti.pdf (3. maj 2014).

Kresal, France. 2010. Mariborska tekstilna industrija 1922-1992 – vzpon in zaton. V *Mesto in gospodarstvo: Mariborsko gospodarstvo 20. stoletja*, ur. Željko Oset, Aleksandra Berberih Slana in Žarko Lazarevič, 257–288. Maribor: Muzej narodne osvoboditve Maribor in Inštitut za novejšo zgodovino.

Križanič, France. 1995. Produktivnost, plače, cene in zaposlenost. V *Ekonomski vidiki kadrovske dejavnosti*, ur. Janez Malačič, France Križanič in Milena Bevc, 49–64. Ljubljana: Zveza društev kadrovske dejavnosti Slovenije.

Lorber, Lučka. 1999a. Prestrukturiranje delovne sile je nujen pogoj gospodarskega razvoja Maribora. *Delo in Kadri* (maj): 8.

--- 1999b. Procesi deindustrializacije mariborskega gospodarstva zahtevajo prestrukturiranje delovne sile, V *18. posvetovanje organizatorjev dela: Evropska skupnost in management*, ur. Vukovič Goran, 233–243. Kranj: Založba Moderna organizacija v okviru FOV.

--- 1999c. Znanje kot pogoj za prestrukturiranje industrije. *Delo in kadri* (junij): 9–10.

--- 2005. Regionalni razvojni problemi Podravja. *Podravina* 4 (8): 107–120.

--- 2011. Predstavitev razvoja mariborske industrije in oblikovanje industrijskih con. V *Retina – Revitalizacija starih industrijskih območij*, ur. Lučka Lorber, 13–21. Maribor: Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.

Lorber, Lučka in Tjaša Mohar. 2011. Uvod. V *Retina – Revitalizacija starih industrijskih območij*, ur. Lučka Lorber, 5–8. Maribor: Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.

Lorenčič, Aleksander. 2010. Mariborsko gospodarstvo med tranzicijo. V *Mesto in gospodarstvo: Mariborsko gospodarstvo 20. stoletja*, ur. Oset Željko, Aleksandra Berberih Slana in Žarko Lazarevič, 203–230. Maribor: Muzej narodne osvoboditve Maribor in Inštitut za novejšo zgodovino.

--- 2011–2014. 20 let kapitalizma v Sloveniji / opis najpomembnejšega dogajanja. *Sistory Zgodovina Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.sistory.si/hta/tranzicija/index-vpni.php?d=20-let-kapitalizma-v-Sloveniji,-oris-najpomembnejsega-dogajanja.html> (1. 6. 2014).

Malačič, Janez. 1995. Trg dela. V *Ekonomski vidiki kadrovske dejavnosti*, ur. Janez Malačič, France Križanič in Milena Bevc, 7–30. Ljubljana: Zveza društev za kadrovske dejavnost Slovenije.

--- 2010. Fiskalni svet Vlade Republike Slovenije. *Ukrepi na področju trga dela v Sloveniji za ohranjanje zaposlenosti v času krize po letu 2008*. Dostopno prek: [http://www.fiskalnisvet.si/fs/fs-si.nsf/0/D6890E66060FEA11C12578720033E58F/\\$FILE/Ukrepi_trg_dela.pdf](http://www.fiskalnisvet.si/fs/fs-si.nsf/0/D6890E66060FEA11C12578720033E58F/$FILE/Ukrepi_trg_dela.pdf) (1. junij 2014).

Malačič, Janez, Polona Domadenik in Marko Pahor. 2006. *Trendi zaposlovanja in ekonomskih migracij na slovenskem trgu*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/trendi_zaposl_ek_migracij_slo.pdf (3. maj 2014).

Mouhammed, Hasan Adil. 2011. Important Theories of Unemployment and Public Policies. *Journal of Applied Business and Economics* 12 (5): 100–110.

MRA. 2002. *Regionalni razvojni program statistične regije Podravje*, 18. avgust. Maribor: delovno gradivo.

--- 2004. *Regionalni razvojni program statistične regije Podravje*. Dostopno prek: <http://www.maribor.si/dokument.aspx?id=4572> (1. junij 2014).

--- 2007. *Regionalni razvojni program za Podravsko razvojno regijo 2007-2013*. Dostopno prek: <http://mra.si/files/rrp-podravje-07-13.pdf> (1. junij 2014).

--- 2014. *Program spodbujanja konkurenčnosti*. Dostopno prek: <http://mra.si/program-spodbujanja-konkurencnosti/> (4. avgust 2014).

OECD. 2013. *OECD Economic Surveys Slovenia*. Dostopno prek: http://www.oecd.org/eco/surveys/Overview_Slovenia.pdf (22. maj 2014).

Pak, Mirko. 2011. Razvojna problematika oskrbnih središč Ptuja in Ormoža. V *Spodnje Podravje pred izzivi trajnostnega razvoja*, ur. Barbara Lampič in Dejan Rebernik, 59–75. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Pečar, Janja. 2008. *Regije 2008 – izbrani socioekonomski kazalniki po regijah*, 17 (13). Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2008/dz13-08.pdf (22. maj 2014).

Potočnik Slavič, Irma in Dejan Rebernik. 2011. Omrežje centralnih naselij in dnevna migracija. V *Spodnje Podravje pred izzivi trajnostnega razvoja*, ur. Barbara Lampič in Dejan Rebernik, 40–58. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Pregl, Aleš. 2011a. Gospodarsko depresivni Maribor. *Mariborski utrip*, 22. april: 3.

--- 2011b. Maribor v globoki depresiji. *Mariborski utrip*, 16. september: 1 in 4–5.

--- 2012. Stečaji po mariborsko. *Mariborski utrip*, 16. marec: 4.

Rant, Vasja. 2008. *Anatomija globalne finančne krize*. Dostopno prek: http://miha.ef.uni-lj.si/_dokumenti3plus2/195069/RANT.pdf (10. maj 2014).

Sedlaček, Janja. 2010. Razvitost in razvoj občine Maribor in Podravske regije v času druge Jugoslavije. V *Mesto in gospodarstvo: Mariborsko gospodarstvo 20. stoletja*, ur. Oset Željko, Aleksandra Berberih Slana in Žarko Lazarevič, 577–592. Maribor: Muzej narodne osvoboditve Maribor in Inštitut za novejšo zgodovino.

Senior Experts Group. 2008. The EU and the Global Financial Crisis. *European Movement*, 15. november. Dostopno prek: http://www.euromove.org.uk/fileadmin/files_euromove/downloads/SEG_briefing_-_the_EU_and_the_Financial_Crisis.pdf (10. maj 2014).

Sklep od dodatnih začasnih ukrepov podpore za problemsko območje z visoko brezposelnostjo Maribor s širšo okolico. Ur. l. RS 53/2013. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlurid=20132038> (4. avgust 2014).

STA. 2014. *Mariborski MTT Tekstil v stečaj. Na cesti ostalo 90 ljudi*. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/gospodarstvo/2014/01/stečaj_mtt_tekstil.aspx (22. maj 2014).

SURS. 2013. *Slovenske regije v številkah*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/pub/REGIJE-2013.pdf> (1. junij 2014).

--- 2014a. Dostopno prek: <http://www.stat.si/> (1. junij 2014).

--- 2014b. *Interaktivni statistični atlas Slovenije*. Dostopno prek: <http://stat.monolit.si/?lang=sl> (1. junij 2014).

Svetlik, Ivan. 1985. *Brezposelnost in zaposlovanje*. Ljubljana: Delavska enotnost.

--- 2009. Okolje menedžmenta človeških virov. V *Menedžment človeških virov*, ur. Nada Zupan in Ivan Svetlik, 65–94. Ljubljana: Založba FDV.

The free Dictionary by Farlex. 2014. *Depression, in economics*. Dostopno prek: <http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Depression> (10. maj 2014).

UMAR. 2010. *Gospodarska kriza je prekinila doseganje strateških ciljev in razkrila strukturne neprilagodljivosti slovenskega gospodarstva*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/index.php?id=62&tx_ttnews%5Btt_news%5D=1148&cHash=dfcd94a848 (10. maj 2014).

--- 2012. *Gospodarsko nazadovanje in poslabšani materialni pogoji življenja v času krize*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/informacije_za_javnost/obvestila_in_sporocila_za_javnost/obvestilo/zapisi/gospodarsko_nazadovanje_in_poslabšani_materialni_pogoji_zivljenja_v_casu_krize/1/ (10. maj 2014).

Vlada RS. 2006. *Program ukrepov Aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2007–2013*, sprejet 23. november 2006. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/apz_2007_2013.pdf (4. avgust.2014).

--- 2011. *Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2012–2015*, sprejete 8. december 2011. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/smernice_apz_2012_2015.pdf (4. avgust 2014).

--- 2013. 14. *Redna seja Vlade RS*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/medijsko_sredisce/sporocila_za_javnost/sporocilo_za_javnost/article/14_redna_seja_vlade_rs_39876/ (4. avgust 2014).

Zakon o delnem povračilu nadomestila plače (ZDPNP). Ur. l. RS 42/2009. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=92486> (4. avgust 2014).

Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa (ZDSPDČ). Ur. l. RS 5/2009. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=90544> (1. junij 2014).

Zakon o delovnih razmerjih (ZDR). Ur. l. RS 14/1990 (2. julij 1990).

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o urejanju trga dela (ZUTD-A) Ur. l. RS 21/2013. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=112302> (4. avgust 2014).

Zakon o urejanju trga dela (ZUTD). Ur. l. RS 80/2010. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=100223> (7. junij 2014).

Zgaga, Mirjana. 2014. Intervju z avtorico. Maribor, 1. avgust.

Zorc, Mateja. 2013. Gospodarska kriza v Sloveniji in ukrepi za izhod iz nje. *Zbornik 10. festivala raziskovanja ekonomije in managementa*, 22–23. marec. Dostopno prek: <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-141-0/prispevki/013.pdf> (10. maj 2014).

ZRSZ. *Kratek pregled trga dela.* Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/_files/384/Trg_dela_Podravska_regija.pdf (2. junij 2014).

ZRSZ. 2013a. *Letno poročilo 2012.* Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/_files/5082/letno_porocilo_2012.pdf (2. junij 2014).

--- 2013b. *Ukrepi aktivne politike zaposlovanja.* Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/_files/410/programi_zaposlovanja.pdf (2. junij 2014).

--- 2014a. *Metodološka pojasnila.* Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/_files/2134/registrirana_brezposelnost_18_2_2011.pdf (2. junij 2014).

--- 2014b. *Novo vključene osebe v letu 2013 – Izhodi v zaposlitev.* Maribor: interno gradivo.

--- 2014c. *Odliv registrirano brezposelnih oseb zaradi stečaja podjetja iz evidence OS Maribor.* Maribor: interno gradivo.

--- 2014č. *Podatki o registrirano brezposelnih osebah po stopnji izobrazbe, starostnih razredih, trajanju brezposelnosti in spolu po območnih službah ZRSZ od leta 2005 do 2010,* 23. januar. Ljubljana: interno gradivo.

--- 2014d. *Priliv registrirano brezposelnih oseb v evidenco OS Maribor zaradi stečaja podjetja (10 ali več prijav).* Maribor: interno gradivo.

--- 2014e. *Registrirana brezposelnost.* Dostopno prek:
http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/registrirana_brezposelnost (4. avgust 2014).

--- 2014f. *Samozaposlovanje.* Dostopno prek:
http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/programi/samozaposlovanje (4. avgust 2014).

--- 2014g. *Število vključenih v APZ za področje celotne Slovenije.* Maribor: interno gradivo.

ZRSZ Maribor. 2007. *Poročilo za leto 2006.* Dostopno prek:
http://www.ess.gov.si/_files/1174/LP2006MB.pdf (2. junij 2014).

--- 2008. *Poročilo za leto 2007.* Dostopno prek:
http://www.ess.gov.si/_files/1160/LP2007MB.pdf (2. junij 2014).

--- 2009. *Poročilo za leto 2008.* Dostopno prek:
http://www.ess.gov.si/_files/3453/LP2008MB.pdf (2. junij 2014).

--- 2010. *Poročilo za leto 2009.* Dostopno prek:
http://www.ess.gov.si/_files/1071/LP2009MB.pdf (2. junij 2014).

--- 2011. *Poročilo za leto 2010.* Dostopno prek:
http://www.ess.gov.si/_files/2686/LETNO_%20POROCILO_2010_OS_MARIBOR.pdf (2. junij 2014).

--- 2012. *Poročilo za leto 2011.* Dostopno prek:
http://www.ess.gov.si/_files/4064/os_maribor_letno_porocilo_2011.pdf (2. junij 2014).

--- 2013. *Poročilo za leto 2012.* Dostopno prek:
http://www.ess.gov.si/_files/4933/letno_porocilo_os_maribor_2012.pdf (2. junij 2014).

--- 2014. *Letni statistični pregled za OS Maribor.* Dostopno prek:
http://www.ess.gov.si/trg_dela/publicistika/letna_porocila (4. avgust 2014).

PRILOGE

Priloga A: Vprašanja za go. Mirjano Zgaga iz Območne službe Maribor ZRSZ

1. Brezposelnost je eden izmed ključnih problemov današnje družbe. V Podravski regiji je brezposelnost nad slovenskim povprečjem.
 - Je po vašem mnenju za nastalo situacijo kriva gospodarska kriza ali se je regija morda prepočasi odzivala na potrebe trga ali pa je morda kakšen drug vzrok za nastalo situacijo?

2. Velika težava v Podravju je strukturna brezposelnost. V nekaterih panogah (kovinarstvo, strojništvo, zdravstvo,...) primanjkuje delavcev, v drugih (družboslovje, trgovina, pisarniško poslovanje itd.) pa je veliko iskalcev zaposlitve.
 - Kateri ukrepi za zmanjšanje strukturne brezposelnosti se že izvajajo? So uspešni? Koliko oseb se je s pomočjo ukrepov ponovno zaposlilo? Kaj bi še lahko storili za izboljšanje situacije?

3. Strukturno brezposelnost še dodatno povečujejo stečajni podjetji iz nekdanjih uspešnih delovno intenzivnih panog (npr. MTV Maribor, Konstruktor, Stavbar, Cestno podjetje Maribor), saj so znanja številnih brezposelnih postala neustrezna glede na nove trende na trgu.
 - Kateri ukrepi aktivne politike zaposlovanja stečajnikov so se izkazali za uspešne? Morda kakšni programi prekvalificiranja?

4. Ena izmed skupin brezposelnih, ki jih je upad zaposlovanja še posebej prizadel, so iskalci prve zaposlitve. Brezposelnost med mladimi je vse večja. Številni omenjajo, da gre celo za »izgubljene generacije«.
 - Kako spodbuditi zaposlovanje mladih? Katere ukrepe že izvajate in katere bi po vašem mnenju še lahko?

5. Tudi visoko izobraženih gospodarska kriza ni zaobšla.
 - S katerimi ukrepi bi lahko povečali zaposljivost tovrstnega kadra? Kako preprečiti »beg možganov«, torej visoko izobraženih, ki bi morali biti gonilna sila razvoja regije, v prestolnico in tujino, predvsem sosednjo Avstrijo?

6. Pomurska regija ima zakon o razvojni podpori Pomurski regiji.
 - Bi bilo smiselno podoben zakon oblikovati tudi za Podravsko regijo? Kje vidite prednosti in slabosti takšnega zakona?
7. Kakšna je vloga Zavoda pri oblikovanju ukrepov? Ste v zadnjih letih predlagali kakšne dodatne ukrepe na področju zaposlovanja?
8. Kateri ukrepi za zmanjševanje brezposelnosti in za spodbujanje zaposlovanja so omogočili največ (ponovnih) zaposlitev? Zanima me na splošno, ne za posamezno skupino brezposelnih, kot v prejšnjih vprašanjih.
9. Za konec še eno splošno vprašanje.
 - Kaj bi bilo po vašem mnenju potrebno storiti, da bi Podravje postalo perspektivna regija, regija, v katero bi se vlagal kapital in v kateri bi bila na voljo delovna mesta?

Priloga B: Intervju/pogovor s svetovalko generalnega direktorja Območne službe Maribor ZRSZ, go. Mirjano Zgaga

Na podlagi dveh telefonskih pogovorov z go. Mirjano Zgaga, sem ji najprej na njeno željo poslala okvirna vprašanja (glej Prilogo A), ki sem jih imela pripravljena za intervju, da se je lahko pripravila nanj in priskrbela potrebne podatke. Zaradi predhodno poslanih vprašanj je najin intervju tako potekal bolj kot pogovor. Izveden je bil 1. avgusta 2014 s pričetkom ob 11. uri v prostorih Območne službe Maribor ZRSZ in je trajal približno eno uro. Ga. Zgaga mi je določene podatke predala že pred, preostale pa v času najinega pogovora. Pogovor se je nanašal tako na predhodno poslana vprašanja, kot tudi na prejete podatke. Nekatere prejete podatke v magistrskem delu tudi uporabljam kot interno gradivo ZRSZ (glej Poglavje Literatura). V nadaljevanju sledi transkripcija najinega pogovora.

Ga. Mirjana Zgaga: Torej dejstvo je, da v Območni službi Maribor se je kriza začela odražat konec leta 2008, v Sloveniji že v sredini ali v začetku 2008. Mi pa imamo vedno nekak zamik, ne. Vedno prihaja z zamikom. ... To se je začelo v 2008, ko se je dejansko začelo število delovno aktivnih zmanjševati na področju gradbeništva. Torej, nas je najbolj udarilo to področje in se je v tistem času, torej v letu 2008 pa do konca leta 2012, zmanjšalo število delovno aktivnih za 43 odstotkov. Potem pridelovalna dejavnost za slabih 22 odstotkov. Jaz bom ti to dala, da si lahko pogledaš in ti bom malo olajšala. Tako, da to je to, o čemer, kar se

mi zdi tiče tega, kar se je zgodilo v obdobju od 2008 do 2012. To se nanaša na 2012. Predelovalna dejavnost se je zmanjšala za 22 odstotkov, trgovina, vzdrževanje za 15 odstotkov, pa gostinstvo za dobrih 10. Dejansko je ključno, v obdobjih 2011, 2012, se je v Mariboru največ ljudi prijavilo zaradi stečajev. To je to, v teh dveh letih je bilo največ priliva. Ti bom dala tudi eno evidenco. Bom ti po mailu poslala. In se je prijavilo v evidenco 1.425 oseb zaradi stečajev. To je velika številka. In to je odgovor delno na prvi del, ki ga jaz ne morem komentirati, lahko vam samo s statistiko postrežem. Se pravi to je to. Kriza je udarila. Se pravi mi smo imeli ravno gradbeni sektor zelo močen. In ta je tako, kot v celi državi in celotni Evropski uniji ... zaradi tega, ker ni bilo financ, ni bilo več gradbenih možnosti, nihče več ni financiral, se je gradbeni sektor ustavil. Hotela sem pa poudariti, da ni bil samo gradbeni sektor, zato sem navedla tudi druge. Kar se pa vidi, da je 43 procentov precej ... in dejansko stečaji, bom ti po tabeli pokazala kateri so bili. Cestno podjetje Maribor je bilo 482, Nova Metalna 186, Konstruktor 160, to so velike številke.

Katja Slatinek: Nekaj sem že jaz gledala za podjetja v stečaju, po člankih za vsako podjetje posamično tako, da nekaj že imam.

Ga. Mirjana Zgaga: No, to tukaj pa ti jaz lahko, ... sem ti tudi pripravila. Kolegica v statistiki mi je tudi pripravila pregled vseh teh podjetij po letih. Konkretno so od leta 2008 naštetja vsa podjetja in koliko jih je šlo v stečaj ter koliko oseb v vsakem podjetju. Podatki so od leta 2008 pa do meseca maja 2014. Prej sem govorila o letu 2011, poglej... potem pa še v letu 2012, kjer so še bila velika podjetja. Recimo Granit je bil velik, potem, ... Almond tudi, pa Cestno podjetje Maribor. CPM je bil tisti, ta veliki, pa Nova Metalna. Skratka številke so velike. 700 pa tu je bilo 1000. O tem govorim tukaj. Tako, da v glavnem, to so tisti podatki, ki kažejo gospodarstvo teh branž, ki je šlo nekako.... Tak tu bi ti pa dala v komentar k temu prvemu delu.

Ga. Mirjana Zgaga: Potem struktura brezposelnih. Zagotovo je potrebno pogledat podatke, kakšna je evidenca. O strukturi brezposelnih ... mi imamo neravnovesje. Totalno. Največji problem je poklicna izobrazba, ker imamo potreb izredno veliko, nimamo pa na drugi strani kadra, ki bi ga ponudil, zato je naša velika naloga, da motiviramo za prekvalifikacijo. Kar pa je zelo težko pri ljudeh, ki so izoblikovane osebnosti, ki so starejši, zaradi tega, ker seveda to vpliva na njihovo družbo, razmišljanje, delo, okolje... pri mladih je to mogoče malo lažje. In tisti delež neizobraženih, to so naša ključna ciljna skupina. Tisti, ki so brez izobrazbe, te

usmerit, da bi šli v šolanje oziroma, da bi morda pridobili tiste poklice, ki so na trgu dela iskani. Žal je treba reči, da, ... po opomniku se dobro vidi, da delovnih mest za ženske primanjkuje. Iz vseh teh, če pogledamo tukaj, so naštetih poklici in tudi katere dejavnosti...

Katja Slatinek: Sama vem kako težko je kot ženska iskati delo in da dosti ni primerno. No v teoriji bi lahko delo izvajala, ampak v praksi bi bilo nemogoče.

Ga. Mirjana Zgaga: Ja. Mi sicer imamo en dober projekt za sabo in zdaj ponovno delamo to 'good news' v katerem smo vključevali v kovinarstvo ženske. Pa v logistiko. Konkretno, mislim da sta tudi v Palfinger-ju dve osebi zaposleni.

Katja Slatinek: Poznam teh par gospodičen iz študentskega dela tam.

Ga. Mirjana Zgaga: In smo bili zelo veseli, da nam je ta korak uspel. To je bilo mislim, da ... bilo 6 ljudi, ampak 6 pa 6 so premiki. To smo v Avstriji vedeli, da 'good news', prenos dobre prakse iz Avstrije v Slovenijo. In takrat smo razvili ta program skupaj s Centrom razvoja človeških virov. Precej se je delalo s podjetji, kjer je bil velik odpor, ampak kjer so zdaj ženske zaposlili, so tudi v bodoče odprti.

Katja Slatinek: Kjer jih imaš 1,2,3,4, je pol vseeno, če jih imaš 20.

Ga. Mirjana Zgaga: Zdaj dejansko iščemo ponovno opcije, delodajalce, ki bi želeli ženske zato, ker bomo ponovili usposabljanje, ... ker se nam je to zdelo zelo pomembno. Zakaj? Ravno zaradi tega strukturnega neskladja, ki je najbolj udarilo po ženskah. Moški namreč nekje, tisti, ki so prišli v evidenco, nekje ... morem namreč reči, da se njim najdejo zaposlitve. Namreč vsi tisti, pa tudi, če so starejši, uspejo slišati to, kar jim poskušamo na Zavodu povedati ... Takoj pojdite v iskanje nove zaposlitve. Ne čakajte, da izteče denarno nadomestilo. Ker denarno nadomestilo imajo tudi do leto dni in tudi dve leti. Če se prepustijo temu ... to mi pripada in zdaj se moram odpočit in to bom zdaj koristil potem so tako pasivni, da jih čez dve leti delodajalec težko ponovno vrne na trg dela.

Katja Slatinek: Ena stvar je, če se malo usedeš in premisliš, druga stvar pa, če se popolnoma zapustiš.

Ga. Mirjana Zgaga: Celo do tri mesece mi podpiramo. Ker vemo kakšna je Gaussova krivulja in za vsakega je to ena najhujših stresnih situacij, izguba službe .. in človek se more umirit, ustavit, tako, da tudi vemo, da 2 do 3 mesece je normalno. Če pa nato še nastopi depresija ali pa kakšne težje težave, pa je seveda pol toliko težje, se človeku vrniti nazaj. In ko pride do prepričanja pri 50-letnikih, jaz pa več nisem tak zaposljiv, jaz več službe ne morem dobit potem je zelo težko svetovalki takega človeka ponovno, ... najprej razmišljanje spremenit, glejte znate, sposobni ste. Kaj šele potem, da se lahko vključijo. Zato je eden ključnih in pomembnih ukrepov Aktivne politike zaposlovanje so Javna dela. Ko tem ljudem, ki tako razmišljajo, tem dolgotrajno brezposelnim, ki so več kot leto dni prijavljeni damo možnost skozi Javna dela. To pa je javni sektor. Kjer vseeno moramo vedet, da ni proizvodnja, da ni tempo tak kot je, če rečem v Mariborski livarni. Ko sem videla tisto vse isto, isti gib, isto delo, kjer je norma, kjer je tempo, kjer ljudje delajo mogoče v zelo težkih pogojih. ... No in potem so tukaj ljudje v javnih delih, kot so kultura, šport... Pa tudi, če gre za urejanje okolja v kakšnih ustanovah ali pa urejanje knjižničnega gradiva ali pa informator v šolah, kjer so zelo primerni starejši. Takrat vidijo, da so še sposobni, da morda ni nujno, da v tistem področju, kjer so prej delali in takrat se jim odpre obzorje in takoj je z njimi lažje delat. Tako, da tu zdaj pač prepletam, ker se ne da odgovorit kateri ukrepi so tisti pomembni. Pomembni so s tega vidika.

Ga. Mirjana Zgaga: Tako, da pri strukturni brezposelnosti bi izpostavila ženske kot tisto ciljno skupino in to kar je od nas zahtevala že Evropa. Na eni strani se letošnjo leto posvečajo mladim. Tu je jamstvo za mlade in je pač veliko govora okoli teh ukrepov. Zdaj mi smo imeli en ukrep, ki se je iztekel konec junija, Prvi izziv. Pričakujemo tudi ukrep v začetku jeseni, ki bo namenjen za pripravništvo, tudi za mlade ponovno. Se pravi, da bo ta zagon možen. Ko bo kaj več znano, bomo lahko takrat kaj več komentirali. Zdaj v tem trenutku ne morem reči, ker čakamo na potrditev Ministrstva. Tu je zdaj ta priložnost. V preteklosti pa smo imeli Absolvent - Aktiviraj in zaposli se, ... mislim, da se je tako imenoval ukrep, to boš pa lahko tudi sama videla v tabeli. ... Vidim, da se je ta še pred letom 2007 izvajal, ker jaz se še ga spomnim. Skratka v olajšavo, kar si spraševala vmes med vsemi temi teksti, ... koliko so bili učinkoviti, koliko ljudi se je zaposlilo, sem si jaz pridobila in ti bom tudi na mail poslala eno tabelo za pregled. Tukaj imaš prav tako ukrepe, ki so naštetih po katalogu za celotno Slovenijo. V njem je tudi opis ukrepov in kaj kateri pomeni. No, tu so leta..., se prav točno vidi kateri so se izvajali in koliko ljudi je bilo vključenih. Ključno je, da razumeš, da so dejansko spodbude za zaposlovanja tiste, ki povejo toliko ljudi se je zaposlilo. Torej, to so zaposlitve. Potem

kreiranje delovnih mest in Javna dela. To pa je posebna oblika zaposlitve. Torej je tudi zaposlitev. Ob tem ti normalno tečejo vse pravice. To je delovno razmerje, ni pa identično subvenciji. In tukaj znotraj Prvi izziv za mlade v letošnjem letu. Problem zakaj se tebi ne da odgovoriti konkretno na vprašanje, ... Zaradi tega, ker znotraj ukrepov, recimo Zaposli me, so bili ciljna skupina tako mladi, starejši, dolgotrajno brezposelni. Zato se ne da povedati kateri ukrepi so bili za katero ciljno skupino koristni. Ampak vsi ukrepi so koristni. Ampak s temi ciljnim skupinami strukturno neravnovesje odpravljamo. Morda še nekaj, ... zakaj so ciljne skupine tako izbrane, kot so. Jamstvo za mlade je znano, do 30 let, ker je Evropa postavila. Recimo pri starejših od 50 let smo si mi sami postavili. Zakaj? Zaradi statistike. Statistika nam kaže, da ljudje po 50. letu imajo to razmišljanje, da tak službe več ne dobim. Zato se moremo z njimi še bolj ukvarjat kot s tistimi do 50 let, ker tisti se še vidijo, da imajo možnost. Torej mi imamo neravnovesje na dveh straneh. Mladi na eni strani, visoko izobražen kader, potencial velik, pa ni priložnosti. Torej gospodarska svera, na kar Zavod vplivat ne more. Na drugi strani pa starejši, ki pa so potencial, ampak ga sami več ne prepoznajo, pa delodajalci ga tudi ne prepoznajo. In tu je ključna vloga Zavoda, da skupaj s partnerji v lokalnem okolju delamo na tem. Zdaj se ustanavlja Fundacija Prizma. Je zadolžena znotraj enega projekta. 'Senior Capital' se imenuje. Podpira ga Mestna občina Maribor. ... Da bi se v bistvu naredil en medgeneracijski center, v katerem bi se torej nudilo najprej starejšim, da bi dobili vse izobraževalne možnosti, da se usposobijo tudi za socialno podjetništvo in bi potem v kombinaciji z mladimi ne, da bi starejši ustanavljali socialno podjetje, pač pa, da mladi ustanovijo podjetje in bi starejši nudili svetovanje in izkušnje.

Katja Slatinek: Podoben sistem imajo na Švedskem. Starejši še ostanejo nekaj časa v službi in uvajajo mlade.

Ga. Mirjana Zgaga: Točno tako. Ga uvedejo in nudijo 'support', ker večina, če dobi pripravnik, ga niti nima časa uvajati. Tako, da tukaj poskušano odpraviti, kar se tiče tega strukturnega neskladja.

Katja Slatinek: Torej so vsi ukrepi za vse in ni nekih skupin, razen tistih evropsko postavljenih ali pa zaradi statistike.

Ga. Mirjana Zgaga: Točno tako. Vsi ukrepi se izvajajo s ciljem odpravljanja brezposelnosti. Koliko so uspešni? Zdaj kaj se šteje kot uspešno. Moram tako reči, da če gledam iz vidika

brezposelnih mladih, jim Zavod kaj dosti v obliki izobraževalnih programov ne more ponujati. Zato smo mi zelo, zelo vpeti v lokalno okolje. Ko je bila Evropska prestolnica kulture, smo se mi povezali z Evropsko prestolnico kulture in smo mlade usmerjali v prostovoljstvo. Zakaj? Ker naša ključna aktivnost je aktivacija. Tudi, ko ni delovnih priložnosti na trgu dela. Ni samo to, da ti službo dobiš pa čakaš, če je zdaj ni pa boš čakal, ampak, da boš aktiven. Vemo, da je to veliki problem, ker je socialna stiska velika, bit prostovoljec zastoj, pa nič ne dobit....

Katja Slatinek: Ja za dolgo ne gre.

Ga. Mirjana Zgaga: Saj za 10 let ne moreš. Tudi za 2 leti ne, če imaš doma problem, da ti starši niti ne morejo prevoza plačati. ... Potrebno je najt neko pametno varianto. Vsak pri sebi se mora odločiti. Uspešni ukrepi! Tak bomo rekli, v vsakem primeru mi smatramo, da nekdo, ki gre za subvencionirano zaposlitvijo, bodisi, da se gre za iskalca prve zaposlitve, je za nas uspeh, ker ga je delodajalec zaposlil in mu dal priložnost, da pridobi prve izkušnje. Če pa še ostane še pri njemu. ... Naš cilj je, v teh novih programih, da bi bilo 30 procentov od teh, ki bodo zdaj zaposleni za eno leto, še ohranil zaposlitev po tem obdobju. In to nam običajno uspeva. To pomeni, da ostanejo v tem podjetju ali pa pri katerem povezanem, zato, ker so ga prepoznali kot dobrega kandidata. To pomeni, da je zelo pomembno, ... ampak zavedati se moramo, da v času recesije in krize je ta učinek mogoče manjši kot bi si mi želeli. Je lažje, ker delodajalec s to subvencijo stroške pokrije in če bo imel delo, ga bo vzel tudi naprej. Jaz se z delodajalci pogovarjam in če dela ni, ne moramo mi pričakovati, da bo dober kader delodajalec zadržal. Ker če nima posla, s čim ga naj plača. Priznamo pa to, da so delodajalci dobri in slabi, tako kot so kandidati dobri in slabi. In tisti dobri delodajalci, moram poudariti, da se nam je celo parkrat zgodilo, da tudi, če niso imeli posla, so človeka obdržali, saj ko bo boljše, ga ne bodo več našli. Ali pa, če ga res niso mogli pri sebi, so mu poiskali pri partnerjih delo. Celto smo že imeli. Se pravi, da imamo tudi v našem lokalnem okolju dobre delodajalce. Da pa zakonodaja in inšpektorat žal pogosto ne more odigrati svoje vloge, je teh kršitev zelo dosti. Mi pa nismo institucija, ki bi lahko te kršitve obravnavali. Mi samo, ko jih zaznamo, javimo, ... tako je pač predpisano.

Ga. Mirjana Zgaga: Potem pri tej tretji točki stečajni podjetji. V bistvu sva o tem že govorile. Zdaj ninam zadnjega podatka, ... kolegice iz analitike pa trenutno žal ni. Premisli, če bi ti prav prišlo. Koliko teh stečajnikov se je iz evidence odjavilo. Žal nimam podatkov po ukrepih posamično, le po letih in koliko se jih je potem vseeno zaposlilo.

Katja Slatinek: Bi bilo dobro, če bi lahko to dobila.

Ga. Mirjana Zgaga: Bom kolegici sporočila in takoj, ko bom uspela dobit podatke, vam jih bom po mailu posredovala. Ker zanimivo je videti koliko oseb se je s pomočjo naših ukrepov vseeno zaposlilo. ... Vedeli smo, da v TAM ne bo nekakšnega učinka, ker je agonija bila predolga. Tri leta je trajalo preden so ti ljudje dejansko prišli na Zavod. Tam je bil problem. Recimo CPM, ki pa je šel na hitro. Tam je pa večina, ... mislim, da celo 48, kar je visoka številka za nas iz stečajev... to je to, kar se teh stečajnikov tiče.

Ga. Mirjana Zgaga: Na vprašanje ... posebej prizadel prve iskalce zaposlitve ... pa je to v bistvu Jamstvo za mlade. Tu pri tem vprašanju bi dodala, da so vsi ukrepi plus tisti za mlade. Zdaj pa, ker se Zavod zaveda, ... da ker dejansko mlad kader je večina izobražen kader v našem okolju, ... ker smo vseeno univerzitetno mesto. Kot sem že začela, se mi navežemo na čisto vse projekte, ki se izvajajo v naši občini. No, ne samo v naši občini, tudi v občini Hoče, Ruše, ker mi pokrivamo okoli 20 občin. ... Želela sem to poudariti, da ko je bila Evropska prestolnica kulture smo pristopili s prostovoljstvom. Ko je pa bila Evropska prestolnica mladih pa je občina dala razpis, ker se ji je to zdel zelo potrebno, da se naj prijavijo lokalne inštitucije in kaj bi mladim rade nudile. Ponujena je bila cela paleta različnih programov. Tam smo sodelovali na ta način, da smo pol znotraj ukrepov APZ, ... znotraj imamo en čudovit ukrep, ki se imenuje Vključevanje brezposelnih v razvojne projekte. V tabeli je sigurno naveden. Naša Območna služba je v tem zelo aktivna. Zakaj? Ravno zato, ker smo se navezali s temi inštitucijami in smo naše brezposelne napotovali v te programe. In tu noter so mladi potem dobili malo drugačen vpogled. To, kar mi sicer v delavnicah ne nudimo. Torej, ne samo, kar je podjetništvo, kako se pripraviti na podjetništvo, bolj poglobljeno. Kaj pomeni zaposlitev v nevladni sektor. Kaj pomeni, če jaz ustanovim zadrugo. Kar pomeni, če jaz ustanovim društvo ... in tudi iz društva lahko kandidiran za Javna sredstva in si sam ustvarim delovno mesto. Skratka, vse te oblike. Predvsem tudi uvid mladih v lastno situacijo. Kaj država lahko in kaj pričakovati od države. Kaj pa jaz lahko sam. In na kakšen način. Skratka, širitev kompetenc, nekaterim tudi retoričnih spretnosti, tudi pisanja prošenj, življenjepisov ... skratka, širitev vseh dejavnosti, ki jih mi samo z ukrepi ne zmoremo pokrit. Tista tabela, bi poudarila, da boš vedela, je samo za celo Slovenijo. Tabela APZ.

Katja Slatinek: Saj sem že sama gledala po letnih poročilih za Območno službo Maribor, kjer imate navedene vse ukrepe za vsako leto posamično.

Ga. Mirjana Zgaga: Potem s katerimi ukrepi se poveča zaposlitev tovrstnega kadra, izobraženega kadra, kako preprečiti beg možganov. ... Torej beg možganov mi zagotovo ne moremo preprečiti. Mi smo obmejna regija in to se opaža. Stopnja registrirane brezposelnosti bi bila precej višja, če ljudje ne bi iskali priložnosti v Avstriji. Torej tudi mi jih spodbujamo, kar je bila na začetku celo kritika. Ko se je meja odprla, smo začeli organizirati čezmejne zaposlitvene sejme. Letos smo imeli že 7., kjer povabimo tudi avstrijske delodajalce, agencije in naše delodajalce in naše agencije, da ... torej vsi predstavijo kar ponujajo. Naša logika je zmanjševati brezposelnost. Namreč zavedamo se tega problema, da mladi, mlad človek, ki bo leto dni čakal na Zavodu zbudi svoje znanje, ker tako vemo, da zastara zelo hitro. Mi upamo, da mlad človek, če gre v Avstrijo, se bo še vrnil nazaj. Ker dejansko pogoji v Sloveniji so bili pred recesijo zelo ugodni. Ampak mi se ne zavedamo, da smo takrat imeli ugodne pogoje. ... Dokler ni kriza udarila pa so zelo neugodni. V tem trenutku, ko so zelo neugodni pogoji, je plačilna nedisciplina toliko večja, nezaupanje v vladne inštitucije, nezaupanje v delodajalce toliko večje. Pa niso vsi slabi delodajalci, imamo zelo dobre delodajalce. Tako, da jaz sem prepričana, da ko se bo enkrat ta situacija obrnila iz recesije v gospodarsko rast, se bodo ponovno ukrepali tisti delodajalci, ki imajo priložnost in bodo zaposlovali. Samo, da do tega pride, pač treba preživeti. V tem času jaz menim, da je bolje se aktivirati tudi v tujini, tudi poiskati neko priložnost, začasno pa potem upam, da ta mlad kader ... nisem tak optimist, da bi rekla, da se bodo vsi vrnili, ker se ne dobo, ker ko enkrat ti v tujini spoznaš, da si dober, to tujina tudi spozna in nazaj težko vleče.

Katja Slatinek: To sama opažam pri prejšnjih sošolcih, da ko se enkrat malo dalje seliš in ustvariš neko družbeno okolje, je konec.

Ga. Mirjana Zgaga: Točno tako, ko pa je enkrat še kakšna družina zraven, ... tistih zagotovo ne bo nazaj.

Ga. Mirjana Zgaga: Potem ... Pomurska regija ima poseben Zakon o podpori Pomurski regiji ... na to ti lahko samo rečem, da je Zavod bil iniciator že leta 2013, ko smo mi opažali, da je že 6 mesecev stopnja registrirane brezposelnosti v Mariboru na tisti meji, ko Vlada lahko izda izredne ukrepe. Takrat smo ministra opozorili na nastalo situacijo. Da bi bilo potrebno neke ukrepe pripraviti in seveda ta situacija se je, od junija 2013 do konca leta 2013, tako poslabšala, da je potem dejansko prišlo do konsenza v naši regiji. Da skupaj stopimo. Mestna občina je dala nalogo Mariborski razvojni agenciji, da pripravijo Predlog ukrepov za

Podravje. Ukrepi se zelo, zelo počasi premikajo. Zaradi možnih zlorab, kot se je to zgodilo pri Pomurskem zakonu, smo apelirali na gospodarstvo, naj pove, kaj potrebuje. Gospodarstvo naj izhaja, kaj so tisti ukrepi ... in ne tisti izpred petih let. V enem dokumentu bi še ti pokazala predlagane instrumente. Vidiš, ti so med drugim potrebni, da se bo situacija izboljšala. ... Potrebno je naložbe pritegniti, to je ključno, ta podjetja, ki delujejo, ... da se jim zagotovi bančna posojila, podpora, kadre. Najprej se gospodarstvo oživi in potem dobi priložnost kader. Vse se vzporedno razvija.

Ga. Mirjana Zgaga: Potem kakšna je vloga Zavoda pri oblikovanju ukrepov? Torej, Zavod kot temeljna inštitucija na trgu dela, je izvajalec ukrepov. Mi sami ukrepov ne postavljamo, to dela naš nadrejeni, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Naša ključna naloga je, da v vsakem lokalnem okolju zaznavamo, ... tako kot smo mi zaznali statistično, da je potrebno nekaj narediti. Mi smo takrat šli do občine in Mariborske razvojne agencije. Naše naloga je zaznavanje, opozarjanje na situacije na trgu dela, opozarjanje lokalnih inštitucij, kaj se dogaja. ... in pa opozarjanje našemu vodstvu v Ljubljani in predlagamo ukrepe. Torej je to iz našega vidika, kar sem ti želela povedati.